Nedim Gürsel

SEVGİLİM İSTANBUL

SEVGİLİM İSTANBUL

Nedim Gürsel

Nedim Gürsel

SEVGİLİM İSTANBUL

CAN

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

Daha önce Fransa'da *Les Lapins du Commandant* (Komutanın Tavşanları) adıyla yayımlanan bu kitap, 1986 yılı Nisan ayında, *Fransız Pen Kulübü Jüri Özel Ödülü*'nü kazandı.

Bu kitap 1986 yılında İstanbul'da ÖZAL Basımevi'nde dizilip basıldı (Tel: 520 60 58)

Nedim Gürsel

SEVGİLİM İSTANBUL

Öyküler

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi, 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13

SEVGİLİM İSTANBUL

Seni yavaş yavaş tanıdım. Yabancı bir kadın gövdesini el yordamıyla keşfeder gibi. Oysa sen hep vardın. Delf kâhininin sözlerine uyan Megaralıların kıyılarına gelip körler yakasının karşısındaki yarım adaya yerleşmelerinden bu yana, hatta çok daha önceleri, Kâğıthane deresinin Haliç'e aktığı yerde ilk insanların yırtıcı hayvanlardan korunmak için kurdukları kamış barınaklardan bu yana sen hep vardın.

Lygos'tu adın. Üç yanını çevreleyen su saydam, suda balıkların ışıl ışıldı. Ağaçlar uğulduyordu ormanlarında. Byzantion'du adın. Yarımadanın ucunda, Akropolis'in, Agora'n, hamamların, tunçtan Tanrı yontularınla küçücük bir kenttin. Kuytu limanından hasat vermez engine yelken açıyordu koca karınlı gemilerin. İnsanların ağırbaşlı ve çalışkandı. Neo Roma'ydı adın. Kapıların, porfirden anıtların, Çemberlitaş'ın ve uçsuz bucaksız Hippodrum'un, Hippodrom'unda şimdi Venedik'te San Marco Alanı'nı dolduran gezgin kalabalığına doğru şaha kalkan tunç yeleli atlarınla görkemli bir Roma kentiydin. Gemiler mermer ve altın boşaltıyordu limanlarına.

Sen hep vardın İstanbul. Öncesiz ve sonrasız bir zamandaydın. Konstantinopolis'ti adın. Üç sıra aşılmaz surların, surlarındaki mazgalların, kulelerin bayraklarınla, sarayların, denize bakan taş evlerin ve dindar halkınla, kiliselerin, manastırların, ayazmala-

rınla, ayazmalarındaki ikonların, keşişlerin ve meleklerinle büyük bir imparatorluğun başkentiydin. Adın Konstantinopolis'ti. Ve Uludağ'dan bile görülen tarihin ilk kubbesi yıldızlı bir gökyüzü, ters çevrilmiş derin bir uçurum gibi Ayasofya'nın tepesine asılmıştı. Kemerli pencerelerden içeriye dolan ışıkta mozaikler, yeşil somaki mermerden dev sütunlar, altın haçlar, gümüş şamdanlar parlıyordu. Tüm kentin halkını içine alabilecek kadar geniş galerileri, duvarları, sayısını ancak rahiplerin bildiği karanlık dehlizleri bile aydınlatıyordu ışık. O zaman da bugünkü gibi, göç mevsiminde leylekler uçuyordu üzerinden. Göğü delen sivri minareler yoktu ama Mekke'ye giden leylekler, turuncu mor bulutlar, yelkovan kuşlarıyla karabataklar o zamanlar da vardı. Ve Galata Kulesi'nin gölgesi evlerin çatılarına, Ceneviz meyhanelerinin sıralandığı dar sokaklara vuruyordu. Lodosun, poyrazın ve Boğaz'dan Marmara'ya akan balık sürülerinle eşsizdin. Sen hep vardın İstanbul!

Dar-ı Saadet'ti adın. Ve Ayasofya'da ezan okunuyordu. Gemilerini karadan yürüten Fâtih bir gül tutuyordu elinde. Eyüp Sultan'da güvercinler sebillerden su içiyorlardı. Adın Dar-ül Hilâfe'ydi. Beyaz taşlar yontuluyor, koca koca kazanlarda kurşun eritiliyor, fırınların ateşinde lâlelerle nar çiçeklerinin açtığı, çayırların göverdiği çiniler pişiyordu. Ve Mimar Sinan'ın imgeleminde Süleymaniye'nin oylumu, oranları, kubbesiyle kemerleri biçimleniyordu. Arnavut, Boşnak, Rum, Yahudi, Ermeni, Türk, Arap, Çerkes ve Gürcülerden oluşan, Ceneviz ve Venediklilerle büyüyen bir kalabalık dolduruyordu bedestenlerini. Körler baharat kokularına göre yollarını buluyor, buğday yüklü gemiler Venedik'e, Cenova ve Marsilya'ya yelken açıyorlardı.

Adın Dar-ı Devlet-i Aliye-i Osmaniye idi. Sadrazamlar, vezirler, kaptan paşalar, şeyhülislâm ve defterdarlar ağır kavukları, savrulan kaftanlarıyla hu

zura çıkıyorlar, yeniçeriler kazan kaldırıp baş isti yorlardı. Şehzadeler boğduruluyordu zindanlarında Valide sultanlar, kadın efendiler, hasekiler, cariyeler ve siyah ağalar Harem'de susuyorlardı. Sarayın gi rişinde durmadan akıyordu cellât çeşmesi. Deniz de öyle, Sarayburnu'nun önünden akıp gidiyordu. Bir sen kalıyordun yerli yerinde. Depremler oluyor, ev ler, camiler, minareler, medreseler, köprüler yıkılı yor, taş üstünde taş kalmıyordu. Bir caminin kubbe si, bir sarayın tavanı çökünce Bizans mozaikleri çı kıyordu günışığına. Veba limanlarında kol geziyor du. Boğaz'da yalıların, konakların, ahşap evlerin ça tır çatır yanıyordu. Ama tümü yeniden yapılıyor, dep remde, yangında, savaşta ölenlerin, vebada yakılan ların yerini yeni doğanlar alıyordu. Yıllar, yüzyıllar gelip geçiyordu böylece. Bir sen kalıyordun. Hep var dın çünkü. Üç denizin birleştiği yerdeydin. Lygos'tu adın, Byzantion'du. Adın Dar-ı Saadet, Dar-ül Hilâ l'e, Dar-ı Devlet-i Aliye-i Osmaniye idi. Ve İstanbul' du. Yani Kentti. Evet, Kent.

Kaç yıl oldu... Kaç yıl oldu denizine bakmaya lı, insanlarını görmeyeli, sokaklarında caddelerinde yürümeyeli, alanlarından geçmeyeli. Şimdi Paris'te Figuier sokağında senden uzak seninleyim. Az önce metroda bir afiş gördüm. Ayasofya melekleriyle yel ken açmıştı rüzgârda. Hazreti Muhammed'in tükürü ğünden karılan harçla tutturulduğu söylenen kub besiyle kanatlanmış uçuyordu. Bir başka afişte de ışıl ışıldı sular. Mavi denizin, beyaz vapurların, ka yıkların, takaların, mavnalarınla, istakozların, yen geçlerin ve allı pullu balıklarınla güneşte parıldıyor dun. «AYASOFYA BOĞAZİÇİ OTEL ve BALIKLAR 2000 F GÜNEŞ ve DENİZ BEDAVA!» Herkesin, iki bin frangı ve biraz vakti olan herkesin ulaşabilece ği bir yerdesin şimdi. Bir ben ulaşamıyorum sana. Denizine, Haliç'in kirli, bulanık suyuna dokunup kub belerini, minarelerini, kulelerini okşayamıyorum. Kaç

yıl oldu... Kıyı kahvelerinde oturmayalı, yüzümü isli duvarlarına, yıkık surlarına sürmeyeli, tepelerine, burçlarına tırmanmayalı. Kaç yıl oldu çınarlarının gölgesinde dinlenmeyeli! Şimdi Figuier sokağında, Hôtel de Sens'ın avlusuna bakan bu kuytu odada beyaz kâğıtların üzerine eğilmiş seni düşünüyorum. Yavaşça biçimleniyorsun lâmbanın ışığında. İşte kubbelerinle minarelerin! İşte eğri büğrü sokakların, geniş caddelerin! İşte Boğaz'ın girişi, Haliç'in kirli suyu! Ve işte sessizlik! Okulun iç avlusunun, mezarlıkların, sarnıçların sessizliği. İşte ışık! Kapalı gökyüzünden vuran külrengi donuk ışık. Üsküdar'ın pencerelerini tutuşturan güneş ve bir Meryem Ana ikonunun karşısında yanan mumun titrek alevi. Yatakhanenin mavi ışığı ve yalnızlığım! Evet yalnızlığım! Yani senin bağrında sensizliğim! «İki şey var ölümle unutulur ancak: Annemizin ve kentimizin yüzü» demiş İstanbullu bir şair, çok ayrılıklar, çok özlemler çekmiş bir büyük şair Yuvarlak beyaz yüzünü, çıkık elmacık kemiklerini okşuyorum uzaktan. Islak gövdene dokundukça parmaklarım yanıyor. Küllerinden doğuyorsun İstanbul!

1981

HALİÇ'İN KIYISINDA

«Unutmadım seni».

Katran rengi suyun kıyısında oturmuş kente bakıyorum. Sebze artıkları, muz, portakal, mandalina kabukları yüzüyor suda. Karaköy balık pazarı her zamanki gibi kalabalık. Ellerinde filelerle Köprü'ye doğru akıyor insanlar. Filelerin içi tıka basa dolu. Mevsim sebzeleri, kese kâğıtların içinde belli belirsiz peynir, turşu, pastırma, kuruyemiş, naylon torbalarda balıklar. Satıcılar bağırıyor, alışveriş hızlandıkça kanlı balık başları düşüyor suya. Palamut, lüfer, uskumru başları çürük elmaların, pırasa ve lâhana yapraklarının arasına düşüyor. Pazarın yanıbaşındaki kahveye oturmuş, akşam serininde çoğalan kalabalığa bakıyorum. Tıkış tıkış filelerin içi. Karaköy alanında trafik sıkışmış. Dolmuşlar üst üste; otobüsler, kamyonlar, atarabaları, troleybüsler, işportacılar arasında ilerlemeye çalışan yayalar. Hepsi de telâşlı, hepsinin de saçları darmadağın. Oturduğum yerden otobüslerin içine yığılmış insanları, ayakta balık istifi devinimsiz duran terden yapış yapış yüzleri, bozbulanık bakışlarıyla bekleyen, sabırla bekleyen cumartesi insanlarını görüyorum. Eski Fort arabaların, Chevrolet, Plymouth ve Buicklerin de içleri dolu. Kapılar sımsıkı kapanmış, havasız kutularda yorgun insan başları sessiz. Haliç'in kirli suyuna düşecekler birazdan. Kanlı balık başları gibi. Gözleri cansız, galsamaları şişmiş. Çürük elmaların, pırasa ve

lâhana yapraklarının arasına düşecekler. Suyun yüzü kanlanacak, sonra katran rengi balçık örtecek her şeyi.

Soluk almak istiyorum. Deniz havasını, sonsuz mavilikte uğuldayan köpüklü dalgaları soluyabilmek. Kızarmış yağ sidik ter karışımı bir koku doluyor içime. Bakışlarımı Karaköy alanından sol yana, Haliç' in karşı kıyısına çeviriyorum. Görüntü değişiveriyor birden, mekân az da olsa genişliyor. Lodosta hızla dağılıp biçim değiştirdiğini görüyorum bulutların. Beyazıt kulesi öyle dimdik, külrengi ışıkta uzaklaşıyor giderek. Uzaktan Süleymaniye'nin sivri minarelerini, köhne evlerin üzerine çöken ağır, oylumlu kubbeleri, Hal'in önüne duvar gibi yığılmış sandıkları seçebiliyorum. Yeni Cami'nin güvercinleri küçük kara lekeler halinde bölüyorlar göğü. Cami avlusundan havalanıp isli, kara duvarlara, Mısır çarşısının sundurmalarına konuyorlar Karşı kıyı daha sessiz nedense. Balık pazarıysa alabildiğine gürültülü. İskeleye yanaşmış balıkçı motorları mavi sarı yeşil bir renk dalgalanmasında, üzeri kir bağlamış suda yüzen balık başlarıyla bir alçalıp bir yükseliyorlar Yağlı çaput parçaları, martı ölüleri kaplamış Haliç'i. Koyulup katılaşmış, bir balçık yığınına dönüşmüş suyun ağır deviniminde Temel Reis Ali Reis Koca Yunus bir alçalıp bir yükseliyorlar. Eyüp vapuru Köprüye yanaşmış yolcu boşaltıyor. Yoğun bir duman fışkırıyor bacasından. Köprüaltındaki kahvelerde oturan, nargile içip tespih çeken yaşlı memurların, meyva sergilerindeki tozu silinip parlatılmış elmaların, salkım salkım üzümlerin üzerine kurum yağıyor Vapur iskelesinin yanında balık satan adamın sandalı bir alçalıp bir yükseliyor. Polis motorları takalar koca karınlı mavnalar bir alçalıp bir yükseliyor Kesik balık başlarından tiksinmiyorum artık. Kızarmış yağ midye tava kokoreç soğan kokusu Haliç'in derinliğinden gelen leş kokusunu bastırıyor

Yüksekkaldırım'daydım az önce. Karaköy'e inmeden solda, genelev sokağının dibindeki sinagogu gördüm. Birkaç basamak merdivenle çıkılan taş avlunun bitiminde tuhaf bir yapıydı. Demir kapısı zincirli olduğundan içeriye giremedim. Merdivenin üzerinde durdum bir süre. Ortadaki büyük, kemerli pencerenin ardında yanan ışığa baktım. Genelev duvarına sırtını dayamış bu tapınağın yüzyıllardır, Bizans'dan, eski Ceneviz'den bu yana hep orada, yarı çıplak müşteri bekleyen kadınların gölgesinde durduğunu, haftada bir gün açılan demir kapıdan içeriye ürkek, sessiz bir kalabalığın süzüldüğünü düşündüm. Belki de İspanya'da engizisyondan kaçanların Osmanlı İmparatorluğu'na sığındıktan sonra kurdukları bir yapıydı. Görece daha yeni, yaşamakla bitmeyen, bitip tükenmeyen korkunç zamana, bu bun günlerine daha yakın. Kemerli pencerenin ardında yanan ışığın aydınlattığı boşlukta dönüş gününü bekliyordu kalabalık. Atalarının kök saldığı topraklardan nasılsa kopmuş, bu uzak kente gelip yerleşmişlerdi. Kentin yaşamına karışmadan yüzyıllarca bu kuytu mahallede oturmuşlar, taş evlerin dar odalarında ölüp kendilerine ayrılan özel mezarlıklara gömülmüşlerdi. Belki de, Yüksekkaldırım sokağı açılmadan önce, çok az kişi farkındaydı sinagogun. Tapınak genelevin bitişiğinde gizli yaşamını sürdürmüş, ancak sokak genişletilip plâkçı dükkânlarıyla ucuz aşevleri buraya taşındıktan sonra ortaya çıkabilmişti. Galata Kulesi'ne kıvrılan merdivenli dar sokaklar ıssız, evlerin, odaların duvarları karanlıktı. Zincirli demir kapının önünde bekledim bir süre. Sonra yüksekkaldırım'dan aşağıya, Karaköy'e indim. Alana varır varmaz patladı kentin gürültüsü. Banco di Roma'nın önünden geçerek balık pazarının dibine iliştirilmiş bir kaç tahta inasadan ibaret bu kahveye çöktüm. Kentin artan uğultusuyla birlikte mi duydum ilk o sesi, pek anımsamıyorum. Bankalar yokuşunda

yankılanan vapur düdükleri çoğalmıştı. Korna fren insan sesleri, bağrışan satıcılar, hamalların küfürleri birbirine karışıyor, balık pazarının bildik gürültüsü sürüp gidiyordu. Sonra boğuk bir düdük sesi duyuldu. Marmara'dan Karadeniz'e geçen büyük tankerlerden birinin uzak sireni:

«Unutmadım seni. Nasıl da güzeldin! Çekingen bakışlarını, ince uzun yüzünü, onaltı yaşının yalnızlığını unutmadım.

Tanıdık bir ses konuşuyordu. Fısıltıyla, yıllardır söylenmemiş bir türküyü, özenle saklanmış bir gizi mırıldanır gibi.

«Unutmadım seni. Nasıl da yalnızdın! Kalabalığın ortasında, öyle bir başına. Vitrinlere bakmadan yürüyordun. Elinde sigaran, bir tuhaf düşe, çevrende devinen bu anlaşılmaz, karmaşık dünyanın ötesinde bir dinginliğe dalmış Tünel'e doğru yürüyordun.»

Önce belli belirsiz bir fısıltı, boğuk bir sirendi Akşam kalabalığının uğultusunda ansızın yakaladı beni. Yavaşça yerleşti içime, gövdemi ürpertti. Şimdiyse bir uzun hava gibi akıp gidiyor:

«Tünel'e doğru yürüyordun. Teläşlı bir adama, yavaşlayan dolmuşlardan atlayıp kaldırıma koşan insanlara çarpıyordun bazan. Akıntıya kapılmış bir tahta parçası gibi dura kalka, yavaşlayıp hızlanarak kayıyordun suyun üzerinden. Uzun süre izledim seni. Küçük balkonlu, sütunlu taş yapıların altından geçtin. Santa Maria hanının önünde, caddeye eğilip kanat germiş Meryem Ana yontusunun altında durdun bir an. Solda, kilisenin kapısına dek inen merdivene baktın. Aşağıya inip kiliseye girseydin soğuk, yıllanmış bir su çıkacaktı karşına. Mumlarla aydınlanan duvarlar, Bizans'tan kalma eski bir sarnıcın ıslak duvarlarına dönüşecekti. Kendini suya bırakmak, mumların titrek aleviyle aydınlanan boşluğa doğru, dibe çöken bir tortu gibi yavaşça inmek için

korkuyla karışık dayanılmaz bir istek duyacaktın. Bu kentin temelinde su olduğunu, eski Bizans sarnıçlarına, yerebatanlara hiç beklenmedik bir anda inili verdiğini bilmiyordun henüz. Ama yoluna devam ettin. Karşı kaldırıma geçip Markiz pastanesine girdikten sonra, en dipteki masaya oturdun.»

Katran rengi suyun kıyısında oturmuş kente bakıyorum. Çevremi kuşatan kalabalığı, üstüste yığılmış arabaları, hurda gemileri görmüyorum ama. Haliç her zamankinden de pis, iğrenç. Çürük elmalarla sebze yaprakları arasında yüzen kanlı balık başlarından ürkmüyorum artık. Leş kokusuna, martı ölüleriyle yağlı çaputlara da alıştım. Derinden gelen, önce uzak bir vapur sireni boğukluğunda, sonra akıp giden, aktıkça da arınıp yunan bir su saydamlığında tenimi saran, gövdemi ısıtıp gevşeten bir sesin, hem yakın hem uzak, çok uzak bir sesin büyüsüne kapılmış mutlulukla gülümsüyorum.

«Markiz pastanesinde, o en dipteki masada hep seni bekledim. Bir gün yeniden gelirsin diye. Günler, aylar, yıllar geçti. Gelmedin.»

Öylesine tatlı, o denli güzel ki ses! Hiç durmasın, böyle akıp gitsin istiyorum. Akıp gitsin, aktıkça yunsun arınsın istiyorum. Hep böyle, hem yakın hem uzak, durmadan konuşsun benimle.

«Gelmedin. Çekingen bakışların aklımda halâ. Onaltı yaşının kederli yüzü, gözlerin aklımda. Fırtınada bir deniz feneri kadar yalnızdın. Bir zeytin gövdesi gibi de buruk, acılı.»

Uzanıp dokunmak bu sese. Sesin sıcaklığını duyumsayabilmek. Önce yumuşaklığını ayrımsamak, sonra güzel beyazlığını. Giderek elinden tutabilmek bu sesin; yüzünü, saçlarını okşamak. Koklayabilmek doyasıya. Ama varlığı, derinden gelen boğuk fısıltısı önemli, söyledikleri değil. Kentin ışıkları yanıyor birden. Balıkpazarında kırmızı tablalara dizilmiş palamutlar, uskumru ve lüferler üzgün. Sesin akışı hızla-

nıyor. Sıkıca sarılmak bu sese, hiç bırakmamacasına. Akıp gitmek, yunup arınmak onunla. Kasıklarımda kuruyan yapışkan sıvıdan, Haliç'in bataklığından kurtulmak. Uzaklaşıyor ses.

«Fırtınada bir deniz feneri kadar yalnızdın. Bir zeytin gövdesi gibi de buruk, acılı.»

Anlıyorum, yetişemeyeceğim sese. Belki bir gün kıyısına ulaşır, döküldüğü yere dek izlerim onu. Ama şimdi, Haliç'in yüzyıllardır akmayan suyunun, bu iğrenç balçık yığınının kıyısında oturmuş az önce gördüğüm sinagogu, Galata'nın merdivenli dar sokaklarını düşünürken sesi yakalayamayacağımı biliyorum. Umarsızca aralanıyor dudaklarım:

«Fırtınada bir deniz feneri kadar yalnızdım. Bir zeytin gövdesi gibi de buruk, acılı.»

İşte böyle Raşel! İşte böyle Heleni! Lusin, Anaita, Despina işte böyle! İstiklâl Caddesi'nde, Galata'nın karanlık, dar sokaklarında dolaşır, Markiz pastanesinin dibindeki beyaz örtülü masada on altı yaşımın müslüman acılarını, o dayanılmaz yalnızlığı yaşarken rastlayamadığım kadın! Güzel günahkâr, sevgilim! Çok geç de olsa, gövdene ulaşamasam da, sesin geliyor bana. Yıllar sonra sesini duyuyorum. Fırtınada bir deniz feneri kadar yalnızdım. Bir zeytin gövdesi gibi de buruk, acılı. İçine al beni, kalabalıkta ürperen gövdemi derinliğine çek. Haliç'in kıyısında, Karadeniz'e geçen bir tankerin sireniyle gelen sözcüklerin, bilmediğim, dokunamadığım teninin beyazlığı çarpıyor bilincime. İstanbul 1453 de değil bugün düştü. Bizans'ın, Osmanlının güzel aynası Haliç, o saydam su, bir leş, bir balçık yığınına dönüştü. Galata'nın, Pera'nın yahudi, rum, franko levanten mahalleleri yıkıldı birer birer. Yerlerine gökdelenler, pahalı oteller dikildi. Boğaziçi yalılarına da tankerler girdi, kıyılarına beton döküldü. Öfkeli, gergin bir erkek kalabalığı doldurdu sokakları. Yabancılar göç

etti, kozmopolit İstanbul kalmadı artık. Kırmızı tuğlalı küçük kiliselere, genelev sokağına sırtını dayamış sinagoga gidenler azaldı. Markiz pastanesiyse oto yedek parçacısı oldu çoktan. İşte böyle, İstanbul düştü. Bu kıyı, bu sokaklar, bu evler... Üç denizin birleştiği yerde kurulmuş bu güzelim kent.

1981

İSTANBUL AGAPİ MU

Dar odanın loşluğunda yorgundular. Günün, yolculuğun, hazzın sonunda. Çekili perdenin aralığından donuk bir ışık vurdu. Kadının yanık teni balkıdı bir an, gövdesi ağardı. Adam yanında yatan bu çıplak, Akdenizli gövdeyi unutamayacağını, bitimsiz yaz günleri boyunca kumsalda, kentin rüzgârlı serin kahvelerinde, gece uykuya varmadan önce ve düşlerle, karabasanlarla bölünen uyku süresince hep bu gövdenin yokluğunu yaşayacağını düşündü. Tuhaf bir yalnızlık duydu. İsteğin, acının ötesinde; derinden vuran, alıp götürmeden saran dalga gibi güzel bir yalnızlık. Işık kadının terli gövdesinden adamın yüzüne, oradan da duvara yürüdü, gece lambasının tozlu karpuzunu aydınlattı. Bir süre sonra da, akşam rüzgârı perdeyi kımıldatmaya başlar başlamaz, kaybolup gitti.

Dar yatağın karanlığında yanyanaydılar. Adam lambayı yakmak için elini uzattı, sonra vazgeçti. Bir süre, kararsız, havada kaldı eli. Parmaklarına baktı. Tırnakları yerli yerindeydiler. Ölen dostlarının toprak altında artık uzamayan tırnaklarını düşündü. Yitirdikleri geldi aklına. Yaşlanmış, kederli yüzler, gevşeyip çözülen ten. Giden kadınlar, ayrılıklar, erken ölümler. Birden, yanında yatan gövdenin dirimselliğinden kuşkuya düşmüşcesine, kadının kalçalarını kavradı. Tenin ürperişini duydu parmak uçlarında. El yordamıyla bulduğu ıslak, kaygan yarığa girme-

den önce kadının soluk soluğa, o her zamanki yabancı sözleri kulağına fısıldadığını duydu. Kenetlendiler.

Uyandıklarında oda karanlıktı. Kentin uğultusu doluyordu açık pencereden içeriye. Korna, fren, insan sesleri, işportacıların haykırışları, güvercinlerin kanat vuruşlarıyla vapur düdükleri, her şey her şey birbirine karışıyor, giderek yoğunlaşan belli belirsiz bir ses karmaşası, bir uzak uğultu halinde varlıklarını kuşatıyordu.

Kadın beraberliklerini düşündü. Batıyla doğu arasında üç denizle çevrili, başka hiçbir kente benzemeyen, insanları, gecekonduları, inişli çıkışlı dar sokaklarıyla engebeli bir alana yayılan, yayıldıkça da asileşip kafa tutan bu gürültülü kentte, okul kitaplarından «Constantinople» adıyla anımsadığı yeniyle eskinin, geçmişle şimdinin birbirine karıştığı bu Ortadoğu kentinde rastladığı adamla birlikte olduğu günleri belleğinde canlandırmak istedi. Bazı silik görüntülerden başka pek bir şey anımsayamadı. Oysa yıllardır düşünü kurmuştu bu yolculuğun. Atalarının bin yılı aşkın bir süre kaldıkları İstanbul'u imgeleminde yaşatmış, kent hakkında duydukları ve okuduklarıyla yarı gerçek yarı düş bir mit yaratmıştı.

Önce sürekli biçim değiştiren, renkten renge girerek zihninin derinliklerine doğru kayıp giden bir bulutun, ayrışıp çökelen bir tuhaf sızının belleğine yayıldığını duyumsadı. Sonra bulut dikey ve yuvarlak çizgilerle bölünüp netleşti. İnce uzun minareleri, oylumlu kubbeleri, burçları, surları, kuleleri ve birkaç gökdeleniyle kentin silüeti biçimlendi. Bozbulanık duvarları, güvercinleri, bir cami avlusunun yanında oturup çay içtikleri kahvenin serinliğini anımsadı. Haliç'de yüzen bir kedi leşini, çamurlu suyun katran kıvamındaki tortusunu gördü yeniden. Yüzü tiksintiyle buruştu. Denizi, açıkta demirlemiş gemilere vuran günışığını anımsayınca rahatladı. Boğaz'ın Karadeniz'den Marmara'ya akan suları damarla-

rında dolaşıyormuş gibi güzel bir serinlik sardı gövdesini.

Bir taksideydiler. Derin, lâcivert su akıp gidiyordu yanıbaşlarından. Yol daraldıkça ağaçlar çoğalıyordu. Bir kent büyüklüğünde gemiler, martıları peşlerine takmış hızla geçip gidiyorlardı. Köpükler kalıyordu arkalarından. Kayıklarla karabataklar suya bir dalıp bir çıkıyor, bembeyaz köpüğe kesiyorlardı. Cumbalı ahşap evlerle beton yapılar içiçeydiler. Aradabir aşı boyası dökülmüş eski bir yalının karanlık pencereleri geçiyordu camdan. Sonra yüksek bahçe duvarları, denize inen daracık sokaklar, ağaçlar ağaçlar. Güneşte kuruyan balık ağlarıyla vapurlar geçiyordu. Küçük, beyaz vapurlar, balıkçı tekneleri. En umulmadık anda, bir köşeyi döner ya da bir sokağı diklemesine keserken gömütler çıkıyordu karşılarına. Görkemli taş kavukların altında eski harfler incelip uzuyor, kıvrılıyordu. Derken bir iskeleye varıyorlar, erguvan rengi bulutların suya vuran gölgesinde bir ulu çınarın altına oturuyorlardı.

Bir sokakta eleleydiler. Dimdik aşağıya iniyordu sokak. Onları da sürüklüyor, alıp götürüyordu. Tahtaları çürümüş derme çatma evlerin, boş arsaların önünden geçiyorlardı. Pencerelere dizilmiş başörtülü yaşlı kadınlar sardunya ve fesleğenlerin arasından kedileri gözlemekteydiler. Denize inen sokak nedense bir bostana çıkarıyordu onları. Domates sırıklarıyla dev fasulyelerin arasında şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilemiyorlar, tutkuyla birbirlerine sarılıyorlardı.

Gürültülü bir caddedeydiler. Kaldırımdan taşan kalabalığın arasından kendilerine bir yol bulmaya çalışırken yitiriyorlardı birbirlerini. Neden sonra buluştuklarında, üzerlerine devrilecekmiş gibi duran uğultulu taş yapılar boyunca yürüyor, caddenin daraldığı yerde bir kilise avlusuna zor atıyorlardı kendilerini. Avlunun sessizliğinde yüreklerinin tek bir

yürekmiş gibi aynı anda çarpışını dinliyorlardı. Avludan, taşları yosun tutmuş bir merdivenle sarnıca iniyorlar, eski Bizans duvarlarından sızan suyun serinliğinde uzun uzun öpüşüyorlardı.

Kadın odanın karanlığında kentin izlenimleriyle başbaşaydı. Sokaklarında gezdiği, çarşı ve caddelerinin kalabalığına karışıp çınarlarının gölgesinde dinlendiği, vapurlarına taksilerine homurtulu otobüslerine bindiği bu tuhaf kenti şimdi yanında yatan, az önce içine girip onu doyuma vardıran adamla birlikte keşfettiğini, bir kıyıdan bir başka kıyıya savrulur, bir camiden bir kiliseye, bir müzeden ötekine koştururken onun da yanında olduğunu unutmuş gibiydi. Dolambaçlı sokakları, su kemerleri, altlı üstlü geçitleri ve yer yer yıkılmış surlarıyla dişiliğini sarıp sarmalıyordu kent. Onu kıskıvrak ele geçiriyor, üzerine abanıyordu. Kulelerle minarelerin tenine battığını, ince bir sızının tüm gövdesine yayıldığını duyumsuyordu.

Adam:

— Gerçekte istediğin ben değildim, dedi.

Kadın cevap vermedi. Renkleri solmuş eski bir ikonun görüntüsü çaktı belleğinde. Atina'da, büyükannesinin başucunda duran ikonu andırıyordu. Meryem'in ince, uzun yüzü kederliydi. Kucağında İsa'yı tutuyordu. Kendi gövdesinden, kendi canından bir parça olmayan çocuk İsa'yı. Bizanslı melekler Ayasofya'nın duvarlarında uçmaya hazırdılar. Mavi pırıltılar vardı korkunç bakışlarında. Kuytu bir manastırın avlusunda yaşlı papaz tavada balık kızartıyordu. Una bulanmış allı pullu balıkların yandaki havuza sıçrayıp suda kaybolduklarını hayretle gördü. Top sesleri geliyordu surlardan.

Adam:

— Geceler boyu sevip okşadığın ben değildim, diye devam etti.

Kadın susuyordu. Kendi dilinde konuşmayan bu

yorgun, yabancı adama cevap vermek gelmiyordu içinden. Perdeleri çekili odanın ötesindeki yaşamı, dışarda çoğalan akşam kalabalığını düşündü. Kent, sokakları, caddeleri, caddelerinde vızır vızır işleyen taşıtlarıyla, duvarları, evleri, odaları, odalarında sevişen çıplak insanlarıyla bir ışık denizi içinde akıp gidiyormuş gibi geldi ona. Kendini bu akışa bırakamayacağını biliyordu.

Adam:

— Gemi yarın çok erken kalkıyor, hazırlanmalısın, dedi.

Hazırlanmak. Bavula katlayıp koymak her şeyi. Bu dağınık yatağı, otel odasını, dışarda akıp giden kenti. Yıllardır varlığının bir parçası olmuş, bilinçaltına yerleşmiş, kendinden saydığı bir şeylerin gövdesinden yavaşça çözüldüğünü, ellerinin arasından kayıp gittiğini anladı.

— İstanbul agapi mu! diye fısıldadı adama. Yeniden kenetlendiler.

1985.

ATİNA'DA BİR EV

A. Ploutis'e

Atina! Yanlış söyledim yine. Atina değil, A'dan sonra dilimi ön dişlerimin arasından uzatıp «t» ile «s» karışımı bir ses çıkarmalıyım. Vurguysa ikinci hecenin üzerinde olmalı. Atína değil Atiná! Peki bu kentin adı mı, yoksa senin adın mı Atina? Senin adın olsaydı son heceyi vurgulamam gerekirdi. Beni bağışla, halâ adını istediğin gibi söylemeyi öğrenemedim. Türkçenin ses yapısına öylesine ters ki bu vurgular! Neyse... Sonunda bir düş gerçekleşti. Senden uzak senin doğduğun kentteyim işte.

Uzun, upuzun, birbirini dikey kesen sokaklar. Geniş caddeler, alanlar Ağaçsız bembeyaz bir kent. Aşağıda, yüzlerce metre derinde genişleyip yayılan kocaman bir meduza gibi. Karşıda dağları gördüm. Deniz uzakta yaz göğünün altında maviydi. İnsanı şaşırtacak kadar mavi. «Ülkemde denizi göreceksin şaşırma!» Ne var ki bulunduğum tepeye dek ulaşmıyordu kokusu. Limanın dar sokaklarında, birbirinin üzerine abanmış apartmanların arasında yitip gidiyor, uzaktan görünen ama kendini hiçbir zaman ele vermeyen koyu mavi rengiyle kanıtlıyordu varlığını. Deniz kıyısında yosun kokusundan uzak bir kent. Tam deniz kıyısında da sayılmaz. Biraz içerde, tepelerin yamacına kurulmuş, inişli çıkışlı sokaklarında, sıcakta asfaltı eriyen caddelerinde denizi çağrıştıran hiçbir işaretin bulunmadığı, bozkırda yalnız bir ağaç

gibi kuruyan, kurudukça da içine kapanan, tentelerinin, balkonlarının, boyalı pancurlarının, hatta serin sofalarının berisindeki dar odalara çekilen bir kent. Ağustos sıcağında dalgalanan televizyon antenlerini gördüm. Birbirini dikey kesen sokaklar ıssızdı. Sarı boyalı troleybüsler, arabalar, otobüsler alacalı bulacalı bir karmaşada, bulunduğum tepeye ulaşıncaya dek boşlukta dağılıp azalan sinir bozucu bir uğultuda akıp gidiyorlardı caddeler boyunca. Alanlar çıplak, parklarda selviler uzundu. Petralona, Kolokintu, Pankrati, Kuponia... Kifisia, Patission, Leoforos Aleksandras, Vasilis Sofias... Ne güzel, yumuşacık adlar. Senin tenin gibi. Yanık, esmer tenin, sıcak bakışların gibi. Ambelokipi, Kipseli, Kolonaki... Tümü de bir ses olarak var benim için. Kahvelerinde oturmadım çünkü. Gölgesiz kaldırımlarında, dar sokaklarında dolaşmadım. Omonia, Panepistemiu, Stadiu. Kulağıma sen fısıldıyorsun bu sözcükleri. Dilimin dönmediği dilinin, anadilindeki vurguların, seslerin hakkını vererek. Dağların, denizlerin, ırmak ve koyakların, bitmez tükenmez yolların ötesinden sesini duyuyorum. Doğduğun, büyümeden ayrıldığın, ayrılmak zorunda bırakıldığın ve yıllar sonra, aynı nedenlerle halâ dönemediğin kentini anlatıyorsun bana. Atina'nın caddeleri, alanları, beyaz evleri senin için de birer sözcükten, bilemedin bir kaç fotoğraftan ibaret. Ama yine de anlatıyorsun. Senin Atina'n bizim Batı Anadolu'daki zengin evlerine benziyor biraz. Bahçe içinde iki katlı bir ev, gece kilim serilip oturulan taş avlu, bahçede ağaçlar, ağaçların bitiminde ağır tokmaklı, boyun yetişmediği için yalnız başına açamadığın bu yüzden de ancak babanla geçebildiğin mavi kapı.

«Son kez o mavi kapının önünde gördüm babamı. Geceydi. Kucağına aldı, bağrına bastı beni. Tenime batan sert sakalları belleğimde halâ. Kocaman gözlüklerini, tütün kokan ellerini unutmadım. Yü-

zündeki yorgunluğu da. Ben kucağındayken öbür koluyla anneme sarıldı. Bir süre öylece kaldık. Zaman durmuştu sanki. Dünyadan her şey silinmiş, biz de mermer bir yontuya dönüşmüştük. Neden sonra jandarmaların varlığını anımsadı, onlara dönerek 'artık gidebiliriz' dedi. Sokak lâmbasının kör ışığında yürüyen üç adam anımsıyorum. Ortada, silâhlı iki jandarmanın arasındaki babamdı. Köşeyi döndüklerinde onu son kez gördüğümü, bundan böyle babamın fotoğraflarda yaşayacağını bilmiyordum elbet. Annem kapıda ağlıyordu.»

Babanın fotoğraflarından bir kaçını bana da göstermiştin. İri yarı, kocaman elli bir adam. Dağınık saçları alnına düşmüş objektife bakıyor. Gözlüklerinin ardında ışıltılı, simsiyah gözler Geride beyaz duvarlar, pancurları açılmış bir pencere, pencereye dizilmiş saksılarda çiçekler. Atina'da, evinizin bahçesinde çekilmiş olmalı. Bir eski fotoğrafta da dedenin elinden tutmuş, yüzünü hafifçe yana çevirmişti. Denizci giysileri içinde sekiz on yaşlarında ya var ya yoktu. Baba oğul sarı lekeli bir göğün altındaydılar. Kadınlar geniş şapkaları, beyaz giysileriyle geride duruyorlardı. Babaannen ve halaların. Fotoğrafın üstünde giderek solan lekeli gökyüzünün İzmir'de Kordon'daki bir aile fotoğrafçısının dekoru olduğunu söylemeseydin Türkiye'ye, Türklere duyduğun ilginin gerçek nedenini hiçbir zaman öğrenemeyecektim.

«Büyük Bozgunda yalnızca babam kurtulabilmiş Türklerin elinden. Yanlış anlama. Türklerin barbarlığı üzerine anlatılanların hiçbirine inanmadım. Babam da, bu tür önyargılı sözlerden nefret ederdi. Kayık devrilince ailenin öbür bireyleri boğulmuşlar. O panikte bir tek babam yüzebilmiş açıkta bekleyen gemiye kadar.»

1922 eylülünün İzmir'ini düşünüyorum. Yanan kentin şavkı vuruyor körfeze. Limanda genç, yaşlı, çoluk çocuk binlerce insan. Kayıklara binip kentten kaçıyorlar. Fazla yüklü kayıkların kimisi denizin ortasında devriliveriyor. Suya saçılanları toplamaya kimsenin vakti yok ama. Yüzerek öbür kayıklara çık maya çabalayanları da kayıktakiler denize itiyor. Canını kurtarmak, yaşama sarılmak için tüm gücüyle küpeşteye yapışan ellere inen keserleri görüyorum. Denizin üstü kırmızıya kesiyor birden. Sonra minare boyunda dalgalar her şeyi alıp götürüyor. Belki tam böyle olmadı, küpeşteye yapışan elleri kesmedi hiç kimse. Şimdi Atina'da, senin kentinden sana yazarken belleğimde çakan bu görüntü Titanik'in batışıyla ilgili olsa gerek. Ama 1922 eylülünde İzmir, babanın ailesi gibi daha binlerce aile için Titanik'in batışı değil miydi?

«Kim istedi bu savaşı?» diye sormuştun. «Yunan ordusunu Anadolu içlerine dek kışkırtan emperyalist devletler mi, yüzyıllarca bir arada yaşamış, birbirleriyle halleşip kaynaşmış Yunan ve Türk halkları mı yoksa?» Aynı soru ne yazık ki bugün de gündemde. Ege'de savaş gemileri dolaşıyor, çelik kanatlarında ölüm taşıyan uçaklar yırtıyor göğün mavisini. Ve biliyorsun biz başka bir denizin, başka bir göğün altında yaşamaya katlanamayız. Bu güneş içtiğimiz suya karışmış çünkü, ışık bakışımızın bir parçası olmuş. Yüzyıllardır aynı toprağı sürmüş, aynı ağaçlardan toplamışız zeytini. Kimi zaman dalaşmış, kimi zaman da birlikte hora tepip türkü söylemişiz. Birbirine karışmış evlerimizle keçilerimiz. Paris'te bana gösterdiğin aile fotoğraflarına bakarken değil, babandan on yıl önce İzmir'de doğmuş, yerinden yurdundan kopmanın acısını bir ömür boyu içinde taşımış bir Yunanlı şairi, çağımızın en büyük şairlerinden Yorgo Seferis'i okurken anladım evlerin önemini. Şimdi Atina'da bir tepeden kente bakarken

aşağıda modern yapıları, üst üste yığılmış apartmanları görüyorum. Ve babanın Anadolu'dan gelen binlerce göçmenle birlikte Nea Simirniya'nın yoksul izbelerinde barındığı, ekmek parasını kazanmak için her türlü işe girip çıktığı günleri düşünüyorum. Bir odada bir aile, hastalık ve açlık, sokaklarda işsizler. Babanın yeni koşullara, yeni bir yaşamın umulmadık güçlüklerine uymak, bu güçlükleri aşmak için giriştiği savaşımı, yıkım günlerinin ardından gelen, bir somun ekmek bir fincan salep gibi ısıtan umudu düşünüyorum. Sonra partiye giriş, Alman işgali, İç savaş...

«Zengin bir Atinalı kadınla evlenmek de uslandırmadı babamı. Annemin ailesinden kalma, içinde çocukluğumun geçtiği o yeşil pancurlu beyaz evde yaşayıp rahat bir ömür sürebilirdi. Denizin ortasında, sürgüne gönderildiği bir kaya parçasının üzerinde öldü. Evinden, sevdiklerinden uzakta. Kertenkelelerle kara çalılardan başka hiçbir canlının yaşamadığı, gündüz güneşin kavurup, gece deli rüzgârın aşındırdığı sarp yamaçlara bakarak. Onu anlamıyorum.»

Ben anlıyorum onu Atina! Kalypso'nun yanında mutlu değildi Odisseus. Kızıl ağaçlar, kavaklar, güzel kokulu selvilerle, ormanda yuva yapmış baykuşlar, atmacalar, geveze kargalar ve yemlerini hasat vermez enginden çıkaran deniz kuşlarıyla mutlu değildi. Oysa dört pınarın fışkırdığı mağarada gözkamaştırıcı güzellikte bir kadın, ocakta çatır çatır yanan mazı ağacının ateşi vardı. Mağaranın önünde çimenler yumuşacık yeşermiş, çimenlerin arasında menekşeler, maydanozlar gövermişti. Biraz öteden salkım salkım üzümleriyle dal budak salmış bir bağ başlıyordu. Ve o biliyordu ki bu bağın şarabından içen ölümsüzlüğe kavuşur. Atlas'ın kızı güzel tanrıça yanında kalıp evinin erkeği olursa onu ölümsüz yapa-

cağını söyledi Odisseus'a. Ama savaş yorgunu Odisseus, çok acılar çok ayrılıklar görmüş sabırlı Laertesoğlu, büyük özleminin gerçekleşeceği güne dek şarap rengi denizde bir adadan ötekine, bir serüvenden başka bir serüvene savrulmayı seçti: «Yüce tanrıça, bağışla beni/neler çekmiş, nelere göğüs germişim/denizlerde, savaşlarda bundan önce./Hazırım bundan sonra gelecek acılara da.» Ben anlıyorum onu Atina!

«Nedense babamı bahçe kapısının önünde beni bağrına basan iri yarı, kocaman elli bir adam olarak anımsıyorum hep. Oysa öldüğünde bir deri bir kemikmiş. Avurtları çökmüş, yüzünde yanık izleri... Ölüsünü adadan getirip evde sofaya yatırdıklarında iki dipsiz kuyu gibiymiş göz çukurları. Ben her şeyden habersiz bahçede, dut ağacının gölgesinde bebeklerimle oynuyormuşum. Alnında derin bir yara varmış. Elektrik teli döşerken düşüp kafasını sert bir kayaya çarptığını söylemişler. Annem inanmamış tabii. Ölümünü gizlediler benden. Uzun süre babamı bir adada sürgünde bildim. Onun elektrik teli döşerken düşüp ölmüş olabileceğine inanmıyorum. On yaşındayken İzmir'de gemiye kadar yüzen, iç savaşta günlerce dağlarda yürüyen, elinden her türlü iş gelen babamın hakkından kimbilir nasıl geldiler Bir asker dipçikle mi vurdu, işkencede mi öldü yoksa? Onu gözlükleri bir yana savrulmuş, yüzü kan içinde düşünüyorum bazan. Başını kollarımın arasına alıp bağrıma basmak için dayanılmaz bir istek duyuyorum. Oğlummuş gibi avutmak, tehlikeden korumak istiyorum babamı. Öldüğünde otuz sekiz yaşındaymış. Düşünsene, yakında babamın öldüğü yaşta olacağım. O ise beni kollarına alan kocaman elli, iri yarı bir adam olarak hep otuz sekiz yaşında kalacak.»

Dün Syntagma alanından aşağıya inerken bir caddenin tam ortasında, yüksek yapıların arasına sıkışıp kalmış eski bir Bizans kilisesi çıktı karşıma. Kiliseleri sevmezsin biliyorum. Ama çatısı kırmızı kiremitlerle örtülü küçük bir kiliseydi bu. Bir dükkân ya da evden farksız. Yaşadığımız dünyanın, günlük sevinç ve acılarımızın bir parçası gibiydi. İçeri girdiğimde mumlar yanıyordu. Tam karşıda Meryem'i gördüm. İsa, kollarında büzülmüş küçük bir çocuktu. Annesinin boynuna sarılmış, yanağını yanağına yapıştırmıştı. Basık tavanlı kilisenin loşluğunda birbirlerine sokulmuşlar, yakınlığın, aynı gövdede bütünleşip bir olmanın hazzında, mumların titrek aleviyle aydınlanan boşlukta eriyip gitmişlerdi. Meryem'in uzun kollu mavi giysisinden, İsa'nın pembe teninden silik bir renk karmaşası kalmıştı geriye. Yoktular. Bakışları, elleri ve yüzleri vardı ama kendileri yoktu. Bu dünyadan değildiler İkonun üst köşesinde «Tanrının Anası» yazılıydı. Rumca harflerin yanı sıra kuşlar uçuyordu. Ardıç kuşları, belki kırlangıçlar. Belki de gerçekte olmayan, hiç kimsenin görmediği, göremeyeceği kuşlar. Yanda, bir başka ikonun üzerinde de gördüm İsa'yı. Bu kez Meryem'in kucağında değil, çarmıhta tek başınaydı. İki yana açılmış ipince kollarıyla göğe yükseliyordu sanki. Başı yana düşmüş, gözleri kapanmıştı. Çıplak gövdesi bir işkence odasında acıya dayanıyormuş gibi gergindi. Tek tük ağaçlar, çölde kurulmuş bir kentin surları vardı geride. Gök sarıydı. Meryem oğlunun ayaklarına kapanmış ağlıyordu.

Kiliseleri, ikonları sevmezsin biliyorum. Ama bu ikonu görseydin babanı neden bağrına basmak istediğini, bu karşı konulmaz içgüdünün senin kültüründe ne denli önemli bir yeri olduğunu anlardın. Golgotha'ya çıkan yollar ayrı ayrı ama çarmıh o zamandan beri değişmedi. Atina'daki evinizde yatağının başucunda mutlaka bu ikon vardı. Senin değilse

annenin ya da büyükannenin başucunda İsa bir küçük çocuktu mutlaka. Çarmıhtaysa annesinin kucağında değil tek başınaydı. «Tanrım beni niçin bıraktın?» Bir duanın sözleri miydi bunlar, yoksa ölümün yalnızlığı mı? Ama biz yalnız değiliz Atina! Baban da yalnız değildi. Milyonlar için çarpan yüreği durduğunda milyonların yüreği onun için çarpıyordu.

Kiliseden çıkıp denize doğru yürüdüm. Ama çok uzaktaydı deniz. Ağustos güneşinde afsalt eriyordu. Denize ulaşamadan gölgesiz sokaklarda dolaştım durdum. Nerelere gittiğimi, hangi alanlardan geçtiğimi anımsamıyorum şimdi. Atina'nın, birbirine benzeyen sokakları, kahveleri ve parklarıyla güzel bir Akdeniz kenti olmadığını düşündüm. Neyse ki bu kent senin için halâ iki katlı, yeşil pancurlu bir evden ibaret.

«Babamın ölümünden sonra annem evini eşyalarıyla birlikte sattı. Beni de yanına alıp Paris'e göçtü. Ben yarı fransız sayılırım. Onun için bunca düşkünüm ülkeme. Akrabalarımızın söylediklerine bakılırsa evimiz eski yerinde duruyormuş. Atina'ya yolun düşerse gidip gör mutlaka.»

Bir taksiye atlayıp şoföre adresi verince ağır tokmaklı mavi kapısını babanın yardımına gerek duymadan açıp bir daha dönmemek üzere ayrıldığın evi bulmak güç olmadı. Sokak asfaltlanmıştı. Kör ışığında babanı son kez gördüğün sokak lâmbasının yerine de bir neon konmuştu. Eviniz bana tarif ettiğin yerde, iki yanda yükselen modern yapıların arasında duruyordu halâ. Yeşil pancurları kapalıydı. Boyası aşınmış mavi kapıyı açıp bahçeye girmedim. Parmaklıklardan içeri baktığımda bahçeyi otların bürümüş olduğunu gördüm. Dut ağacının yapraklarını da kurtlar yemişti. Babanın ölüsü denizin ortasından fışkıran o kızgın kayaların yamacındaki barakadan evinizin serin sofasına getirildiği gün, her şeyden

habersiz gölgesinde bebeklerinle oynadığın duta acıdım. Beni bağışla Atina! Sana söz verdiğim gibi dutun altına oturmak, orada kentin uğultusundan uzak seni düşünmek gelmedi içimden. Kurtlar yaprakları çoktan kemirmiş, ağacın gövdesine dadanmışlardı. Çöle dönmüştü bahçe. Ayrık otları kurumuş, toprak çatlamıştı. Kimbilir, pancurları sımsıkı kapalı evin, İzmir'deki konakları yanıp ailesi körfezin sularına gömüldükten sonra ev nedir bilmemiş babanın kısa bir süre için de olsa iyi günler geçirdiği bu ocağın —diyelim Oygie'nin— duvarlarını da örümcek ağları sarmıştı belki. Sofalarını, yüksek tavanlı odalarını, odalarında annenin kendinden bile sakınarak gözü gibi koruduğu gümüş kakmalı sandıkları toz kaplamış, halıları, divan örtülerini, kadife koltukları güveler yemişti. Bahçeye girmek, bir süre dutun altında oturduktan sonra kapıyı çalıp kendimi tanıtmak içimden gelmedi, beni bağışla Atina. Bir taksiye atlayıp buraya, kenti yukardan görebileceğim, adlarını kulağıma Paris'ten fısıldadığın mahalle ve sokakları, ağaçsız alanları uzaktan seyredebileceğim Likavitos tepesine geldim. Sana Atina'da Likavitos'dan yazıyorum. Sözüm sana değil ama, Yunan ve Türk halklarına da değil. Sözüm adını taşıdığın Savaş Tanrıçasına. Zeus'un kafasından doğan kızoğlan kız Atina, sana sesleniyorum! Sivri temreni tunçtan kargını bir yana bırak. Görenleri taşa çeviren Gorgon bakışlı kalkanını da Olympos'un tanrısal göğüne as. Altın sandallarını giyip biz ölümlülerin arasına in artık. Üç dişli yabasıyla balıklı denizi kudurtan Poseidon'un öfkesine inat, Partenon'a diktiğin zeytin ağacını sula. Göreceksin mermerin içinden yeşerecek barış.

1983

PUŞKİN ALANI

«Ozan öldü».

Saatin altında bekliyorum. Acaba gelecek mi? Alanı çevreleyen yapıların pencerelerine vuruyor güneş. Fenerlerin yanmasına çok var daha. Neon lambaların değil, Puşkin devrinden kalma sokak fenerlerinin. Kalabalık giderek artıyor. Elimde bir kırmızı karanfil, Puşkin yontusunun karşısında bekliyorum. Metrodan çıkan genç kızlar yaklaşıyorlar. Aralarında Tanya yok. Başlarında şapkaları, şık çizmeleriyle bulunduğum yere doğru yürüyorlar. Saatin altında bekleyen delikanlıların kollarına atılıyorlar sevinçle. Ayakta yalnızım. Otururken genellikle birileri olur yanınızda. Kahvedeyseniz garson gelir, lokantada masanıza oturmak için izin ister bir başkası. Parkta, örneğin Paris'te Montsouris parkının yeşil boyalı kanapelerinden birinde, gazetesini okuyan emekli memur bakışlarını iri puntolu savaş haberlerinden size doğru kaydırıp bildiğiniz bir dilde saati sorar. O anda güneş kuğulu gölün kıyısındaki ağaçların ardından yitmek üzeredir. Az sonra ürkütücü bir sessizlik inecektir boşluğa. Su kararınca ortalıktan el ayak çekilecek, parkta kimseler kalmayacaktır. Ama otururken genellikle birileri olur yanınızda. Yalnız değilsinizdir.

Ayakta bekliyorum. Acaba gelecek mi? Puşkin tunç mantosunun içinde nasıl da zarif! Kıvırcık saçlarına vuruyor güneş, yere dönük yüzünün ince çizgilerini aydınlatıyor.

«Ozan öldü».

İlk kez kimden duydum ben bu sözü? Puşkin alanında, saatin altında Tanya'yı beklerken birisi kulağıma fısıldamadı her halde. Öyle ya, dilini bilmediğim bu ülkede hiç kimse «Ozan öldü» diyemez bana. Dese de ben anlayamam. Kökü Anadolu toprağında bir ozanın, çok sevdalar, çok ayrılıklar çekmiş bir ozanın sürgünde ölümünü izlemek, ardından savrulan külleri toplamak için geldim bu kente. Geceydi. Görkemli, pırıl pırıl bir otele yerleştim. Ozanın yanımda getirdiğim son şiirlerini açıp okumaya başladım. «Geliyor sıram / ansızın atlayacağım boşluğa» diyordu. «Ölüm kendinden önce bana yalnızlığını yolladı». Ve diyordu ki, «Öleceğim bağışla beni öleceğim ve sen kırmızı sırça topu parçalayıp çıkacaksın içinden ve ineceksin karlı bir meydana» diyordu. Kitabı kapatıp odamın balkonuna çıktım. Gece aydınlıktı. Aşağıda, sivri kulelerin, mazgalların, kırmızı tuğlalı surların dibinden karlı bir alan başlıyordu. Kimseler yoktu alanda. Ayışığında rengârenk kubbecikleriyle bir katedralin parladığını gördüm. Daha ilerde, surların ötesinde altın kaplama kubbeler soğan biçimindeydi. Korkunç İvan'ın çan kulesi olduğunu sonradan öğreneceğim upuzun bir kulenin haçı göğe yükseliyordu. Haçın yanında bir kızıl yıldız gördüm. Irmağın donmuş suyuna vuruyordu şavkı. Ozanın ölmeden önce ölesiye âşık olduğu «saçları saman sarısı kirpikleri mavi» genç kadın yoktu alanda. Kırmızı sırça topun içindeydi halâ. Alansa bomboştu. Ayışığında gölgeler uzundu sokaklar bembeyazdı. Her yer bembeyazdı.

Ertesi sabah ozanın evine gittiğimde kapıyı yuvarlak yüzlü, sarışın bir kadın açtı. Mavi kirpiklerini tanıdım. Etli dudaklarını, beyaz ellerini de. Biraz yaşlanmıştı. Korkunç bir yalnızlık inmişti gözlerine. Yüzüme kuşkuyla baktı. «Sizi tanıdım, dedim, ozanın eşisiniz...» Türkçe konuştuğumu duyunca rahat-

ladı. Kendi dilinde, çok yumuşak, fısıldar gibi bir sözcük söyledi. İçeri girdim. Hiçbir şey değişmemiş. Sanki tanıyorum bu apartmanı. Salonda oturduk. Duvarda yağlıboya tablolar. Şayak kalpaklı bir süvari doludizgin sürüyor atını. Durgun bakışlı adamlar var yanında. Elleri, ayakları kocaman adamlar. Üstleri başları da toz içinde. Tam karşıda pencereye yakın bir kilim. Nakışlarında ozanın mavi gözleri, kızıl saçları dalgalanıyor. Konuşmadan uzun süre oturduk. Sonra izin istedim. Kapıya dek geçirdi beni. Çıkmadan önce ozanın odasına bir göz attım. Hiçbir şey değişmemiş. Parka bakan pencerenin camında Karagöz'le Hacivat. Masada daktilosu, dağınık kâğıtlar, yarım kalmış bir şiir. Sanki tanıyorum bu odayı. Birden «Yirmi yıl oldu, dedi anladığım bir dilde, yirmi yıldır hiçbir şeye dokunmadım. Bir sabah gazeteleri almak için aşağıya inmişti. Ben mutfakta çayı demliyordum. Bir kaç dakika sonra gelir diye bekledim. Gelmedi. Günler, aylar, yıllar geçti aradan. Gelmedi.»

Karşısında donakaldım. Demek yirmi yıl olmuş. «Bu ayrılık da, hele şükür, bitiyor, dönüyorum / Ama içimde büyük ayrılığımızın gecesi / İçimde acısı bensizliğinin / İçimde yalnızlığın». Asansöre bindim. Kapıyı kapatmadan önce el sıkıştık. «Dostlarına selâm söyleyin» dedi. Başımla onayladım. Dudakları gerildi, yüzünü acıyla buruşturdu. Birden boynuna sarılıp yanaklarından öptüm. Vedalaştık. Asansör aşağıya inerken ozanın sesini yeniden duyar gibi oldum. Bir çok kez plâktan dinlediğim o ince sesiyle «Bizim avludan mı kalkacak cenazem? diye soruyordu, / nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan? / Asansöre sığmaz tabut / merdivenlerse daracık.»

Dışarıya çıkmadan önce mektup kutusuna baktım. Mavi gözleri mahmur, lepiska saçları darmadağın, çıplak ılık teninde bürümcük geceliği, üçüncü

kattan telaşla inen genç kadının yirmi yıl önce burada, ozanın sabah gazetelerini almak için elini uzatırken üzerine yığılıp kaldığı bu mektup kutusunun önünde çırpınışını düşündüm. Nâzımım! diye mi bağırmıştı o anda, yoksa hiçbir şey demeden ölünün üzerine mi kapanmıştı?

Saatin altında Tanya'yı bekliyorum. Moskova'da bahar. Oysa bütün gece kar yağdı. Sabah, erkenden güneş açtı ama. Külrengi, donuk bir ışık yatağıma vurdu. Kalkıp giyindim. Aşağıya indiğimde kalabalık doldurmuştu Kızıl Meydanı. Kürk yakalı paltoların arasından geçip yürüdüm. Koytograd mahallesinde bir kahveye girdim. Kapağından buharlar çıkan gümüş rengi büyük semaverden çay getirdiler Çayımı yudumlarken İstanbul'u, Cennet Bahçesindeki kuytu bir masada içtiğimiz tavşankanı çayları düşündüm. Kızkulesi bembeyazdı aşağıda. İki yanından vapurlar geçiyor, Sarayburnu'nun önünden akıp gidiyordu deniz. Topkapı Sarayı'nın küçük, sivri kuleleri tenime battıkça canım yanıyor, acıyla kıvranıyordum. Seninle geldiğim, birlikte oturduğumuz masada yalnızdım bu kez. Bir daha görüşemeyeceğimizi biliyordum. Koytograd mahallesindeki kahvede de yalnızdım. İkinci çaydan sonra kalktım yerimden. Öğlene dek sokaklarda dolaştım. İstanbul'un denize inen daracık sokaklarına benzemiyordu bu kentin sokakları. Çok geniş, alabildiğine uzundular Ezici taş yapılar vardı her yanda. Ve kamyonlar özel arabalardan çoktu.

Öğleye doğru Novodivitçiye mezarlığına gittim. Avluda kar küreyen yaşlı adamla konuştum. Azeriymiş. İstanbul'un çok uzak olduğunu söyledi bana. Paris'in adını bir kez duymuş o kadar. «Paris'te hangi dili konuşurlar?» diye sordu. «Fransızca» dedim. Keçe çizmelerine bakarak başını salladı. Ozanın mezarına koymak için aldığım üç karanfilden birini ona verdim. Şimdiyse burada, Puşkin alanında Tanya'yı

beklerken bir tek kırmızı karanfil tutuyorum elimde. Ve zaman geçmek bilmiyor. Gelecek mi acaba?

«Ozan öldü».

Nâzım'ın mezarı bir kaya parçasından yontulmuştu. Kayanın üzerinde ozan öne doğru eğilmiş hamle yapar gibi. Karanlıktan sıyrılmak üzere. Uzun bir yürüyüşe çıkacak sanki. Gövdesi öylesine dinç, bakışları kararlı. Aşağıda, ayaklarının dibinde doğum ve ölüm tarihleri yazılıydı: 1902-1963. Kaya parçasını kucakladım, elimdeki iki kırmızı karanfili karın üzerine bıraktım sonra. «Alıp götürün / Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni.» Mezarlık tenhaydı. Her boydan anıtların, mezar taşlarının arasından geçerek caddeye çıktım.

Moskova'da bahar. Güneş ısıtmıyordu ama. Uçsuz bucaksız Ukranya düzlüklerinde karın eridiğini, ırmaklarda buzların çözülmeye başladığını düşündüm. Köprünün altından hızla akıyordu sular. Kocaman buz parçaları, birbirleriyle yarışır gibi, geçip gidiyorlardı. Köprünün üzerinde, gösteri yapan işçilere ateş açmıştı polis. Siyah kasketli bir işçinin kanı kara damlıyordu. Buzların çözüldüğü gün kardaki kan izlerini unutmadım. Ayzenştayn'ın bir filmiydi. İstanbul'da sinematekte beraber görmüştük. Yanımdaydın. Gözlerin ekranda, ellerin ellerimdeydi. İnce beyaz yüzünde izliyordum filmi. Görüntüler hızla yer değiştiriyor, ekrandan vuran ışıkta örgülü saçların, küçük alnın bir aydınlanıp bir kararıyordu. Polis ateş açmıştı işçilere. Köprünün altından buz parçaları akıyordu. Filmden sonra sinematekten çıkıp Cennet Bahçesi'ne doğru yürümüştük. Taksim Alanı'ndan geçerken bir tekini bile kaçırmadığın Ayzeştayn'ın filmlerini heyecanla yorumlamıştın. Ekim devriminden sözetmiştin sonra. Gözlerinin pırıltısını unutmadım. Örgülü saçlarını, ince beyaz yüzünü de. İstanbul bahar içindeydi, yüreklerimiz coşku içinde.

O gün, Ayazpaşa'dan denize inen sokaklarda bir-

likte yürürken bir kitapçının önünde durup Nâzım Hikmet'in *İnsan Manzaraları*'nı satın alacağımızı, Cennet Bahçesi'nde kuytu bir masada bana okuduğun Tanya'nın öyküsünü yıllar sonra Moskova'da Tanya'yı beklerken, senden, senin esmer, yumuşak teninden uzakta anımsayacağımı bilemezdim elbet.

Puşkin alanında Tanya'yı bekliyorum. Oysa Tanya öldü. Zoe'ydi adı. «Adım Tanya» dedi onlara. Nazi üniformalarının içinde acımasız ve korkaktılar. Bir hafta sonra Moskova'ya gireceklerini, artık önlerinde dünya egemenliği için hiçbir engel kalmadığını düşleyerek, önce kayışlarla, sonra bir bıçkıyla kanattılar esmer, yumuşak tenini. Ama o arkadaşlarını ele vermedi. Sorularına «Hayır» diye karşılık verdi. «Bilmiyorum» dedi, «Hayır» dedi, «Söylemem» dedi. Ve 1941 yılında Naziler Moskova yakınlarında bir köyün ortasında astılar Tanya'yı. İstanbul'da Cennet Bahçesi'ndeki o kuytu masada bana okuduğun dizeleri anımsıyorum. Sesin yılların içinden gelip Puşkin Alanı'nda, Tanya'yı beklerken sarıyor benliğimi. Donuk güneşin altında sımsıcak okşuyor: «Tanya / senin memleketini sevdiğin kadar / ben de seviyorum memleketimi... Tanya / sen asılan partizan / ben hapiste şair.» Sözcüklerin üstüne basa basa okuyorsun. Türkçenin, Nâzım Hikmet'in edâsı nasıl da yakışıyor ağzına. Kaygan dilinin, ıslak ağzının içinden çıkıp Puşkin Alanı'na yağıyor sözcükler. Uyakların hakkını vererek okuyorsun: «Cellat çekti ipi / Boğuluyor nazlı boynu kuğu kuşunun / Fakat dikildi ayaklarının ucunda partizan / ve hayata seslendi insan.»

İşte böyle, İstanbul'da ilk kez senin ağzından dinledim Tanya'nın öyküsünü. Sonra ayrıldık. Ansızın çekip gittin Anadolu'ya. Cennet Bahçesi'ndeki masada yalnız kaldım. Kendimle dolaşır, kendimle konuşur oldum. Tanya gibi ölmedin, ölebilirdin ama ölmedin. Şimdi aradabir gazetelerde rastlıyorum adına. Türkiye'ye her gidişimde hava alanlarında, gar-

larda, duvarlarda fotoğrafını görüyorum. İnce beyaz yüzün hiç değişmemiş. Örgülü saçların da. Oysa yıllar geçti aradan. Serinliğine doyamadığım, bana Nâzım'ın dizelerini fısıldayan dudaklarınla yoldan gelip geçenlere, ellerinde bavulları, bir kentten ötekine, bir ülkeden başka bir ülkeye giden benim gibi adsız yolculara gülümsüyorsun. Çok şükür ölmedin. Ama bir gün ölebilirsin ansızın. Ozan gibi, sabah mektup kutusuna uzanan elin pusudan atılan kurşunla kanlanabilir. Ya da bir dağ köyünde, gizlendiğin odadan çıkarken vurulabilirsin.

«Ozan öldü».

İlk kez kimden duydum ben bu sözü. Her halde Puşkin Alanı'nda, saatin altında Tanya'yı beklerken birisi kulağıma fısıldamadı. Moskova'ya geldiğim gün tanıştım Tanya'yla. Uzun süre Paris'te elçilikte çalışmış. Kısa saçlı, incecik bir kız. Ortak dostlarımız geleceğimi bildirmişler, hava alanında karşıladı beni. Hafta sonu tatilinde gidecekmiş Moskova'dan. Pazartesi günü, yani bugün için sözleştik. «Puşkin Alanı'nda, öğleden sonra tam altıda, dedi, Moskova'yı dolaşırken Puşkin Alanı'na mutlaka yolunuz düşer. Düşmezse de sorup öğrenirsiniz.»

Saatime bakıyorum. Altıyı çeyrek geçiyor. Altında beklediğim saat de altıyı çeyrek geçiyor. Gelecek mi acaba? Cana yakın, güzel bir kızdı. Mükemmel fransızcasıyla «Hiç de Türk'e benzemiyorsunuz, demişti, gözleriniz ne kadar da mavi!» Gece bir taksi de, Tanya'yla birlikte düşündüm kendimi. Uzun, bitmez tükenmez cadde boyunca hızla ilerliyorduk. Karanlık pencereli taş yapılar, karlı kayın ağaçları geçiyordu camdan. Kent çoktan uykuya dalmıştı. Ayışığı peşimiz sıra geliyor, boş alanları, karlı caddeleri aydınlatıyordu. Arada bir, kırmızı ışıkta durunca, başını omuzuma yaslayıp uyuklamaya başlıyordu Tanya. Sıcak soluğunu ensemde duyuyordum. Yaşıyordu çok şükür. Eli elimdeydi. Az sonra, birlikte ola-

cağımız dar odada dilim ağzında dolaşacak, ince gövdesi hazdan ürperecekti. Evet mutlaka böyle olacaktı. Tanya yaşıyordu çok şükür. «Tanya / saçların ne kadar kısa kesilmiş / alnın ne kadar geniş / ay ışığı gibi / rahatlık ve rüya veriyor insanın içine. / Yüzün ince uzun / kulakların büyücek biraz. / Henüz çocuk boynu boynun: henüz hiç bir erkek kolu sarılmamış anlıyor insan Ve püsküllü bir şey sarkıyor yakandan / süsünü sevsinler mini mini kadın.»

Gerçekten de Puşkin Alanı'nı bulmak güç olmadı. Dün Gorki Caddesi boyunca yürüyordum. Amacım bir uçtan bir uca yürümekti caddeyi. Nasıl olsa Puşkin yontusu karşıma çıkacaktı. Biraz yürüdükten sonra sağda, Moskova kentini kuran Yuri Dolgoruki' nin yontusunu gördüm. Zırhını giymiş, atının üzerinde dimdikti prens. Eliyle bir yeri işaret ediyordu. Yontunun berisinde Lenin, oturduğu koltukta hafifçe öne eğilmiş, Sovetskaya parkına dalıp gitmişti. Kuşlar konuyordu çıplak başına. Görseydin nasıl heyecanlanırdın kimbilir. Hep böyle anlatmıştın bana Lenin'i. Düşünceli, biraz dalgın, aramızdan biri sanki. Az sonra Puşkin'in karşıma dikileceğini biliyordum. Ve beklediğim gibi, bir süre daha yürüdükten sonra, Puşkin'le karşılaştım. Tunç mantosunun içinde zarif ve kederliydi. Geride, Moskova'nın en büyük sinemalarından biri olduğunu sonradan öğreneceğim modern bir yapı vardı. «Yarın Tanya'yı burada, bu yontunun altında kucaklamalıyım» diye geçirdim içimden. Karşı kaldırıma geçerek Gorki Caddesi boyunca Bielorussiya İstasyonu'na dek, Mayakovski' nin ve Gorki'nin yontuları önü sıra yürüdüm. «Umurumda mı benim / tunç bedenim / ve yüreğim soğuk demirden» diyordu bir şiirinde Mayakovski. Soğuk demirden de olsa dayanamadı yüreği. Aşkın teknesi yaşamın akıntısına çarptı. Ve «ozan öldü».

Güneş Puşkin alanını çevreleyen sokak fenerle-

rine vuruyor şimdi. Kalabalık gittikçe çoğalıyor. İş yerleri boşaldı. Tanya halâ yok görünürde. Saat altı buçuk. Birden «Ozan öldü» diyor bir ses.

«Ozan yok artık
Yaşam tükendi.»

Lermontov'un Puşkin'in ölüm haberini alınca yazdığı şiirin ilk dizeleri çakıyor belleğimde. Bu şiir yüzünden Kafkasya'ya sürüldüğünü okumuştum Lermontov'un. Onun da düelloda öldürüldüğünü, Gumilov'un Bolşevikler tarafından kurşuna dizildiğini, Aleksandr Blok'un İç Savaş sırasında Petrograd'da yoksulluktan öldüğünü, Essenin'in Astorya otelinde kendini astığını, onun intiharını kınayan Mayakovski'nin de intihar ettiğini, Mandelstam'ın Vladivostok'tan geri dönmediğini okuduğum gibi.

«Ozan öldü.»

Tanya, partizan kız Tanya da. Belki sen de öldün şu anda. Bir kurşun yıllardır görmediğim ince beyaz yüzünü, küçük alnını parçaladı belki. Kışın perdeleri çekili dar odalarda, yazın İstanbul güneşinin yakıp kavurduğu kalabalık kumsallarda dokunduğum esmer, yumuşak teninden kan damlıyor. Gövden soğumaya başladı bile. Şu anda belki sen de yoksun. Ve ozanınki kadar anlam taşımıyor ne yazık ki ölümün. Tanya gel artık!

1983

RASKOLNİKOV'UN ODASI

«Bir dolaba, bir sandığa benzeyen bu sarı odada bunaldı, boğulur gibi oldu.»

Suç ve Ceza

İki sokağın birleştiği yerde yükselen beş katlı eski yapıdan içeri girdiğimde Dostoyevski'nin çökük avurtları, çukurlarına gömülmüş küçük kara gözleri ve geniş alnıyla beni karşılamasını beklemiyordum elbet. Ama yazarın saçları dökülmüş, uzun seyrek sakalının sara nöbetlerinde köpüren ağzını tümüyle örtemediği bir portresinin ikinci katın aralık kapısından içeri girer girmez önüme çıkacağını tahmin ediyordum. Kruvaze yakalı siyah redingotun üzerinde dimdik duran bir baş. Beyaz, yumurta gibi bir alnın bitiminde çatık kaşlar, yorgun ve acılı bakışlar. Dostoyevski'nin bu portresini yıllar önce bir edebiyat ansiklopedisinde görmüştüm. İstanbul'daki evimizin karanlık bir iç avluya bakan arka odasında okuduğum romanının kapağında da aynı portre vardı: *Suç ve Ceza* sözcüklerinin altında. O zaman bozkırdan yeni dönmüştüm. Döner dönmez de evin en dar odasına kapatmıştım kendimi. Bir süre yalnız kalmak, bozkırda yitirdiğim kimliğimi bulmak istiyordum. Umarsızlığı, acıyı yaşamıştım. Yaralıydı gövdem, bilincimse bomboş. Geçmişi unutmuş gibiydim. Belleğimde yalnızca tel örgüler, yaz güneşinin

yakıp kavurduğu çıplak tepeler vardı. Bir de uzakta gölün durgun yüzeyine vuran ayışığı. Suçlu muydum? Suçumun ne olduğunu kesinlikle bilmesem de, cezalandırıldığıma göre, karanlık dar odalarda, sonsuz geceye uzanan sokakların bitimindeki kötü yerlerde suç işlemiş olmalıydım. Belki de basık tavanlı bir bodrum katında gizli toplantılara katılmış, yıkıcı eylemlerde bulunmuştum. Ama kendim yıkılmıştım sonunda. Bir acayip korkuluk, çamaşır ipinde sallanan yamalı bir gömlek gibi dönmüştüm bozkırdan. Döner dönmez de kendimi İstanbul'daki evimizin en dar odasına kapatmıştım.

Tahmin ettiğim gibi oldu. İkinci katın aralık kapısından içeri girince tam karşıda, elyazmalarının sergilendiği camekânların üzerindeki duvarda gördüm Dostoyevski'yi. Salonun tam ortasında silindir biçiminde yükselen bir panoya bakıyordu. Nemli, pis duvarlar, pencerelerden kanalın bulanık suyuna vuran sarı bir ışık vardı panoda. Yazar her sokağını, her izbesini avucunun içi gibi bildiği, kenar mahallelerinde, rıhtımlarının buz tutmuş kaldırımlarında, renkli çatı kirişlerinden direklere asılmış fenerlerin aydınlattığı çıkmaz sokaklarında bir uyurgezer gibi dolaştığı kente, Sen-Petersburg'a bakıyordu duvardan. Kurşuna dizilmek üzere götürüldüğü Peter ve Paul kalesinin kiremit renkli mazgallarını mı görüyordu, yoksa Amirallik Sarayı'nın göğü delen kulesini mi? Belki de Neva'da yüzen buz parçalarıydı gördüğü. Duru, saydam Neva! Çan kuleleriyle görkemli sarayların yansıdığı donuk su! Ve suyun kaygan yüzeyinde düşlerden bir orman. Ağızları ucuz şarap kokan düşkünlerin, çamurlu dar sokaklarda müşteri bekleyen veremli orospuların, içiçe geçmiş evlerin karanlık avlularına çamaşır asan yaşlı kadınların, basık tavanlı dar odalarda hayal kuran öğrencilerle katillerin düşlerinden bir orman. Bir şafak vakti, çatırdayan buz parçalarıyla çözülüp Neva'nın derin-

liklerine gömüldü bu orman. Bir şafak vakti, uzun bacalı Avrora, Kışlık Sarayı topa tuttuğunda, sarsılıp yıkılan Kerenski değil Sen Petersburg kentinin korkunç hayaliydi. Yıllar sonra, Leningrad'da kendi adını taşıyan müzenin duvarından işte bu hayale bakıyordu Dostoyevski. Sibirya'da, dört yıl boyunca kapatıldığı zindanda yanan mumun titrek alevinde İncil'i okurken, sürgünde gece lâmbasını yakıp beyaz kâğıtların üzerine eğildiğinde, ya da uzak, gürültülü bir Avrupa kentinin soyluları arasında rulet başındayken hep bu hayali, Neva'nın donuk yüzeyinde dalgalanan, bir çökelip bir ayrışan bu düş ormanını görmüştü.

Salonun tam ortasına konmuş silindir biçimindeki panonun çevresinde dönerek, Dostoyevski'nin Sen-Petersburg'unu iyice yerleştirdim belleğime. Nevski Caddesi'nde bir aşağı bir yukarı piyasa yapan memurları, sigara dumanıyla dolu bilardo salonlarında ömür tüketen subayları, yaşlı cadılarla küçük kızları, her şeyi her şeyi görür gibi oldum. Ağzı köpüklü atların çektiği kupa arabalar geçti önümden. Bir keman votka kokan havayı titretti. Bulaşık suyuyla yıkanmış izbelere, kör kütük sarhoşların sızıp kaldığı meyhanelere, kalabalık çarşılara girip çıktım. Dar köprülerden de geçtiğim oldu, yapraklarını dökmüş kayınlar altında yürüdüğüm de. Bataklıklar üzerine kurulmuş bu eski kentin duvarlarından sızan su damla damla doldu içime. Yüreğimdeki sıkıntıyı besleyip büyüttü. Dünyam daraldı giderek, doğa, insanlar, anılar yok oldu. Müzenin camekânlarında sergilenen elyazmalarına, duvardaki portrelere bakmadım artık. Sen-Petersburg'un karlı çatılarını, külrengi donuk göğünü, kanalların bulanık suyuna bakan alçak tavanlı odalardaki cılız gövdeleri ardımda bırakarak, panonun az ilersindeki kapıyı açıp dar merdivenlerden beşinci kata, Raskolnikov'un odasına çıktım.

İstanbul'daki evimizin karanlık bir iç avluya bakan arka odasında *Suç ve Ceza*'yı okurken bir gün Leningrad'a geleceğimi, bir zamanlar Dostoyevski'nin oturmuş olduğu evin salonundaki aralık kapıdan Raskolnikov'un odasına çıkacağımı bilemezdim elbet. O yıl bozkırdan yaralı ve yorgun dönmüş, döner dönmez de kendimi evin en dar odasına kapatmıştım. Annem böyle kapalı kalmamın ruhsal sağlığımı iyice bozacağını, çıkıp dolaşmam gerektiğini söylüyor, dostlarımı eve çağırıyordu. Ama ben hiç kimseyi görmek istemiyordum. Zaten yalnız da değildim. Bozkırda, gece uykuya varmadan önce benliğimi saran, gövdemi ürperten o korkunç kitabın anısı İstanbul'daki odamda da peşimi bırakmamıştı. *Ölü Bir Evden Anılar*'daki kürek mahkûmları, binlerce kadınsız erkeğin sayıkladığı havasız koğuşta yaptıkları gibi orada da yatağıma yaklaşıp çevremi sarıyorlar, usturayla kazınmış yamru yumru kafaları, korkunç suratları, dayaktan yara bere içinde kalmış kıllı gövdeleriyle başımda bekliyorlardı. Biraz dalsam ırzıma geçmek ya da beni boğmak için üzerime çullanabilirlerdi. Ama yine de, dünyanın bir ucunda suçlarının bedelini ödemeye terkedilmiş, türlü hakaret ve işkencelerle insanlıktan çıkarılmış bu yaratıklar dostlarımdı benim. Onlarla iyi geçinmeli, aralarına karışıp acılarını paylaşmalıydım. Aynı koşullarda, aynı çileyi çekiyorduk çünkü.

Dostoyevski'nin kitabından çıkıp odama yerleşen kürek mahkûmları bir süre sonra beni rahat bıraktılar. Önce sayıları azaldı. Gözlerimi kapar kapamaz başucuma üşüşmüyorlardı artık. Kapıdan şöyle bir görünüp karanlığa karışıyorlardı. Giderek azaldılar. Raskolnikov'la tanışınca da, geldikleri yere, Omsk zindanının buz tutmuş yalnızlığına döndüler. Ben de İstanbul'daki evimizin arka odasında Raskolnikov'la başbaşa kaldım.

Gerçekten de bir dolabı andırıyordu Raskolni-

kov'un odası. Aslına tıpa tıp uygun yapılmıştı. Sararmış, yer yer aşınıp yırtılmış tozlu duvar kâğıtlarıyla kaplıydı. Tavanı öylesine alçaktı ki, odada uzun süre durmaktan korkup yatağa oturmak zorunda kaldım. Yerimden kalkmadan kapının çengelini indirdim, kendimi dar yatağın derinliğine bıraktım. Önce tavanı gördüm, sonra karşı duvardaki örümceği. Örümcek uzun süre devinimsiz kaldı. Pencereden vuran külrengi ışıkta oda sessizdi. Derken kulağıma bir gürültü geldi. Birisi duvara çivi çakıyordu sanki. Yerimden kalkıp pencereye yaklaştım, aşağıya, karanlık avluya baktım. Kimseler yoktu görünürde. Karşı pencerenin önüne dizilmiş saksılarda ürperen ıtır çiçeklerini gördüm. Gürültü azaldı giderek, odaya derin bir sessizlik çöktü. Pencerenin önünden ayrılıp yeniden yatağa uzandığımda örümceğin aynı yerde durduğunu gördüm. Bir süre, uzunca bir süre devinimsiz kaldıktan sonra kımıldadı, hızla yürüyüp tozlu duvar kâğıtlarının arasında yitti. Aynı anda Raskolnikov'un sesini duydum. Soluk almadan konuşuyordu. Sözcüklerden bir ırmak, kar suyuyla beslenen bir akarsu, kaya parçalarını da beraberinde sürükleyerek vadiye doğru akıyordu sanki. «Ben o zamanlar bir örümcek gibi köşeme çekilmiştim, diyordu Raskolnikov, alçak tavanların, daracık odaların insanın ruhunu, yüreğini nasıl sıktığını bilir misin? O hücreden o kadar nefret ediyordum ki! Ama yine de bir türlü dışarı çıkmak istemiyordum. Günlerce dışarı çıkmıyor, ne çalışmak, hatta ne de yemek yemek istiyordum; boyuna yatıyordum.»

Ben de kışla dönüşü senin gibi daracık bir hücreye kapatmıştım kendimi Raskolnikov! Annem bir şey getirirse yiyordum, getirmezse yemeden, öylece günüm geçiyordu. Senin gibi içimi kemiren bir düşüncem de yoktu üstelik. Arada bir dalıyor, kendimi bozkırda yalnız bir ağacın altında otururken görüyordum. Göz alabildiğine uzanan boşlukta ne bir ev

vardı ne de bir insan. Tepemde yapraklar hışırdıyordu. En küçük bir esinti bile yoktu oysa. Güneş yuvarlanıp gökyüzünün tam ortasında durmuş, kımıldamıyordu. Gölgede rahattım. Ama daracık bir alanı kaplıyordu gölge. Toprak kızgın, ağacın gövdesi kuruydu. Hiç bir yere kıpırdayamasam da, ağacın altında rahattım. Derken ansızın dolduruveriyorlardı boşluğu. Buğday tarlasına inen çekirge sürüsü gibi üzerime çöküyorlardı. Gövdelerinin ağırlığı altında eziliyor, soluk alamıyordum. Birörnek giysileri, yanık suratları, suratlarına göre çok büyük ağızlarıyla korkunçtular. Gölgede tam uykuya dalacakken kuşatıyorlardı çevremi. Yuvalarından fırlamış gözleriyle üzerime çullanmak için fırsat kolluyorlardı. Bir türlü kurtulamıyordum onlardan Raskolnikov! Her yerde peşimdeydiler. Soluklarını ensemde, uğuldayan seslerini beynimin içinde duyuyordum. Sen odandayken, zihnini kemiren o tuhaf düşünceye karşın yalnızdın, yalnız kalabiliyordun. Tefeci kadını öldürüp kendi yaşamını kurtaracaktın. Salt kendi yaşamını da değil, o iğrenç, o kötü yaratığı öldürüp parasını çalmakla tüm insanlığı kurtaracak, ermiş katına yükselecektin. Hem, tefeci kadının varlığı gerçekti, hayal değil. Bense bir türlü kurtulamıyordum onlardan Raskolnikov, kocaman kulaklı kafalarını ezip rahata çıkamıyordum. Her yerde beraberdik. Eğitimde, yemekhanede, koğuşta. Haftada bir topluca götürüldüğümüz hamamda bile.

Kalın parmaklı kocaman elleriyle birbirlerinin sırtlarını keselerken kirli sular sıçrıyordu üzerime. Kahkahalarıyla hamam kubbesi çınlarken kurnalara su değil çirkef doluyordu. Tıknaz bedenleri, uzun kollarıyla çirkindiler. Kıllar fışkırıyordu her taraflarından. Ben de onlardan biriydim. Onlar gibi hayvansı, onlar kadar çirkin. Hamamın buharında kendimden geçiyor, yorgun gövdemi sıcak taşlara bırakıyordum. Tam gevşeyip rahatlayacakken takunya-

larla saldırıyorlardı üzerime. Günler geceler boyu sürüp gitti bu karabasan, bu korkunç sanrı. Uykumdan ettiler beni, yemeden içmeden kesildim. Aylar sonra, bozkırdan eve dönüp kendimi odaya kapattığımda da uzun süre onlardan kurtulamadım. Her an başucumdaydılar. Uykuyla uyanıklık arası bir düşte, sonu gelmez bir çırpınışta ölüme, öldürülmeye direndim böylece. Onlar benim suçlarım, pişmanlıklarım mıydı Raskolnikov? İrinli yaralarım, birikmiş kahırlarım mıydı?

Sonra seni tanıdım. Sen-Petersburg kentinin çamurlu dar sokaklarında, kanal boylarında uyur gezer gibi dolaştığın günlerdi. Hastalık ve sanrı günleri. Yürüyüp duruyordun kirli duvarlar boyunca. Nereye gittiğini, nerede olduğunu bilmeden, akıntıyla sürüklenircesine. Köprülerden geçiyordun. Taşları yosun tutmuş eski köprülerden. Gölgen uzuyordu. Neva'nın rıhtımlarına çıktığında gökyüzü genişliyor, mavi-beyaz bir boşluk açılıyordu önünde. Ama sen kentin yoksul mahallelerine dönüyordun hemen. Tütün kokan pis bodrumların, donuk güneşin yansıdığı kırık pencerelerin, balgamlı tezgâhların önünden geçiyordun. Yazlığa gidemeyen her Sen-Petersburglunun tanıdığı o baygın koku yakıyordu genzini. «Burası yarıdeliler kenti azizim,» dediğini anımsıyordun Svidrigaylov'un, «yeryüzünde insan ruhları üzerinde Petersburg kadar karanlık, keskin ve garip etkiler yapan bir başka kente çok az rastlanır» derken şeytanca gülümsüyordu. Gerçekte Sen-Petersburg kentinin sokakları değildi gün boyu arşınladığın. Acı çeken ruhunun, yalnızlığının labirentinde dolaşıyordun. Yürüdüğün sokaklar kalabalıktı, pisti. Yoksulluk denizinde ilerleyen bir gemi gibi yarıp geçiyordun kalabalığı. Ardında aç çocuklar, düşkün kadınlar, sarhoş babalar kalıyordu. Yürüyordun dar odandan kurtulmak için. Yürüyordun bir düşte, bitip tükenmek bilmeyen bir sanrıda. Yürüyordun devletlerin, dün-

yanın üzerine. Napolyon'a inat ama bir Napolyon edasıyla ezip geçiyordun haksızlıkların üzerinden. Ve sen yürüdükçe, bir civcivin yumurtadan başvermesi gibi, kafandaki tasarı olgunlaşıyor, boy atıyordu. Çünkü uzaktın herkesten. Herkesten başkaydın. Yalnızlığınla, sıkıntınla besliyordun biricik tasarını. Sen yürüdükçe puslu yaz güneşi de yürüyordu peşinden. O zaman, Sen-Petersburg kentinin sokaklarında böyle bir başına, böyle kararlı yürürken, sarışın küçük Sonya'nın peşini hiç bırakmayan kuzey güneşi gibi ardından geleceğini, alınyazın seni nereye sürüklerse sürüklesin koruyucu bir melek gibi üzerine titreyeceğini bilemezdin elbet. Ben de seninle İstanbul'daki odamda başbaşa kalınca, peşimi bırakmayan korkunç görüntülerin azalacağını, bir süre sonra tümüyle yitip gideceklerini bilemezdim.

Yalnız kalmayı, insanların bakışlarından uzak. en güç, en kötü koşullarda da olsa sürekli gözaltında yaşamaktan kurtulabilmeyi hiçbir zaman o günlerdeki kadar çok istemedim Raskolnikov! Seni tanıyınca bu isteğin nedenini daha iyi anladım. Sana yaşam veren, seni var eden kalemin *Ölü Bir Evden Anılar*'da yazdığı gibi, bozkırda da, en büyük işkence yalnız kalamamaktı. Bir an, bir saniye bile olsun yalnız kalamamak. Hep bir başkasının yanında uyanmak, ekmeği suyu başkalarıyla paylaşmak, her zaman bir başkasıyla solumak havayı. Bir orman gibi kardeşcesine değil, başkasına soluk aldırmamacasına. Hep bir başkasının varlığını duymak yanı başında, onun bakışları, onun ezici ağırlığı altında yaşamak. Ve çoğaltmak o insanı. Kendi bireyselliğini, öznelliğini unutup onun gibi yüzlercesiyle yatarak onun gibi binlercesiyle kalkmak. Koğuşta, yemekhanede, eğitimde, dinlenmede, her zaman her yerde, helâda bile onlarla beraber onlarla içiçe olmak. Yalnızlığın. yalnız kalabilmenin sınırsız mutluluğunu seninleyken tattım Raskolnikov! Seninle evin arka odasına

kapandığım zaman. Şimdi, yıllar sonra, bir bozkır kışlasında yaşadığım kara basandan uzak, yine seninleyim. Oysa yıllar var aramızda. Hem yıllar, hem de edebiyatın gerçekle kesiştiği yerde yükselen duvarlar var. Aşılması güç duvarlar. Ama ben yine de seninleyim.

Küreğe hüküm giyip Sibirya'daki «Ölü Bir Ev e gönderildiğin gün tutsak gözlerle son kez baktığın kentin sokaklarında dolaştım bu sabah. Zindanda düşlerine girecek, belleğinden bir türlü silemeyeceğin Sen-Petersburg'un sokaklarında. Sen gideli ne çok değişmiş her şey! Çamurlu dar sokaklar, izbeler yok artık. Düşkün sarhoşlarla veremli orospular da. Geniş caddeler, yeni alanlar açılmış. Parklar güzel, insanlar rahat. Tramvay ve troleybüsler vızır vızır. Metro da öyle, yeraltında bir aşağı bir yukarı gidip geliyor. Her yerde yontular, modern yapılar var. Kentin en güzel alanını Dekabristlerin anısına yeniden düzenlemişler. Alanın tam ortasında şaha kalkmış atıyla Deli Petro. Neva'nın üzerinden aşıp karşı kıyıya atlayacak neredeyse. At öylesine dikilmiş kaya parçasından kaidenin üzerinde. Petro da adını taşıyan kentin göğüne kanatlanmaktan öylesine mutlu. Atın upuzun, tunçtan kuyruğu onu yere doğru çekiyor ama. Rusya'nın Avrupa'ya açılan bu ilk penceresinden göğe yükselmesini önlüyor. Sen gideli ne çok şey değişmiş Petro'nun Batılı mimarlara kurdurduğu bu kentte. Sen-Petersburg Leningrad olmuş, Çarisin'in Stalingrad olduğu gibi. Finlandiya İstasyonu'na ayak basar basmaz Rus toprağını sarsmaya başlayan kısa boylu, geniş alınlı bir adamın adını taşıyor şimdi. Çünkü yalnızca bu kentin değil tüm Rusya'nın alınyazısı değişti bir ekim günü. Bir ekim günü bu kısa boylu, geniş alınlı adam Smolni'de toplananlara «Dün erkendi yarın geç / vakit tamam bugün!» dediğinde uçsuz bucaksız Ukranya düz-

lüklerinin de alınyazısı değişti, kıyısında cezanı çektiğin İrtiş boylarının da. Ve Avrora ateş açtı Kışlık Saray'a. Şimdi rıhtıma bağlayıp müze yapmışlar üç bacalı Avrora'yı. Sen Sibirya'ya küreğe giderken sokaklarında bir uyurgezer gibi dolaştığın Sen-Petersburg'un Petrograd, sonra da Leningrad olacağını bilemezdin elbet. İrtiş Irmağına bakan bir zindanda geçireceğin günlerin korkunçluğunu bilemeyeceğin gibi. Avrora'nın topları Kışlık Saray'a değil bembeyaz bir turistik otele dönük artık. Ve otelin sureti Neva'da yüzüyor. Neva hiç değişmemiş. Su yine sakin, buz parçaları saydam. Irmakların ömrü kentlerinkinden uzun. İrtiş kıyısında eksi kırk derecede çalışırken belki sen de anladın bunu. İşte böyle Raskolnikov, bir zamanlar senin de yürüdüğün rıhtım boyunca yürüdüm. Mavi-beyaz bir gökyüzü açıldı önümde, dünyam genişledi. Avrora'yı geride bırakarak karşı kıyıya yöneldim. Görkemli sarayların, düzenli bahçelerin önünden geçtim. Baktım Peter ve Paul kalesinin kiremit renkli mazgallarına güneş vuruyor yine. Bildiğin kuzey güneşi. Baktım çan kuleleri bulutsuz göğün mavisini deliyor. Sen gideli çok şey değişmiş Raskolnikov, ne var ki kent duruyor yerli yerinde. Kentlerin ömrü insanlarınkinden uzun. Evlerin, odalarınkinden de. Tavanarasındaki odanda sanrılar içinde çırpınırken belki sen de anladın bunu. Şunu bil ki, artık meyhanelerin ölgün ışığında insanlar yorgun değil. Geleceklerinden emin çoğu. Ama tabakta dilim dilim kesilmiş balık üzgün yine. Ve Svidrigaylov kendini bugün de öldürmeye kalksa, önünden yine kuyruğunu bacakları arasına kıstırmış çirkin bir köpek geçebilir Biliyorum sen Svidrigaylov gibi kendini değil tefeci kadını öldüreceksin. Üstelik salt öldürmek için, kendin için savuracaksın baltayı. Özgürlüğünü kendine kanıtlamak için. Cadının yamru yumru kafası bir nar gibi ortadan ikiye ayrılacak. Ve kanı göreceksin, üzerine fışkıran sıcak kanı.

Şimdilik bir ben biliyorum içini kemiren düşünceyi. Sevgi dolu varlığının ardındaki katili bir ben seziyorum. Çünkü o katilin bakışlarıyla baktım çevremdeki insanlara. Bir türlü kurtulamıyordum onlardan. senin gibi yalnız kalamıyordum. Kendimi koruma içgüdüsünün her şeye ağır bastığı günlerdi. Bitip tükenmek bilmeyen bozkır günleri. Sayende rahata kavuşabildim. Sen baltayı tefeci kadının başına indirdiğinde ter kokan gövdeleri, usturayla kazınmış kafalarının iki yanında yelken gibi sallanan kulakları, korkunç ağızlarıyla silinip gittiler. Sen öldürdün onları Raskolnikov! Onlar benim suçlarım, benim pişmanlıklarımdı. İrinli yaralarım, birikmiş kahırlarımdı. Onları sen öldürdün. Öldürüp rahata çıkardın beni. Sayende uyku ve dinginliğe kavuştum, yalnız kalabildim. Yeniden buldum kendimi. Sen ise onlara doğru gittin Petersburg'da yitirdiğin kimliğini bulabilmek için. Aralarından biri oldun. «Ölü Bir Ev» in onlarla dolu koğuşuna sürgün ettin kendini. Çevrendekilerin hiçbiri bu davranışının gerçek nedenini anlayamadı Raskolnikov! Seni, İstanbul'daki evimizin karanlık bir avluya bakan odasında bir ben anladım. Şimdi, yıllar sonra, aynı odanın bir başka kenttcki uzantısında anacığın Aleksandrovna'nın sesini duyar gibiyim: «Rodyacığım!» diye haykırıyor şaşkınlıkla, «ne kötü bir odan var! Eminim ki bu oda yüzünden böyle melânkolik oldun.» Razumihin de kulağıma eğilip: «Sefaletin, melânkolinin pençesinde inleyen bir üniversiteli genç düşün» diye fısıldıyor, «tavan arasındaki ininde altı ay kimsenin yüzünü görmemiş gururlu, değerini bilen bir genç düşün!» Evet, yıllar sonra senin odanda senin yatağına uzanmış seni düşünüyorum Raskolnikov! İnce uzun yüzünü, zeki bakışlarını düşünüyorum. Ve İstanbul'daki evimizin arka odasında acıyla kıvranıyor gövdem. Karabasanlar içinde yalnızlığı arıyor. Az sonra kalkıp gideceğim buradan. Müze bekçisi odanın kapısını kilit-

lemeye geldiğinde yatağını boş bulacak. Az sonra geldiğim gibi dar merdivenlerden aşağıya inip otelime döneceğim. Yevropeskaya Oteli'ndeki geniş, ferah odama.

1983

MONT-SOURİS PARKI

O yaz Figuier Sokağı'na taşınmamıştım henüz. Karımla birlikte Glacière Sokağı 123 numarada oturuyorduk. İki odalı bir çatı katında. Karanlık bir avluya bakıyordu pencereler. Yatak odamızın önü açıktı ama çalışma odası olarak düzenlediğimiz öbür odanın tam karşısında kırmızı tuğlalı, kirli bir duvar vardı. Masamı duvarın karşısına, yaşlı bir karı kocanın oturdukları katın neredeyse önüne yerleştirmiştim. Gece masama oturup lâmbayı yaktığımda perdeleri çekmem gerekiyordu. Oysa cama vuran ışıkta suretimi görmek, kâğıtların üzerine hafifçe eğilmiş başın kendi başım olduğunu bilmek istiyordum. İnsanın yazarken kendini bir başkasıymış gibi duyumsaması rahatlatıcıydı. Görünmez bağlarından, günlük yaşamın zincirlerinden kurtuluyordu böylece. Hem kendi hem de bir başkası, öteki olabiliyordu. Lâmbayı yakınca camdaki suretim yaklaşıyor, giderek benim yerimi alıyordu. Kuyudan su çeker gibi en gerekli sözcükleri bulup kâğıda döken, tümceleri birbirine bağlayan, sonra eklem yerlerinden ayırıp yeniden düzenleyen ben değildim, oydu. Karşı apartmanda oturan yaşlı karı koca tatile gittiklerinden geceleri çalışabiliyordum. Perdeleri çekmek gerekmiyordu çünkü. Akşam altı kat merdiveni çıkıp odaya girdiğimde soluk bile almadan masamın başına geçiyor, lâmbayı yakar yakmaz gövdemin gevşeyip çözüldüğünü, günboyu yakamı bırakmayan sıkıntının

giderek benden uzaklaştığını ayrımsıyordum. Penceredeki suretin konumu benim konumumun aynıydı. Eski bir masada darmadağın duran kâğıtların arasındaydı o da. Hafifçe kamburunu çıkarıp izmarit dolu kül tablasının yanına dirseğini dayıyordu. Sağ eliyle yazarken arada bir başını kaldırıyor, dalgın gözlerle boşluğa bakıyordu. Onun da sakalları, biçimsiz saçları vardı. Altı kat merdivenin yorgunluğunu hemen atıveriyordum üzerimden. Sözcükleri arayıp bulan, onları dilediği gibi yanyana dizen oydu artık. Bense sınırsız bir özgürlüğün, her şeyin mümkün olabileceği —belli bir tutarlılık koşuluyla elbet— bir imgelem dünyasının içine yerleşiyor, onunla yer değiştirip aynanın öte yanına geçiyordum. Üzerimden çatı uçuyor, bulutlar gökyüzüne savruluyordu. «Üzerimden çatı uçtu, bulutlar gökyüzüne savruluyor» diye yazıyordum çünkü. «Rüzgâr okyanusa karşı yeldeğirmenlerini döndürüyor» diye yazınca rüzgâr okyanusa karşı yeldeğirmenlerini döndürmeye başlıyor, varoluşun ağırlığından kurtulup yeğnileşen bilincim kanatlanıp uçuyordu. Sözcükler, altın başaklı ekinlerin dibinden baktığım mavi göğün uçsuz bucaksız harmanında savrulup kâğıtlara dökülürken dünyam genişliyor, duvarlar yıkılıyordu. O yaz çok güzel bir yazdı. Figuier Sokağı'na taşınmamıştım henüz. Akşamüstü Mont-Souris parkında yaptığımız gezintiden sonra karım sinemaya, ya da şimdi adını anımsayamadığım bir kadın arkadaşını görmeye gidiyordu. Bense hemen eve dönüyor, masanın başına oturuyordum. Gecenin geç saatlerine dek yalnızlığın, sınırsız özgürlüğümün tadını çıkarıyordum böylece.

O yaz, nedense görülmemiş sıcaklar oldu. Gazeteler Paris'e kor yağdığını bile yazdılar. Karım da, beni rahatsız etmemek için önce hafta sonlarını, sonra da tüm geceleri arkadaşıyla geçirmeye başladı. Mont-Souris parkında yaptığımız gezintilere hiç ara

vermedik ama. Sabah telefonlaşıyor, öğle yemeğini birlikte yedikten sonra parka gidiyorduk. Kugulu gölün kıyısındaki banklardan birine oturup akşama dek söyleşiyorduk. Karım gece gördüğü filmi ya da arkadaşıyla yaptıklarını anlatıyor, bense gölde süzülen beyaz kuğulara, yeşil başlı ördeklere, önümüzde sıçrayıp duran allı pullu balıklara bakıyordum. Sessizliğim merak uyandırmıyordu karımda. Yazdıklarımdan sözetmeyi sevmediğimi biliyordu. Gece yalnız gittiği filmler çoğunlukla korku filmleriydi. Bu tür filmlere duyduğu ilgi birlikte yaşamaya başladığımızdan beri artmıştı. Arada bir beni de sürüklüyordu peşinden. Hiç istemediğim halde Drakula'nın serüvenlerini izlemek zorunda kalıyor, gece iner inmez uzamaya başlayan ön dişleriyle genç ve güzel kadınların kanlarını nasıl emdiğini kayıtsızlıkla seyrediyordum. Karın deşen Jack'ın sisli Londra sokaklarında kurbanlarını nasıl pusuya düşürdüğünü, polisin elinden kaçmak için ne gibi düzenler kurduğunu, kadavraları dirilten Dr. Frankeştayn'ın nasıl başka kılıklara girdiğini ezberlemiştim artık. Ama karım her defasında yeni bir tad alarak izliyordu bu tür filmleri. Mezarlarından fırlayan hortlakların, gündüz insan gece kurt olan canavarların dünyasında mutluydu. Karımın bu ilgisi beraberliğimizin güvencesiydi bir bakıma. Günlük yaşamda adı gibi gerçekten melek olan karım, bilinçaltına itilmiş öldürme eğilimini korku filmleri görerek tatmin edip rahatlıyordu anlaşılan. Buysa, benim gibi kendi dünyasında yaşayan korkak bir erkek için az şans sayılmazdı. Her akşamüstü, kuğulu gölün kıyısında oturduğumuz sürece mutlaka bir korku filmi anlatıyordu bana. Yarı insan yarı hayvan canavarlardan, gece evleri dolaşıp çocukların kanını içen hortlaklardan sözediyordu. Anlattıkları, Mont-Souris parkının dinginliği ve kuğuların zarifliğiyle hiç bağdaşmayan şeylerdi. Ama karımı kırmamak, özellikle de rahat bir

yaşam sürebilmek için onu dinliyordum. Arada bir susuyor, bakışlarını gölün öbür kıyısından başlayan iri gövdeli, sık yapraklı ağaçlara yöneltiyordu. Filmi en heyecanlı yerinde kesip birden durgunlaşması, bir süre parkın derinliklerine dalıp gitmesi kaygılandırıyordu beni. Ama bu durgun hali pek fazla sürmüyor, bir anlık sessizlikten sonra elimi sevecenlikle tutup o güzel sesiyle kaldığı yerden devam ediyordu. Yumuşak, beyaz elinin içinde rahatlıyordu elim. «Dün gece hiç uyumamışsın yine,» diyordu. «Sabaha dek yazdığın elinin titremesinden belli. Bense, her zamanki gibi mışıl mışıl uyudum.» Beni bu denli iyi anlayan, böylesine yakınlık duyduğum bir başka kadın olmamıştı yaşamımda. Onu yitirmek korkusuyla her istediğini yerine getiriyor, beraberliğimizin sürmesi için elimden geleni yapıyordum. Mutlu sayılırdık. Her dakika birlikte olan, birbirlerini sürekli gözaltında tutan çiftlerden çok daha mutlu. Biz gündüzleri beraber oluyor, geceleri ayrılıyorduk. Yalnızca o yaz değil, ömür boyu sürmesini dilediğimiz bir anlaşmaydı bu. Öğle yemeğini dışarda yedikten sonra Mont-Souris parkında dolaşıyor, kum havuzunda oynayan çocukların, emekli memurlarla genç annelerin arasında konuşuyorduk. Çimenlerin üzerinde sarmaş dolaş yatıyorduk sonra. Bazan, birbirimizi isteyince, parkın hemen yanındaki evimize dönüyor, merdivenlerde başladığımız sevişmeyi akşama dek yatakta sürdürüyorduk. Güzel, esmer bir teni vardı karımın. Diri göğüsleri, geniş kalçalarıyla çekici bir kadındı. Ama çekingendi biraz. Kalabalığın içinde ondan uzak durmamı, yerli yersiz orasına burasına dokunmamamı istiyor, taşkınlığımdan dolayı beni her zaman suçluyordu. Gece olunca O, korku filmlerine dönüyordu, bense masamın başına.

Suretim her gece camdaydı. Arada bir başımı kaldırıp karşıya baktığımda kendimi görebiliyordum. Lâmbanın ışığında kâğıtlara eğilmiş bir adam durma-

dan yazıyordu. Her sözcük, imgelemimden doğan her öykü kahramanı gerçek dünyayla arasına bir duvar örüyor, onu kendi konumundan, her yanı kitaplarla dolu odasının dar mekânından uzaklaştırıyordu. Yazdığı sözcüklerin, yarattığı insanların dünyasındaydı artık. Denizaşırı yolculuklara çıkıyor, uzak kentlerin kalabalık caddelerinde, güneşli sokaklarında dolaşıyordu. Denizi, rüzgârı, bozkırda kavak ağaçlarını, uçsuz bucaksız uzayıp giden çölü, çölde deve kervanlarıyla bedevileri, okyanusta dağ gibi yükselen dalgaları, her şeyi her şeyi yazarak kucaklamak istiyordu. Bazan da bir odaya kapanıyor, kızgın gövdesiyle bir yatağın dipsiz karanlığına iniyordu. Yazdıkça pekişiyordu özgürlüğü. Kendinde başkalarını bulmak, düşlediği kadınlara dokunabilmek amacıyla olmadık öyküler uyduruyor, değişik raslantılar, ilginç buluşmalar tasarlıyordu. Ama her defasında ellerinin arasından kayıp gidiyordu yarattığı dünya. Gittiği kentler, özlediği kadınlar, coşkuyla kucakladığı doğa, derinliğine indiği karanlık yataklar sabun köpükleri gibi havada dağılıveriyor, geride izleri bile kalmıyordu. İşte o zaman kalkıp pencereyi açıyordum. Aşağıda, susan karanlık avluya bakarken tanımlayamadığım bir yalnızlık kaplıyordu içimi. Bir sigara yakıp pencereyi kapatıyor, masamın başına geçerek kaldığım yerden devam ediyordum.

Bir gece, yeni bir öyküye başlamak için masama oturup lâmbayı yaktığımda havanın olağanüstü sıcak olduğunu ayrımsadım. Suretim her zamanki gibi camdaydı. Kalkıp pencereyi açamazdım. Yan odanın penceresindense yeterince serinlik gelmiyordu. Güneşin günboyu kızdırdığı çatıların altında fırın gibi yanıyordu oda. Gömleğim oturduğum sandalyeye yapışmış, alnımda boncuk boncuk ter birikmişti. Kâğıtların üzerine damlayacaktı neredeyse. Kalkıp soğuk bir duş aldım. Ama bir süre sonra yine boncuk boncuk ter birikti alnımda. Yazmaya ara vermek

istemedim. Öykü çok iyi ilerliyordu çünkü. Aynı tempoda devam edersem gece yarısına doğru bitirebilirdim. Akşamüstü Mont-Souris parkında günlük gezintimizi yaparken, karım ressam Rousseau'dan sözetmiş, onun bir süre bu parkta gümrük memurluğu yaptığını söylemişti. O yıllarda Paris'in gümrük kapılarından biri burada bulunuyormuş. Rousseau' nun tablolarındaki tropikal bitkiler, gizemli yaratıklar, göreni benzersiz bir düş evrenine çeken o müthiş renklerle Mont-Souris parkı arasında bir ilişki kuramamıştım. Park günlük yaşamın, aile düzeninin bir uzantısıydı benim için. Anneler çocuklarını gezdirmek, emekliler geçmişin mutlu ya da mutsuz günlerini anımsamak, gençlerse park bekçisine inat çimenlerin üzerine uzanıp öpüşmek için geliyorlardı. Akşam güneş batarken atlıkarıncanın üzerinde keyfine diyecek yoktu çocukların. Çığlık çığlığa doru atların, son model yarış arabalarının, çatal boynuzlu geyiklerle benekli tavşanların üzerine çıkıp fır dönmeye başlarlardı. Göldeki kuğu ve ördekler de öyle, bir aşağı bir yukarı gidip gelirlerdi batan güneşe karşı. Su kıyısındaki söğütler kararır, akşam olurken, parkı dolduran kalabalık azalmaya başlar, anneler çocuklarıyla mutlu yuvalarına, sevgililer kentin cümbüşüne dönerlerdi. Diyeceğim, ilk bakışta hiçbir benzerlik yoktu Rousseau'nun dünyasıyla Mont-Souris parkı arasında.

Karımdan ayrılıp eve geldiğimde hava çoktan kararmıştı. Kitaplıkta Rousseau'yla ilgili bir şeyler aradım. Elime ressamın röprodüksiyonlarından bazılarını içeren bir kitap geçti. Sayfaları çevirdikçe Mont-Souris parkının değiştiğini, ağaçların tropikal bitkilere, göldeki kuğu ve ördeklerin rengârenk kuşlara dönüştüklerini, aile kalabalığından uzak tenha köşelerde sevimli ama korkunç yaratıkların insanı derin bir uykuya, pek ayırımına varmasa da ıslak tüylerle kaplı gövdelerinin karanlığına doğru çektiklerini

anladım. Rousseau'nun tablolarından birinin öyküsü nü yazmak geldi aklıma. Yakın dostlarının bile de nizaşırı yolculuklara çıktığını, uzak ülkelere gidip oralarda gördüklerini çizdiğini sandıkları Rousseau' nun gerçekte Paris'ten hiç ayrılmadığını bildiğim için, ressamın en şaşırtıcı tablolarından biri olan «Yılanlı Kadın»da karar kıldım. Bu tablodaki kalın gövdeli, parlak gözlü, tüylü yaratığın boynuna doladığı korkunç yılanla Mont-Souris parkında ansızın karşıma çıkabileceğini düşündüm. Eğrile büküle gökyüzüne tırmanan dallarında kapkara yılanların oynaştığı, kocaman yapraklarının gölgesine pembe yeşil kuşların konduğu tropikal ağacın altında flüt çalan bu yaratık bir kadın mıydı, yoksa orman perilerinin peşinde koşup onları gebe bırakan keçi ayaklı tanrı Pan mı? Tablonun kendisini değil bende uyandırdığı çağrışımları yazmak için masaya oturduğumda öykü hazırdı kafamda. Rousseau'nun tablosundan yola çıkarak Mont-Souris parkında ayışığında yapılan bir gece gezintisini anlatacaktım. Öykünün kahramanı her gün karısıyla birlikte gezindiği parka bir gece yalnız gittiğinde bu acayip yaratıkla karşılaşacak onun peşine düşerek her köşesini bildiğini sandığı Mont-Souris parkının gizlerini, olağanüstü güzelliklerini keşfedecek, başından türlü serüvenler geçtikten sonra gün doğarken evine, günlük yaşamın tekdüzeliğine dönecekti. Heyecanla yazmaya başladım. Her geceki gibi camdaki suretim bana doğru yaklaştı, giderek masadaki konumuma yerleşti. Rousseau'nun tablosundaki renk düzenine uygun sözcükleri, o gerçekle düş arası dünyaya özgü biçimlerin dilsel karşılıklarını aramaya, hem ürkütücü hem de son derece dinginlik veren doğanın hışırtısını duymaya başladı. Gecenin sessizliğinde duyduğu bu garip hışırtıydı ona yol gösteren. Tüylü yaratığın çaldığı flütün ezgisi de yılanların ıslıklarına karışıyor, o güne dek hiç görmediği notalar, sözcüklere dönüşmeden

önce ayışığında parlayan gölün durgun suyuna bir dalıp bir çıkıyorlardı.

Yazmaya dalmış, kendimi Rousseau'nun büyüsüne bırakmıştım. Bir ara başımı kâğıtlardan kaldırıp karşıya baktığımda dehşetle irkildim. Suretim camdan silinmişti. Korkuyla yerimden fırlayıp pencereyi yokladım. Kapalıydı. Masama dönüp iyice baktım cama: her gece orada yazı yazan sakallı adam yoktu. Gözlerimi ovuşturup yeniden baktım: Camda ne kendi suretim vardı ne de başka bir görüntü. Lâmbayı söndürdüm hemen. Uzun süre karanlıkta bekledim. Kalbimin küt küt atışını duyuyor, ne yapmam gerektiğine bir türlü karar veremiyordum. Umutla lâmbayı yaktım. Camda suretimi görünce rahatladım birden. Hiç bir şey olmamış gibi, kaldığım yerden öyküyü yazmaya devam ettim. Ama bir süre sonra, başımı kâğıtlardan kaldırıp karşıya baktığımda camda hiçbir şey göremedim. Suretim kaybolmuştu yine. Lâmbayı söndürüp bir süre bekledikten sonra yeniden yaktım. Ne kendi suretim, ne de başka bir görüntü belirdi camda. Masadan kalkıp korkuyla banyoya koştum. Lavabonun lâmbasını yakıp aynaya eğildiğimde hiçbir şey göremedim. Altı kat merdiveni nasıl indiğimi, sokak kapısını açıp Reille Caddesi'ni ne vakit yürüdüğümü anımsamıyorum. Mont-Souris parkının yan kapısına geldiğimde soluk soluğaydım. Buz gibi bir ter boşanmıştı sırtımdan. Boğucu sıcakta titriyordum. Parmaklıkların üzerinden atlıyarak parka girdim. Kimseler yoktu görünürde. Solda, park bekçisinin iki katlı lojmanında ışıklar sönmüştü. En küçük bir aydınlık bile sızmıyordu açık pencerelerden. Gecenin ileri bir saati olmalıydı. Ürkek adımlarla yürüyerek atlıkarıncanın önünden geçtim, her akşamüstü karımla oturduğumuz banka çöktüm. Gece sessizdi. Gölün karanlık suyuna baktım bir süre. Kentin uğultusu oturduğum yere dek gelmiyordu. Sinemaların dağıldığını, ışıklı bulvarlarda

arabaların, kahve teraslarında insanların giderek azaldığını düşündüm. Tuhaf bir acı duydum içimde. Artık eve dönemezdim. Az önce yaşadığım ürpertici olayın etkisindeydim halâ. Tekrar masamın başına dönüp lâmbayı yakacak gücüm yoktu. Belki de başımdan geçmemişti böyle bir olay, aynada görüntümü yitirdiğim gerçek değildi. Bir ara korkuya kapılmış, yanılgıya düşmüş olabilirdim. Yorgunluktan gözlerim iyi seçememiş olabilirdi. Ama bu gece eve dönemezdim artık. Karımı arkadaşının evinde bulup geceyi, günlerden beri ilk kez bir yaz gecesini onunla beraber geçirmek istedim. Karıma sözetmeyecektim bu olaydan. Ertesi gün, hiçbir şey olmamış gibi onu sinemaya gönderdikten sonra masanın başına oturacak, bıraktığım yerden öykümü yazmaya devam edecektim. Bu olasılık epeyce rahatlattı beni. Tam oturduğum yerden kalkmak üzereydim ki, bir el omuzuma dokundu. Dönüp baktım kimse yok. Aynı anda yaprakların hışırdadığını duydum. Oysa en küçük bir esinti bile yoktu havada. Kalkıp parmaklıklara doğru koşmak, bir an önce bu uğursuz parktan kaçıp kurtulmak istedim. Ne var ki donup kalmıştım oturduğum yerde. Kalkmak şöyle dursun hareket bile edemiyordum. Sanki biri, tanımlayamadığım bir güç, gövdemi aşağıya doğru çekiyordu. Mermer bir yontu gibi öylece kalakaldım. Göl karanlıktı. Gözkapaklarımın giderek ağırlaştığını, ayak uçlarımdan dizkapaklarıma doğru yükselen suyun tüm gövdemi sarıp beni derinliğine çektiğini anımsıyorum.

Nasılsa uyumuşum. Uyandığımda bankın üzerindeydim halâ. Giysilerimi yokladım, ıslaktılar. Ay çıkmıştı.. Yusyuvarlak, kocaman bir ayışığı göle vuruyor, suyu gümüşlendiriyordu. Her yeri aydınlatmıyordu ama. Gölün yarısı karanlıktaydı. Ne kuğular vardı görünürde ne de ördekler. Balıklar da uyumuş olmalıydılar En küçük bir kıpırtı yoktu suyun yüzeyinde. Birden gölün karanlık yanından bir beyaz ku-

ğu süzüldü, gelip karşımda durdu. Ayışığında kanatlarının pembeye, uzun, ince boynunun yeşile boyandığını gördüm. Sonra geldiği gibi kayıp gitti suyun üzerinden, karanlığa karıştı. Bir de baktım karım yanımda oturuyor. Onu gecenin bu saatinde Mont-Souris parkında görmek hiç de şaşırtmadı beni. Akşamüstü gezintilerimizden birinde gibiydik. Her şey olağandı. Kuğu, yaprakların hışırtısı, ıslak giysilerim, gecenin sessizliği, her şey. Karım yüzünü bana dönerek:

«Geleceğini biliyordum,» dedi. «Bir gece lâmbasının ışığından, özgürlük sandığın o korkunç tutsaklığından kurtulup buraya geleceğini biliyordum.»

«Artık yazmam mümkün değil!» diye hıçkırdım. Masamda darmadağın bıraktığım kâğıtların acısı içimde kıpırdadı. Sarsılarak ağlamaya başladım. Ellerini saçlarımda gezdirdi:

«Üzülme. çocuklar gibi ağlamayı da bırak artık. Bak yanındayım. Biraz da beni düşün. Seni her gece burada nasıl beklediğimi, yalnızlığımı düşün.»

«Gecelerini beni beklemekle geçirdiğine inanmıyorum,» diye bağırdım, «her gece bir başka eğlencedeydin!»

«Söylediklerim yalandı. Anlattığım filmler de. Her gece, sen tutsaklığına döndükten sonra gizlice buraya geliyor, parkta dolaşıyordum.»

«Peki ama neden?» diye sordum merakla. Yanıma sokuldu, her zaman yaptığı gibi elimi yumuşacık. beyaz elinin içine alarak:

«Bilemezsin,» diye mırıldandı, «lâmbasının ışığında sözcüklerin tutsaklığını yaşayan biri gövdenin sınırsız özgürlüğünü bilemez.»

O anda elimin ıslak, tüylü bir tene değdiğini ayırımsadım. Karımın yüzü değişiverdi birden. Saçları uzadı, ağzı genişledi. Bacaklarının kalınlaştığını gördüm. Göğüsleri daha da irileşti, her yanını tüyler kapladı. Hırsla kendine doğru çekti beni. Kocaman.

karanlık ağzını ağzıma dayayıp gövdemi gövdesine bastırdı.

«Hadi!» diye bağırdı sonra. Sesi boğuklaşmış, gözlerindeki siyah parıltılar çoğalmıştı. «Hadi! Yitirecek vaktimiz yok artık! Neredeyse gün doğacak. Ortalık ağarana dek parkın tadını çıkaralım.»

Oturduğumuz banktan kalkarak giysilerimizi çıkardık. Kukuletalı, pembe tenli gürbüz çocukların gün boyu üzerinde fır dönüp bağrıştıkları atlıkarıncayı, akıllı uslu annelerin banklarında sabırla bekledikleri kum havuzunu geride bırakarak koşmaya başladık. Elim karımın ıslak, tüylü elindeydi halâ. Kalın bacaklarımızdan, iri gövdelerimizden beklenmedik bir çeviklikle koşuyor, ayışığında boğuk sesler çıkartarak çimenleri eziyorduk. Eğrile büküle gökyüzüne tırmanan dallarında siyah yılanların oynaştığı, hışırtılı kocaman yapraklarının gölgesine pembe-yeşil kuşların konduğu tropikal ağaçların altından geçerek parkın derinliklerine daldık.

1984

KÖR KUŞLAR

Odaya girdim, ışığı yakıp çalışma masama otur dum. Karşıda, açık pencerenin ötesinde Hotel de Sens'ın taş duvarlarını, burçları, mazgalları, göğe yükselen yuvarlak kulenin ucundaki sivri haçı gördüm. Sıcak yaz gecesinin içinde tere batmıştı İsa. Gökyüzünde mavi, yeşil, kırmızı, sarı renklerden oluşan bir ışık demeti patladı, sonra bir tane, bir tane daha; gökyüzü çiçek bahçesine dönüverdi. Patlayıp çoğalan, çoğaldıkça karanlıkta balkıyan rengârenk çiçekler Yıldızların arasından mavi yeşil, pul pul döküldüler pencereme. Türkçe sözcükler gibi. Tam sırasıdır, diye düşündüm. Havai fişeklerin Paris göğünü aydınlattığı 14 Temmuz gecesi başlamalıyım bu öyküye. Fransız halkının baskı ve zulmün kalesini yıktığı günün yıldönümünde.

Nicedir yazmayı tasarladığım öykünün kahramanı bir Türk şairiydi. Anadolu'da bir bozkır hapisanesinde yaşamının en güzel, en verimli günlerini tüketmiş, kendi deyimiyle «tepeden tırnağa sevda» bir şairin sürgünde ölümünü anlatacaktım. Yazmaya koyuldum. Şairin yurdundan, anadilinden uzakta yaşadığı beyaz kenti betimlediğim bölümü bitirdiğimde ter içinde kalmıştım. Biraz dinlenmek için boğucu temmuz gecesinin sessizliğine bıraktım kendimi. Karşımda açık duran pencereden belki bir esinti gelir diye bekledim. Bayram bitmiş, az önce havai fişeklerin parıltısıyla aydınlanan Hotel de Sens'ın avlu-

su karanlığa gömülmüştü. Kitaplık olarak kullanılan bölümün renkli vitrayları, yosunlu taş duvarlar, bir zamanlar Kıraliçe Margot'nun, aşığı Julien Dalı'ı öldüren genç delikanlının asılışını seyrettiği küçük pencere, her şey, her şey karanlıktı. Lambamın ışığı avluya vuruyor, nedense hiçbir yeri, küçücük bir alanı bile aydınlatmıyordu. Avlunun karanlık yüzeyi kafamda dönüp duran sözcükleri yakalayıp belli bir düzen içinde sıraladığım beyaz kâğıdın dar alanına dönüşmüştü sanki. Hapsedildikleri hücreden kurtulup özgürlüklerine kavuşmak için çırpınan, kendilerini bir duvardan ötekine vuran sözcüklerin yorgun düştükleri, kurtuluş umudunu yitirdikten sonra bilincin egemenliğinde sıraya girip hizaya geldikleri bir yer olmuştu. Hotel de Sens'ın avlusu masa başında düzene koyduğum, sözdizimi kurallarına göre bölüp sınıflandırdığım, kısacası buyurgan bir tutumla üzerlerinde denetim kurmaya çabaladığım sözcüklerin, benim sevgili tutsaklarımın eğitim alanıydı. Oturduğum yerden kolayca yönetebiliyordum onları. Yüksek duvarlarla çevrili avluya kapatıp karanlıkta dilediğim gibi sıralıyor, yatırıp kaldırıyordum.

Böylece gecenin geç saatlerine dek yazdım. Öykü bitmek üzereydi. Şairin, bir sabah gazeteleri almak için elini posta kutusuna uzattığı anda nasıl ölüverdiğini, ölümün onu böyle ayakta ansızın teslim alışının simgesel anlamını okura nasıl iletmem gerektiğini düşünürken açık pencereden içeriye daldılar. Önce, lâmbanın ışığına gelen pervaneler sandım. Ama kanat vuruşlarıyla bir anda cehenneme çevirdiler odayı. Tanrım ne kadar da çoktular! Biri lâmbaya saldırdı, ötekiler de üzerime. Gözlerimi koruyabilmek için ellerimle yüzümü kapattım. Kör kuşlar! Gecenin, karanlığın kuşları! Duvardan duvara çarpıyorlardı kendilerini. Çığlık çığlığa uçuşurlarken kapkara tüyleri masanın üzerine dökülüyordu. Hotel de Sens'ın avlusundan havalanıp üzerime çulla-

nıyorlar, sivri gagalarıyla beynimi didikliyorlardı. Beyaz kâğıda hapsettiğim dikbaşlı sözcüklerin öcünü mü almak istiyorlardı benden, yoksa büyük şairin öyküsünü yazmamı engellemek için mi böyle acımasızca üzerime çullanıyorlardı? Oturduğum sandalyeden yere yuvarlandım. Ortaçağın karanlık dehlizlerinden odama üşüşen binlerce kuşun delik deşik ettikleri kafamda yarım kalan öykümün son tümcesi yankılanıp duruyordu: «Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni! Gömün beni!»

1985

ATLAS

Uçaktayım, bulutlarm içinde tek başıma. Arada bir, göğün mavisi açıldıkça, güneş giriyor gözlerimden içeri. Akdeniz uygarlığmm nöbetçisi eski güneş. Coğrafyayla aramda tensel bir ilişki olmalı diye düşünüyorum. Aşağıda, on bin metre derinde Akdeniz. Uzun süre kıyısmda yaşadığım mavi su. Yakm, sevecen. Bir at ağzı gibi de köpüklü. Geçen yıl okyanusu geçerken duyduğum korkudan iz yok. Akdeniz ne de olsa ana karnı sayılır. Hep çevresinde yaşadığım için, okyanusu aşarken duyduğum korkuyu — ana karnmdan dışarı itilmenin, bir anda dünyaya düşmenin o büyük sarsmtısmı — şimdi duymuyorum. Atlasm mavi, yeşil ya da kahverengi köşclerinde yaşadım bugüne dek. Kentleri, ırmakları, dağ ve koyakları biliyorum. Bu uçak Cezayir admda bir ülkeden çok atlasm sarı alanma, yıllar önce ormanda boğduğum çöle götürüyor beni.

Çöl bir beyazlıktı önce. Dağlar, ırmaklar, okyanus ve ormanlar da beyazdı. Sünnet hediyesi «Boyama Atlası» mm boşluğuna serpiştirilmiş sözcükleri okumakta güçlük çekmedim. İlkokul üçüncü smıftaydım ne de olsa:

OKYANUS (lâcivert) DENİZ (mavi) DAĞ (kahverengi) IRMAK (açık mavi) ORMAN (yeşil) ÇÖL (sarı). Boya kalemlerim yatağımm başucunda duruyordu. Öfkeden sünnet takkemi kırmızıya boyamış, çarşaflara kara sürmeler çekmiştim.

Sıcak dayanılır gibi değildi ve yaram kabuk tutmamıştı henüz. Oyuncak kum saati —o da sünnet hediyesiydi— akşama doğru akıyordu. Okyanusdan başladım. Bir anda lâcivertle doldu sayfa. Beş kıtanın çevresini derin, uğultulu bir okyanus sarıverdi. Kimi yerde Asya'nın, kimi yerde öteki kıtaların üstüne yürüdü lâcivert. Avustralya ve Kuzey Afrika diye adlandırıldıklarını çok sonradan öğrendiğim kıvrımlı, beyaz biçimlerin içlerine dek yayıldı. Kalem terli parmaklarımın arasından kayıyor, boyalar birbirine karışıyordu. Akdeniz, Karadeniz, Asya'nın ortasında beyaz bir leke gibi duran Hazer boş kaldılar İçlerine küçük harflerle yazılmış «deniz» sözcüğünü güç belâ seçebildim. Maviye boyadım onları da. Üstünde «dağ» yazan beyazlıklara okyanus kıyısı boyunca kahverengi çizgiler çektim. Afrika'nın orta yeriniyse balta girmemiş, sık yapraklı bir ormanla kapladım. Sıra ırmaklara gelince duraksadım biraz. Öğretmenimiz akarsuların dağlardan çıkıp denizlere karıştığını söylemişti. Oysa tam tersini düşünüyordum ben. Denizlerden kaynaklanan ırmaklar karalara doğru akarak güneşin kızdırdığı çıplak dağ yamaçlarında yitiyor olmalıydılar. Elime açık maviyi alıp, Nil'i inatla Akdeniz'den Afrika'ya doğru çizmeye başladığımda «çöl» sözcüğünün yeşile boyanmış olduğunu gördüm. Ormanı ilerletmiş, çöle yer bırakmamıştım atlasta. Oysa sarı en sevdiğim renkti. Yakınımda, tenimde duyduğum her şeyi annemin saçlarının rengine benzetiyor, boyama kitaplarındaki kuşları, çiçekleri, gökyüzü ve tarlaları sarıya boyuyordum. Geceleri kucağımda uyuyan tekir kedimin tüyleri de sarıydı. Benekli, beyaza çalan bir sarı. Annemse başakları rüzgârda savrulan bir buğday tarlasıydı düpedüz. Aydınlığı dünyama vuruyor, sıcaklığı her yanımı kuşatıyordu. Elimde sarı kalem, umarsızca ağlamaya başlamıştım. Pansumana geciken sünnetçiye telefon etmek için annem komşuya gitmiş.

teyzelerimse namaza durmuşlardı. Yatakta yapayalnızdım. Dışarda akşam oluyordu.

Birkaç şeytan tüyünün açık pencereden içeri girip sünnet takkemin üstünde uçuştuklarını, «Boyama Atlası»ndaki çöle bir yer ararken yaramın gidere daha fazla acıdığını, kasıklarımdan karnıma doğru yavaşça yayılan bir titremeyle tüm gövdemin sarsılmaya başladığını anımsıyorum.

Çöl bir beyazlıktı önce. Sonra kitapların, okuduğum serüven romanlarının içinden çıkıp bilincime yerleşen bir imgeye dönüştü. Yanık yüzlü bedeviler, deve kervanları, boşluğu bir anda dolduran yıldızlı gece art arda dizildiler. Küçük Prens, güzel yüzlü Muhammed, Mekke-Medine ve ebabil kuşları da vardı aralarında. Kureyş'i, kum fırtınalarını, şiirden ameliyat olduktan sonra köhne Avrupa'nın dolambaçlı sokaklarını bırakıp Harar'a kaçan Rimbaud'nun gölgesini, hurma şarabıyla Kur'an'ı, kanlı kılıçları ve elif harfini, suyla serabı, Leyla ile Mecnun'u, Hasan ile Hüseyin'i, Hazreti Ali'nin cenklerini üst üste koyup bir kurgu yaptım. Arada kalan boşlukları, ya da güneşe karşı çekildikleri için yanmış negatifleriyse yeni edindiğim görüntülerle doldurdum. Örneğin yusyuvarlak, kırmızı bir ay. Ufkun tam ucundan çıplak kayaların üstüne doğuyor. Boşluk, gözalabildiğine uzanan bir boşluk. Ve uzakta, boz tepelerin yamacına kurulmuş göçebe çadırları. Gece soğumaya bırakılan testi, karnı şiş bir çocuk ve ağır, yorgun develer. Belki birkaç kadın, bakır kaplar, ayışığında ateşin yanına oturmuş yalnız bir ihtiyar. Dünya kurulduğundan beri hep orada sanki. Öylesine devinimsiz, düşünceli. Alevlerin gölgesi sakallarında dolaşıyor. Uzak bir kent var belleğinde.

Gerçekten uzak bir kent mi var belleğinde, bilmiyorum. Bağdaş kurup ateşin karşısına öylece çökmüş. Yorgun bakışlarında çöl ortasındaki bir vaha

kentinin gizli tarihi asılı. Sağ eli kesilen bir hattatın, bileğine kamış bağlattırıp ceylan derisine yazdığı bu gizli tarihin yangından kurtarılmış birkaç satırı şöyle (...) *Güneşi içen kör, beyaz duvarlar. Penceresiz kentin toprak rengi surları. Ve kıvrılan dar sokakların birden açılıverdiği serin avlular. Palmiye gölgesinden daha kuytu bu ağaçsız avlularda suyu çoktan çekilmiş bir kuyu olmalı. Çünkü sinekler uçuşup duruyor havada ve nar çiçekleri kurumuş. İçerde, ışığın ulaşamadığı odalarda kadınlar suskun. Sabun ve yağ kokuyor ortalık. Öyle ya, kız çocukları sünnet edilecek. Kent kendi içine, dar bir alana kapanıyor giderek. Elyazması kitaplardan süslü harfler dökülüyor. Elif, lâm, râ ile başlayan Yunus sûresi değil, yeni bir gece. Artık ne pazar yerine tuz götüren deve kervanları ne de savaşlar var. Bir ihtiyar ter ve gülyağı kokan pörsümüş bedeniyle gerdeğe giriyor, o kadar. Akşam oluyor dışarda. Maviye boyanmış çatıların, Hı harfini çatlatarak haykıran pazarcıların üstüne karanlık iniyor. Tozlu, bungun bir karanlık.* (...)

Uçaktayım, bulutlarm içinde tek başıma. Aşağıda, on bin metre derinde köpüren dalgalara bakıyorum. Akdeniz bitecek birazdan, Cezayir kıyıları başlayacak. Sonra Atlas dağları, doruklarmda hâlâ kar fırtmaları kopan Curcura tepesi. Ve Sahra. Kumdan tepeleri, hayvan iskeletleriyle durmadan yer değiştiriyor çöl. Kuzeye doğru yürüyor. Sahra'nm ilerleyişini durdurmak için orman dikiyormuş gençler, az önce hostesin verdiği «El Mucahit» gazetesinde okudum. Bu ilerleyişin önü alınmazsa kentleri, tüm su yollarım kum tıkayacak. Uçaktayım, bulutların içinde tek başıma. Çöl önce bir beyazlıktı benim için. Sonra bir imgeye, kitaplarm, Arap tarihinin içinden çıkıp gelen renkli resimlere dönüştü. 12 Mart günlerindeyse Selim'in karalama defterine, oradan da

«Akarsu» adlı öyküme girdi. Bir simge, çağdaş bir umutsuzluk olarak. Çöl, baskı günlerinde sevdiğim bir kadının yokluğu, ıslak gövdesinin alışamadığım uzaklığıydı biraz da. Ve hep kabuk bağlamamış, içten içe işleyen bir yarayı yaktı durdu. Dedim ya sünnet yatağında yapayalnızdım. Ellerim ter içindeydi, birbirine katmıştım boyaları. Ormanın yeşili Afrika'nın tüm yüzeyini kaplamış, annemin sarışınlığına yer kalmamıştı dünyada. Şimdiyse beni atlasın sarı köşesine götüren uçakta canım yanmıyor, imgelemim bomboş. «Boyama Atlası»nın içinde ormana boğdurduğum çölü yıllar sonra yeniden, kendi gerçeği, kendi sıfatlarıyla bulacağımı düşünüyorum. Cezayir kentinde birkaç gün kaldıktan sonra güneye, Sahra'ya gideceğim çünkü. Ve o zaman, gerçek çöle varınca, imgeleme dayalı koskoca bir dünya yıkılacak. Eriyip gidecek imge yığını, anılar dağılacak. İşte bu yüzden «Uçaktayım, bulutların içinde tek başıma» diye yukarda okuduğunuz satırları yazmaya başlıyorum aceleyle. Ne kurtarsam kârdır diyerek ilk anıya, belleğimde bir renk karmaşası olarak biçimlenen ilk imgeye dönüyorum.

Cezayir'le çölü özdeşlemem doğru değil belki. Çünkü Cezayir dağlık, yağmurlu bir ülke. Nereden mi biliyorum? Kitaplardan. Görmediği, ancak kitaplardan, radyo ve gazete haberlerinden tanıdığı bir ülke için neler düşünür insan? Bilgi yaşamanın, düşlem gözün yerini alabilir mi? Çok şey okudum Cezayir üstüne. Tarih, toplumbilim, hatta islâma değgin kitaplar. Edebiyat yapıtları da vardı aralarında. Mulud Muammeri'nin, Kateb Yasin'in, Râşit Bucera'nın romanları, şiirler. Taos Amruş'un Berber türkülerini de dinledim. Sorbonne üniversitesinde Cezayirli arkadaşlarım oldu. Ama Cezayir şu anda, uçak koltuğunda otururken, ne bir dostluk anısı, ne de türkülerden, kitaplardan kalan bir imge. Ortaokul coğrafya kitabındaki o kötü resim de değil. Cezayir bir

ses benim için, Beşiktaş'taki Barbaros anıtı da olabilirdi ama, şimdilik yalnızca bir ses. Evde balık olduğu akşam annem mutfağın kapısını kapatır, gazocağını balkona taşırdı. Ben de oturgacı götürürdüm arkasından. Tavada kızaran uskumruların cızırtısını birlikte dinler, yağ ve duman içinde inen akşamı balkonda karşılardık. Okula gitmiyordum henüz. C harfi bir kâğıdın beyazında bükülmeden, o her zamanki yay biçimini almadan önce, balık tavasında duyduğum bir sesti benim için. Z de öyle. Z kendini durmadan çoğaltır, uskumru kokan bir yağ cızırtısı içinde uzayıp giderdi. Şimdi, beni Cezayir'e götüren uçakta ne taşra evimizin küçük balkonu, ne de tavada kızaran iri uskumrular var. Ama c ve z harflerinin çağrışımıyla birlikte gelen o güzelim balık kokusunu duyar gibi oluyorum.

Hostes «Cezayir'e yaklaşıyoruz, kemerlerinizi bağlayın!» derken dikkat ettim. Ünlü harfleri iyice yutup, bizim Türkçede söylediğimizden daha fazla vurguladı, c ile z yi. Sesi yumuşak, giysileri kırmızıydı. Üçgen biçiminde bir şapka vardı başında. Arapça bilmeyenler için aynı tümceyi Fransızca tekrarlarken harfler boyalı, kocaman ağzında eriyip gitti. Aynı anda ön dişindeki altın kaplamayı gördüm. Sözün simyası işte! Ağız boşluğuna açılan karanlık, derin suyun kıyısında bir yanıp bir sönen deniz feneri. Sözün gizli tarihi bir an kendini ele verdi, sonra ilk yalnızlığına kapandı yeniden. Uçak Cezayir'e inerken, «Boyama Atlası»ndaki beyaz alanla birlikte çöl imgelerimin tümünü birden yitirdim. Ünsüz harflerden oluşan benim güzel Cezayir'imse, eti yenmiş bir uskumrunun kılçığı olarak tabakta yalnız kaldı.

1978

KAZBA

Kenti ikiye bölen palmiyeli, geniş caddenin kuşları. Nereye gizlenmişlerse göremiyorum. Cıvıltıları odama dek geliyor ama. Bu sıcağa nasıl dayanır kuşlar, nasıl dökülmezler kızgın asfalta! Aşağıda ıssız cadde, duvarlar ve palmiyeler. Mavi-beyaz bir kent Cezayir, sıcaksa dayanılır gibi değil. Pancurları kapatıp yatağa bırakıyorum çıplak gövdemi. Tepemde vantilâtör dönüp duruyor. Sabah beni geçirmeden önce hasır koltukta bacaklarını iki yana açmış oturuyordun. Beyaz geceliğin vardı üzerinde, gözlerini duvardaki postere dikmiş dalıp gitmiştin köpüren dalgalara. Burnu gümüş kakmalı, yelkeni rüzgârla şişmiş bir gemi dalgaları aşıyordu. Yunuslar pırıl pırıldı tez giden geminin bordasında. Sabah aydınlığında yelken direğine bağlı Odisseus'u tanımış mıydın, yoksa mahmur gözlerin geri dönmeyen bir başka gemiciyi mi arıyordu derinde? Çatlayıp yarılan kırçıl engine bir batıp bir çıkıyordu küreklер. ve elleri direğe bağlı Odisseus'un yüzünde aşka davetin hazzı vardı. Uzun süre konuşmadan oturduk. Dışarda, Paris çatılarının üzerinde gökyüzü kapalıydı. Pencereden vuran külrengi ışıkta dağınık yatağı, geceliğinde açan kır çiçeklerini gördüm. Sensiz çıktığım her yolculuğun sabahında yaptığın gibi, beni kapıdan öfkeyle geçirdikten sonra yatağa dönecektin yine. Gece sevişirken darmadağın ettiğimiz, sonra da hırstan parçaladığımız çarşaflara yüzükoyun uzanıp

uykuya dalacaktın. Bir başka, çok derin bir uykuya.

Vantilâtör dönüp duruyor tepemde. Sömürge döneminden kalma bu eski otelde soğutma tesisatı olmayacağını düşünmeliydim. Ama konumunu beğendim yapının. Mavi pancurları, yüksek pencereleriyle ilk görüşte ilgimi çekti. Üstelik Kazba'ya da çok yakındı. Üniformalı kapıcıların beklemediği, zengin Arapların kalabalık aileleriyle bir odadan ötekine koşuşmadıkları, lobisiz ve pisinsiz bir oteldi. Sakin, kendi halinde.

Yatakta durmadan terliyorum. Ben gelmeden görülmemiş sıcaklar başlamış, ne kadar süreceği de belli değilmiş. Odamı düzeltmeye gelen kadın söyledi az önce. Bir kaç gün kalıp kenti dolaştıktan sonra güneye gitmek istediğimi öğrenince, «Hiç durmayın burada,» dedi, «güney daha serindir. Özellikle de geceleri. Hiç olmazsa rahat uyursunuz.» Sonra, unuttuğu bir şey ansızın aklına gelmiş gibi telâşla çıkıp gitti odadan. Beş dakika geçmemişti ki elinde gümüş bir tepsiyle döndü. Tepside buğusu tüten bir çaydanlık ve üzeri yaldız işlemeli upuzun bardaklar vardı. «Çay getirdim,» dedi gülümseyerek, «bir yudum da olsa için, susatmaz.» Bir anda bardağa dökülen yeşil çayın kokusu doldurdu odayı. Hiç duymadığım, tuhaf bir kokuydu. Duraksadığımı görünce «İçin,» diye üsteledi, «burada pek bilinmeyen bir çaydır. Cerba adasından getirdim.» Teşekkür edip uzattığı bardağı aldım. Keskin kokulu, nefis bir şeydi. Bitirip tekrar istedim. Boğuk sesinden beklenmedik bir sertlikle, «Ne kadar da açgözlüymüşsünüz,» diye çıkıştı, «daha öbür odalara servis yapmadım. Hakkınıza razı olun bugünlük.» Kadın odadan çıkar çıkmaz ter bastı gövdemi. Soyunup yatağa uzanmadan önce pancurları kapattım.

Doğru, bu kentte fazla kalmadan güneye inmeliyim. Yıldızlı, serin çöle, deve kervanlarının konakla-

dığı vahalara. Oralarda sıcak böylesine yapışkan, bu denli boğucu değildir. Güneş çekilince hava birden soğur. Ve toprak çatlar ay ışığında. Gardaya'daki yazarlar toplantısından üç gün önce gelip Cezayir kentini gezmek de aklıma nereden geldi! Bu sıcakta değil sokağa çıkmak, yatakta hareket etmenin bile olanağı yok. Yarın erkenden oteli terkederim, Gardaya'ya varır varmaz da bir kart atarım sana. Tepenin yamacına kurulmuş evlerin, tozlu sokakların arasından gökyüzüne yükselen kerpiç minarenin kartını. Ertesi gün çarşıda dolaşırken ter kokan adamlar, beyaz peçeli kadınlar geçer yanımdan. Kalabalığın içinde seni düşünürüm. Öfkeni, bitmez tükenmez kırgınlıklarını, beni artık derinliğine çekmeyen gövdeni. Kör duvarlar, gölgesiz kaldırımlar boyunca yürürken gece ansızın iner boşluğa. Toprak damlı evlerde, iç avlularda ışıklar yanar. Evet, Haricilerin tuz ve kumaş yüklü kervanlarıyla gelip yerleştikleri bu vaha kentinde mutlaka böyle olur. Raşit Bucera'nın bir romanında okudum çünkü, Laknar Hamina'nın son filminde de gördüm. Güneyde kentler ağaçsız, geceler serindi. Güneş değil aşktı insanları yakan. Çöplüklerde oynayan çocuklardan başka herkes, sinekler bile yorgundu. Ve Gardaya'nın kerpiç minaresi, yalnızca o, sertleşip dikilerek dünyaya meydan okuyordu.

Ne tuhaf! Cezayir'de, yüksek tavanlı bir otel odasında sıcaktan bunalırken serinlemek için çölü düşünüyorum. Yokluğuna alıştım bile. Oysa bu sabah birlikteydik, az önce de Paris'ten sesin geldi. İncecik, yakın. Kentleri, dağları ve koyakları aşarak Akdeniz'in dibinden geçip burada, güneşte asfaltı eriyen geniş caddenin ucundaki bu otel odasında yakaladı beni. Terden sırılsıklam olmuş çarşafların içinde her yanımı sardı. Ateşli bir hastalıktan uyanmış gibi rahatlayıp gevşedim. İçimde yankıyan sesinin güvencesinde duşa girsem rahatlayacağım biraz. Ama ya-

taktan kalkacak gücüm yok. Kırık dökük her yanım, belleğimse boşalıyor giderek. Durmadan su yitiren gövdemle birlikte anılar, imgeler de uzaklaşıyor. Islak çarşafların üzerinden kayıp gidiyorum. Saydam bir bellek kalıyor geride. Bugüne dek hiç yaşamadım sanki. Konuşan, gülen, ağlayan ben değildim. Hiçbir kadın tanımadım, doyuma varmadım seninle. Geceleri ışıklı caddelerde dolaşmadık, kalabalık kentlerden çelik köprülerden geçmedik. Hiç kırmadık birbirimizi, dövüşüp sevişmedik. Özleyip seven, severken de savaşan başkalarıydı. Okuduğumuz kitapları da gerçekte biz okumadık. Ne gördüğümüz düşlerdeydik ne de birlikte olduğumuz odalarda. Yazdığımız mektupları da biz yazmadık. Biz değildik acı çeken, ölmek isteyen, anımsayan. Dünya mavi pancurlarını kapattığım bu yüksek tavanlı odanın dışında kaldı. Geçmiş günler anılar da. Sıcakta eriyip kül oldu tümü ve külleri denize savruldu. Çok şükür tümü denize savruldu. Tepemde dönen vantilâtörden başka hiç bir şey yok belleğimde. O da serinlik vermiyor. Geniş kanatlarıyla dönüp duruyor tepemde. Tepemde.

Helikopterlerin koca karınlarından çıkıp bir anda doldurdular alanı. Çelik kanatlı pervanelerin rüzgârında savaş düzenine girdiler. Makineli tüfekleri, şarjörleri, mermileri, el bombaları ve kasaturalarıyla kuşattılar Kazba'yı. Korkuyorlardı. Bir ağacın çiçek açmasından, kendi yalnızlıklarından, her şeyden korkuyorlardı. En küçük bir kıpırtı olsa, bir kuş havalansa yıkılmış surlardaki bir oyuktan, hemen ateş edeceklerdi. Tetikte öylesine gergindi parmakları. Kazba surları, surların gerisindeki daracık sokakları, sokaklarındaki dükkânları, yatırları, evleri, odaları, odalarındaki insanları, kedileri ve biber kurutulan taraçalarıyla büzülmüş bekliyordu. Kendi içine kapanan, kapandıkça da gücünü düşmana göstermeyen bir köstebek gibi. Buyruk denizin öbür yakasından geldi: «Her evi fare deliklerine varıncaya dek ara-

yın! Direnen olursa vurun kırın öldürün!» Sokaklara daldılar. Böceklerin, kuşların, çocukların üzerine yürüdüler postallarıyla. Silâhlarının gölgesi çeşmelerin suyuna vurdu. Ağır tokmaklı tahta kapılar demir kafesli pencereler kapalıydı. Tekmeleyerek kırdılar kapıları, pencerelere kurşun sıktılar. Bodrumlara, kilerlere, gerdek odalarına girdiler. Didik didik aradılar her yeri. Sandıkları, dolapları, kutuları açtılar. Namaz seccadelerinin üzerinden geçip taraçalara çıktılar. Bacaların fırınların içlerine bile baktılar. Sakız gibi yıkanmış çarşafların arasına daldılar sonra. İç avluları, yatırlardaki tabutları, tahtaboşları bir bir aradılar. Her evi her ocağı tarumar ettiler. Çarşaflı kadınları, ak sakallı hocaları duvarların önüne dizdiler Bir kadın çocuklarını bağrına bastı, bir başkası kadere lânet okudu. Hocalar tespih çekip dua ediyorlardı. İçlerinden biri «Kurtuluş günü yakındır Allah yardımcınız olsun!» diye haykırdı kendi dilinde. Sesi suyu çekilmiş kuyularda yankılandı. «Yılmayın aslanlarım!» diye bağıran bir kadını yere yıktılar. Kadın yerde çırpınırken ateş açıldı askerlere. Ortalık bir anda karıştı. Güneş batana dek çatışma sürdü, kana bulandı Kazba. Duvar halılarının, kilimlerin, seccadelerin renkleri soldu. Akşama doğru yüzlerce genç adamı önlerine katıp helikopterlerin beklediği alana götürdüler. Sakalları uzamış esmer gençlerdi çoğu. Elleri arkadan kelepçeli, başları dik yürüyorlardı. Kurtuluş gününe duydukları inancın parıltıları vardı bakışlarında. Ölümlerine ağlanan savaşçılardandılar. Ve bastıkları toprak kendi vatanlarıydı. Çelik kanatlı pervanelerin rüzgârında helikopterlere bindirildiler. Kazba yenilmiş ama sömürgene teslim olmamıştı. Odalarda ışıklar yanıyordu halâ. Hazreti Fatma'nın eli evleri kem gözlerden koruyor, Burak kanatlanmış Kâbe'nin üzerinden uçuyordu. Kan lekelerinin yayıldığı bir duvarda uzayıp gidiyordu kufi yazısıyla bir besmele. Evler darmadağın

avlular sessizdi ama kuyulara sarkıtılan silâhlar ıslanmamıştı. Gizli belgeler Kur'an cüzlerinde, tesbih tanelerindeydiler. Kazba kurtuluşa dek direnecekti. Helikopterler geldikleri gibi gürültüyle havalanıp uzaklaştılar gökyüzünde. Denize doğru gözden yittiler.

Bir helikopterinki kadar geniş ve büyük kanatlarıyla tepemde dönüp duruyor vantilâtör. Biraz olsun serinlik vermiyor ama. Yatakta terliyorum. Helikopterlerin alana inişleriyle başlamıştı film. Yıllar önce, İstanbul'da Sıraselviler'deki Sinematek salonunda elleri arkadan kelepçeli kurtuluş savaşçılarının helikopterlerden denize atılmalarıyla sona erdi. Deniz yuttu onları, gencecik gövdelerini balıklar yedi. Belleğimi tümüyle yitirmemişim demek. Kazba savaşını, Fransız paraşütçülerinin tutuklayıp götürdükleri Ulusal Kurtuluş Cephesi militanlarını anımsıyorum. Oysa Cezayir Savaşı başladığında üç yaşındaydım, bittiğindeyse on bir. Demek ki Bağımsızlığın ilânından sonra haberim oldu savaştan. Fransa'nın o güne dek bilmediğim yüzünü de savaştan sonra tanıdım. İşkenceyi, baskı ve zulümü. General Massu'nün Hitler'inkini andıran bıyığını, O.A.S in boşuna döktüğü kanı. Şimdi yıllar sonra, Kazba'yı savaşın henüz kapanmamış yaralarını, onulmaz acılarını tazelemek için gezmek istiyorum. İstiyorum ki benim de yaralarım açılsın, daracık sokaklarda dolaşırken bir kurşun saplansın yüreğime. Ya da genzimi baharat kokuları yaksın. Demircilere çerçilere attarlara yorgancı dükkânlarına girip çıkayım. Bir kedi ölüsü sıcakta dağılırken tonozlu duvarlar boyunca yürüyüp kaleye tırmanayım. Orada, sırtını kale duvarına vermiş eski bir evin eli kınalı kadınları karşılasın beni. İçeri girip sedirin üzerine uzandığımda yaralarımı sarsınlar, çay getirip el pençe divan dursunlar Hamamda kille ovulup yunmaktan yumuşamış, ağarıp saydamlaşmış gövdelerinin sevecenliğinde geçir-

diğim bir gecenin sabahında, ışık duvar halısındaki develerin, çatal boynuzlu geyiklerle çöl ceylanlarının üzerinde dolaşırken seni, birlikte yaşadığımız yıkımı, Paris çatılarının altındaki küçük odamızı, her şeyi, her şeyi bir anda unutayım. Ama acılar unutulmuyor. Hazlar, ayrılıklar da. Savaş unutulmuyor. Ne kadınla erkek arasında olanı, ne de bir halkın, tüm bir ulusun direnci. Savaş da tutkular, yaralar gibi unutulmuyor.

Ne zaman çıkacağım ben bu odadan? Ne zaman dolaşacağım Kazba'nın ortaçağdan kalma taş sokaklarında? Yalınayak başı kabak çocukların, peçeli kadınların celabalı esmer adamların arasından geçerek kaleye mi çıkacağım, eskiden korsan gemilerinin sığındığı limana mı ineceğim yoksa? Yine kendimle yürüyüp kendimle konuşarak mı geçeceğim ölgün ışıklı yatırların, mezar taşlarının önünden? Ne zaman bitecek bu yolculuklar, otel odaları, bu yalnızlık? Ne zaman, ne zaman duracak tepemdeki vantilâtör? «Ömür biter yol bitmez.» Kamyonların alnında, gemilerin trenlerin bacasında yazılıydı, okudum. «Ömür biter yol bitmez.» Belki de burada, dünyanın dışına itilmiş varlığımla bu otel odasında öleceğim. Senden, yaşadığımız kentten, savaş alanından uzakta.

Kapı aralanıyor. Elinde gümüş tepsiyle odacı kadının içeri girdiğini görüyorum. Yataktan kalkmam gerek. Ama kıpırdayamıyorum bir türlü. Çarşafı üzerime çekecek gücüm bile yok. Çıplak gövdemi görünce bir parıltı, garip bir ışık yanıp sönüyor gözlerinde. «Bütün odaları dolaştım, kimse çayımdan istemedi, diyor, hepsi size kaldı. İsterseniz tabii.» Yanıtımı beklemeden bardağı, ağzına dek doldurup uzatıyor. Bir dikişte bitiriyorum. Az önceki kadar sıcak değil ama bal gibi tatlı. Ilık, güzel bir duygu sarıyor her yanımı. Odacı kadın bardağı tepsiye koyduktan sonra başucuma oturuyor. Hamamda yunmaktan yu-

muşayıp ağarmış elleriyle yüzümü okşamaya başlıyor. Terli alnımda, ıslak saçlarımda gezdiriyor parmaklarını. Nasıl oldu da farkına varmadım güzelliğinin! Yeşil gözleri, geniş alnı ilk bakışta nasıl da dikkatimi çekmedi! Kendimi az öncekinden de derin bir unutuşa bırakıyorum. Kocaman kırmızı ağzını ağzıma dayadığı vakit tepemdeki vantilâtör duruyor Güzel bir serinlik yalıyor gövdemi. Bacaklarını iki yana açıp üzerime kapanırken «Kim içerse Cerba'nın bal gibi çayından,» diye fısıldıyor kulağıma, «kim içerse Cerba'nın bal gibi yeşil çayından, kendinden geçer ve bir daha dönmek istemez gemiye.»

1977/1984

ÖLÜ CANLAR ALANI

Marakeş Fas'ın güneyinde, dorukları karlı Atlas dağlarının eteklerine doğru yayılan, yayıldıkça da genişleyip büyüyen bir vaha kenti sevgilim. Afrika'dan Akdeniz'e tuz ve altın taşıyan kervanların; ağır, yorgun develerle yanık yüzlü «mavi adamlar»ın, yani Batı Sahra'da yaşayan göçebelerin konakladıkları bir düzlüğe kurulmuş. Kentin kırmızı duvarlı evleriyle palmiyeleri arasından gökyüzüne yükselen Kutubia minaresi, İslâmın 12. yüzyıldan bu yana Marakeş'te yerleştiğini kanıtlıyor Güneyden gelen Berber kökenli Almohadlerin yaptırdığı, eski ve güzel bir cami Kutubia. Çevresinde kitapçı dükkânları varmış. Şimdiyse, dükkânların boş arsasında çocuklar top oynuyor. Marakeş'te günlerimi, eski kentin girişinde, bir zamanlar mahkûmların idam edildiği «Camaa-el-Fna» yani «Ölü Canlar Alanı»nda geçirdim.

Bu alan şimdiye dek hiçbir ülkede, hiçbir kentte görmediğim, benzerine serüven romanlarında bile rastlamadığım bir kargaşanın, akıl almaz bir şenliğin trajik mekânını oluşturuyor. Trajik diyorum, çünkü Ölü Canlar Alanı'nı dolduran insan yüzleri yoksullukla büyünün, en acı gerçekle gerçeküstünün karışımından yapılmış korku filmlerini andırıyor.

Körler Cumhuriyetiyle Dilenciler Kırallığının denetiminde bir alan düşün. Yılan yutanlarla diş çekenler, yanık sesli hafızlarla şifalı ot satanlar, peçeli kadınlarla genç kızlar, sakalar, berduşlar, sakatlar, ço-

cuklar —özellikle de zeytin kurusu, esmer çocuklar!— bir renk denizinde, devinip duran kalabalığın giderek boz renkli çöl akşamına karıştığı bir tuhaf karabasanda bağırıp çağırmadalar. Sesli harfleri yutarken «H» ları alabildiğine çatlatarak konuşuyorlar. Kötü bakışlı çirkin bir adam çöl farelerini yarıştırıyor. Bir başkası kaval çalıp yılan oynatıyor. Kapkara bir celaba var üzerinde, ve sakalları ağarmış. İmam kılığında biri Miraç gecesini anlatıyor tekbir getiren kalabalığa. Muhammed'in Mekke'den Kudüs'e, oradan da en yüksek makamlara nasıl yükseldiğini dinliyorum. Yüzü güneşten yanmış kör âşık kemanıyla «Leylâ ve Mecnun» un acıklı sonunu terennüm ediyor. Ve çorbacılar, sakatatçılar, köfteciler, yağcılar, yoğurtçular... Sonra hançerden bileziğe, naneden düğmeye akla hayale gelebilecek her şeyin satıldığı çarşı. Ve ölü ışıkta kızarmış balıklarla, kelleler.

Paris'te uçağa binerken eksi beş derecedeydi hava, Marakeş'te otuz derece. Güneşi içen toprak rengi kör duvar halıları, halılarda çöl arslanları. Surlardan içeriye, eski kente girdiğimde, çocuklar, kediler ve çöp tenekeleriyle oynuyorlardı. Medina'nın bağırsak gibi kıvrılan daracık sokaklarında erkekler yorgun, kadınların elleri kınalıydı. Tuhaf bir keder vardı bakışlarında. Ve yürüdükleri sokaklar eski bir kentin güngörmüş sokaklarıydı. Ama ne tuhaf, sanki bu dünyada değilmişler gibi, ağır aksak, yalpalayarak yürüyorlardı. Aralık bir kapıdan iç avluya baktım: havuz, mavi çiniler, duvardaki halıda Kâbe. Bu beklenmedik, karşıma ansızın çıkıveren dünyanın gizini çözmeye çabalarken kapı, tokmağındaki Hazreti Fatma'nın eliyle birlikte kapanıverdi yüzüme. Dışarıda kaldım. Müslüman Marakeş gerçek yüzünü, evlerin içini göstermedi bana. Yahudi mahallesinin iki katlı, balkonlu evlerinin önü sıra yürüyüp Ölü Canlar Alanı'na çıktım yeniden. Bu kez çarşıya doğru yürüdüm.

Kemerlerin altından geçer geçmez güzel bir serinlik vurdu yüzüme. Yıkanmış dükkânların, incik boncuk satan ihtiyarların önünden geçtim. Ve birden aynaların içinde buldum kendimi. Yüzüm bin bir parçaya bölündü. Neredeyim ben şimdi, ellerim, gözlerim, bakışlarım nerede? Bu serin çarşının aynalarında kırılıp dökülen, döküldükçe de renkten renge, biçimden biçime giren kendi suretim mi, yersiz yurtsuz bir yabancının korkunç hayali mi yoksa? Alnımdaki kırışıklar derin uçurumlara dönüştü, sakalım nedense bakır rengi. Ve ağzım burnum çıfıt çarşısı. Kim vurdu bana, nasıl dağılıp parçalandım böyle! Ve parçalarımın her biri bir başka yere ne vakit savruldu!

Paris'te, Figuier Sokağındaki odamın duvarında bir fotoğraf asılıdır. Yıllar önce senin adanda, İkaria'da çektirmiştik bilmem anımsıyor musun? Bir zeytin ağacının altına kilim serip oturmuşuz. Sen her zamanki beyazlığınla gülümsüyorsun, benim bakışlarım biraz durgun. İkimiz de genciz daha önümüzde yıllar var. İstekle bakıyoruz objektife. Zeytinse kuruyup kalmış öğle sıcağında; buruk, acılı. Yaşlı mı yaşlı bir zeytin ağacı. Kök salmış toprağa, toprağın derinliklerine. Arkamızda beyaz duvarlı, küçücük bir kilise. Ev gibi, el kadar Ve duvarın dibinde ada keçileri. Bir şey daha vardı fotoğrafta şimdi anımsamıyorum. İkaros'un düştüğü şarap rengi denize bakmanın sevinci belki, belki bakışlarımızdaki istek. İçiçeliğimiz yani. O gün, İkaria'da Hrisostomo köyündeki zeytin ağacının altında sevişmeye başlayacağımızı, bacaklarının arasındayken gövdemin ansızın yeğnileşip yerçekiminden kurtulacağını düşünemezdim elbet. İçindeydim ne de olsa. Toprak ağacın, gövden toprağın yerini almıştı. Ağacın köklerinden bedenine yürümekteydi özsu. Kilimin üzerinde içiçeydik. Cırcır böceklerini duymaz olmuştuk artık. Dilin ağzımda, ellerin avuçlarımdaydı. Birbirine kenetlen-

mişti gövdelerimiz. O an, sanki kilim toprağın biz ki limin üzerinde değilmişiz gibi, sanki bacaklarının arasındaki özsuyla kayganlaşan dar oyuk dipsiz bir boşluğa açılıyormuş gibi, hazdan ürperen gövdemin böyle ansızın havalanacağını, öğle sıcağında rüzgâ rın uğuldadığı kayalıklara doğru yükselip uçmaya başlayacağımı düşünemezdim.

Benzer bir duyumu, böyle ansızın yeğnileşip ha valandığım sanısını Konstantin'de, genelev soka-ğının dibindeki köhne evin basık tavanlı odasında da yaşadığımı anımsıyorum. Bir kartal yuvası gibi kayaların üzerine tünemiş kentin kalabalık çarşıla-rında dolaşırken yolumu yitirmiş, kendimi asma köp-rünün yanındaki uçuruma açılan dar sokaklardan bi rinde bulmuştum. Sokak dik bir eğimle aşağıya, di-binde Rummel'in aktığı kayalık uçurumun eşiğine dek iniyordu. İki yana dizilmiş sarı, mavi badanalı evlerin önü sıra yürüyüp en uçtaki eve varmış, uçu-ruma sarkan odalardan birine girerek esmer gövde-siyle birleşeceğim kadını beklemeye başlamıştım. Çıp-laktım yatakta. Açık pencereden saydam bir gökyüzü görünüyordu; lekesiz, pırıl pırıl. Odaya sessizce giren kadının pencereye arkasını döndüğünde ağzının kö-pürmeye başladığını, uzun yeleli arap atlarının kıv-raklığıyla üzerime çıkarak solumaya başladığını anım-sıyorum. Şahlanıp kasıklarımın arasına oturmuş, za-manın dışında, bir deniz feneri gibi dimdik ama uzak, yapayalnız durduğum, korkudan titrediğim bacakla-rının arasındaki derin boşluğa çekmişti beni.

İşte o gün İkaros'un adını taşıyan adanda fotoğ-rafta görünmeyen bir boşluğa, fırtınalı bir deniz gi-bi kendi derinliğine çekmiştin beni. Belki sende de bir örneği vardır bu fotoğrafın, artık benimle pay-laşmadığın yatağının başucunda. Ne tuhaf, yıllar son-ra o zeytin ağacının yerinde olmaya razıyım. Öğle sıcağında buruk, acılı. Acılı ama kök salmış toprağa. Kalkıp bir yere gidemez. Ancak yerin içinde gi-

der kökleri. Yaprakları deli rüzgârda bile hışırdamaz. Ancak karıncalara yeter gölgesi. O gün aşağıda, İkaros'un denize gömüldüğü yerdeki kayaları dövüp dalgalar kadar hırçın olabileceğini bilemezdim. Bugün de Marakeş'te, aynaların içinden aynı hırçınlıkla bakıyorsun. Baktığın yerde değilsin ama, hiç bir yerde değilsin. Seni çoktan yitirdiğimi biliyorum.

Aynalı çarşıda yürüdüm. Yürüdüm bir başıma. Kuyumcuların önünden geçtim. Çerçilerin, aktarların, terzilerin önünden. Yine Ölü Canlar Alanında buldum kendimi. Marakeş'te bütün yollar bu alana çıkıyor. İstanbul'da da dönüp dolaşıp Taksim'e çıkardım. Hafta sonu tatillerinde İstiklâl Caddesinde bir aşağı bir yukarı. Sonra Taksim'de, anıtın çevresinde bir tur, bir tur daha. Otobüsler gelir otobüsler giderdi. Liseli bir kızın etekleri uçardı rüzgârda. Okula dönmeden önce, Sıraselviler'in arkasından dolaşıp yine Taksim! O zaman sen yoktun. İstanbul'un çamurlu dar sokakları, lodoslu denizi vardı. Bir de yatakhanede, gece lambasının mavi ışığında düşlerime giren yüzü belirsiz bir kadın.

Bir kahvenin üst kattaki terasına oturdum. Hava serinliyor giderek. Güneş, dorukları karlı Atlas dağlarına doğru alçaldı. Aşağıda, alanın dört bir yanında kaynaşan kalabalıktan sesler geliyor. Neler satılıyor, kimbilir ne dolaplar dönüyor! Keman çalan kör âşığın sesini duyuyorum. Bir duvarın dibine oturmuş durmadan konuşuyor. Yapayalnız. Ama çevresi dolar birazdan, kentin kenar mahallelerinden, surların dışından, otogarlardan insanlar gelip kör âşığın anlamadığım bir dilde söylediği öyküyü dinlemek için alanda yerlerini alırlar. Her akşamüstü, bu kahveye gelip oturduğumda böyle oluyor çünkü. Âşık, toprak rengi duvarın dibine bağdaş kurup keman çalmaya başladığında çevresine yoksul bir kalabalık birikiyor. Yorgun adamlar, peçeli kadınlar, çocuklar. Alanın uğultusuna karşın sessizce dinliyorlar. Alış

veriş ilgilendirmiyor onları. Kalabalıkta kendilerine yol açmaya çalışan motorlu araçlar da. Dünyadan nasiplerini almışlar. Artık dünya ilgilendirmiyor onları. Kör âşığı dinliyorlar. Ve âşık, anlamasam da bildiğim bir öyküyü anlatıyor. Diyor ki:

«Kays ile Leylâ birbirlerini daha çocukken sevmişlerdi, diyor. Kays Leylâsız, Leylâ Kayssız olamazdı...»

Bugün de başladı aynı öyküye. Sesi nasıl da güzel! Güneşte yanmış, kumla arınmış gibi. Karşı duvarın dibinden değil çölden, Atlas dağlarının öte yanındaki uçsuz bucaksız ülkeden geliyor sanki. Beraberinde yıldızların aydınlığını getiriyor. Kızgın kumların parıltısını taşıyor buraya.

«Leylâ, diyor ses, Kays'ı ilk görüşte sevdi. Kays da Leylâ'yı.»

Ortadoğu'nun aşkları böyledir. Sevgililer ilk görüşte vurulurlar birbirlerine. Oysa insan sevebilmek için engeller aşmalı. Telefonlar edip yedi deryalar geçmeli. Sevdiğine kavuşunca da çekip gitmeli. Gidebilmeli. Ortadoğu'nun aşkları hiç bitmez. Ve sevda insanları deli divane eder. Dinle kör âşıktan hikâyet etmede. Ayrılıklardan şikâyet etmede:

«Onlar birbirlerini sevmişler amma, ateşten gömleğ-imiş sevda. Leylâ'yı Kays'a vermediler. Kays mecnun oldu düştü çöllere. Mecnun'un aşkı da düştü dilden dillere.»

Akşam güneşinde kör âşığın çevresine yoksul bir kalabalığın toplandığını görüyorum. Adamlar partal celabalarının içinde dimdik duruyorlar. Kadınlar kederli, çocuklar bir deri bir kemik. Bir genç kız peçesiyle gözyaşlarını siliyor, yanındaki çocuğu kucağına alıp sımsıkı bağrına bastırıyor sonra. Kör âşığın sesini gittikçe daha yakınımda duyuyorum. Toprak zeminin derinliklerinden geliyor sanki. Kemanın tekdüze ezgisi yanık sesini inceltiyor. Masa, masanın üzerinde fincan, fincanda çay titreşiyor:

«Mecnun çölde Leylâ'sız kaldı. Gündüz ceylanlarla, gece yıldızlarla konuştu. Leylâ olmasaydı Mecnun ne bilirdi mecnunluğunu. Leylâ'yı evlendirdiler Mecnun mecnun kaldı. Söylediği sevda sözlerinden bu yalan dünyada hoş bir seda kaldı.»

Ölü Canlar Alanı'nda akşam oluyor sevgilim. Ala cakaranlıkta gölgeler uzuyor. Işıklar yanar birazdan, kalabalık dağılır.

«İyileşsin diyedir Kâbe'ye götürürler Mecnun'u. Mecnun aşk belâsıyla yok olmak ister. 'Yâ Rab! belâyı aşk ile kıl âşinâ beni / Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni' der de başka bir şey söylemez.»

Evet, kalabalık dağılır birazdan, evlerde ışıklar yanar. Herkes gider yalnız kalırım bu kahvede. Kör âşık da yalnız kalır ama bitirmez öyküsünü. Neden bitirsin ki, ben bitiriyor muyum? Okuyanım yok diye kalemi kırıyor muyum? Âşığın sesi iyice yakınımda şimdi. Neredeyse içimden konuşacak. Diyecek ki:

«Leylâ çöle Mecnun'u görmeye gelende Mecnun tanımaz Leylâ'yı. Leylâ kimdir Mecnun kim? Ya aşk nedir, sevda ne? 'Vasldan çün âşıkı müstağni eyler bir visâl / Âşıka ma'şûktan her dem bu istiğnâ nedir?'»

Doğru, ateşten gömleğimiş sevda. İşte böyle sensiz dolaşıyorum dünyayı. Sensiz, yani sevdalı. Bir kentten ötekine, bir kadından bir başkasına savruluyorum. İkaros gibi de kanatlanıp uçmaya başladım nicedir. Ağırlığını yitirdi gövdem, boşlukta yükseldi. Ve yolculuk azgın bir deniz gibi derinliğine çekti beni. Artık kör âşığın sesi de gelmiyor. Kemanını koltuğunun altına kısmış, el yordamıyla yürüdüğü karanlık sokaklarda gözden yitmiştir. Ölü Canlar Alanı tenhalaşıyor. Marakeş'te akşam oldu.

1985

SAKLAMBAÇ

Başımı mezarlık duvarından yana çevirdim yüzümü ellerimle kapatıp saymaya başladım: «Bir, iki, üç, dört, beş, altı...» Bir gürültü duydum arkamda. Sonra adımlar giderek uzaklaştı. altı, yedi, sekiz, dokuz, on. Kırmızı don. Önüm, arkam, sağım, solum sobi.» Gözlerimi açıp ardıma döndüğümde sokak bomboştu. Nereye saklandı acaba? Duvarın yıkık yerinden mezarlığa baktım kimseler yok. Ya taşların ardına gizlendiyse? Bir an mezarlığa girmek istedim, ama taşların ardını aramak cesaretini bulamadım kendimde. Hava kararmıştı. Güneş batar batmaz cinlerin mezarlığa doluştuklarını biliyordum. Ölülerle körebe oynarlarmış karanlıkta. Mescidin avlusuna doğru yürüdüm. Çınarın ardı bomboştu. Avludaki şadırvanın çevresi de. Karanlık yavaşça örtüyordu yaprakları. Bir an çok korktum. Ya geç kalırsam eve? Babam tulumbadan su çekip gece soğumaya bırakacağı testiyi doldurduktan sonra bahçe kapısını kilitler. «Oyun bitti haydi çık artık!» diye bağırdım. Kimse çıkmadı. «Evli evine köylü köyüne Evi olmayan sıçan deliğine!» Yer yarılmış da içine girmişti sanki. Mescidin avlusundan çıkıp mezarlık duvarı boyunca yürüdüm. Duvarın yıkık yerinden bir kez daha mezarlığa baktım. Mezar taşları karanlıkta korkunçtular. Beyaz önlük giymiş küçük adamlara benziyorlardı. Kimisinin sipsivriydi başı; kimisi yana eğilmiş, elleriyle yüzünü kapatmıştı. Kimisinin yemyeşildi gözleri. Kocaman kavuklarıyla başka bir

dünyadan gelmişler gibi sessiz ve yabancıydılar Selvilerin rüzgârda hışırdadığını duydum. Başörtülü bir kadın geçti sokaktan. Peşinden koşup kadının önünü kestim. Yüzü yoktu kadının. Alnı, gözleri, kaşları, yanakları, burnu ve ağzı vardı ama yüzü yoktu. Umutsuzluğa kapılarak ağlamaya başladım. Sokağın ucuna dek yürüdüm, sonra geri dönüp eve geldim, bahçe kapısının önüne oturdum. Bir elin saçlarımda gezindiğini duyumsadım. Arkamı dönüp baktım kimseler yok. Korkuyla ürperdim. İyice kararmıştı ortalık. Evin ışıkları yanmış, perdeler çekilmişti. Bir el omuzuma dokundu. Bu kez dönüp bakmadım. El ensemde, saçlarımda gezindi. Dönüp bakmadım. Yapayalnızdım dünyada. El sırtımı okşadı, omuzumdan geriye doğru çekti. Dönüp baktım hiç kimse yok. Nereye saklanmıştı acaba?

Sahi o akşam, saklambaç oynamak için yüzümü mezarlık duvarına döndüğümde nereye saklanmıştın? Yıllardır aynı soruyu sorup duruyorum kendime, bir yanıt bulabilmiş değilim. Oyuna birlikte başlamıştık, ebe ben olmuştum. Ona dek saydıktan sonra aramaya başladım seni, hiçbir yerde bulamadım. Yıllar geçti aradan. Halâ yoksun.

Bazan uykum bölünüyor geceleri. Lâmbayı yakıp saate bakıyorum. Akrep kopmuş yalnızca yelkovan duruyor yerinde. Yataktan kalkıyorum. Aşağıda Saint-Louis adasının sokakları bomboş. Karanlık sokaklardan yürüyüp ırmak kıyısına çıkıyorum. Apartmanların ışıkları vuruyor suya. Marie Köprüsünden aşağıya bakınca, ışıkların içinde yuvarlak, beyaz yüzünü görüyorum senin. Irmakla birlikte köprünün altından akıp uzaklaşıyorsun. Otellerine dönen bir gezgin topluluğuna rastlıyorum. Erkekler smokinli, kadınlar gece tuvaletlerinin içinde nasıl da beyaz! «Başörtülü bir kadın gördünüz mü?» diye soruyorum. Anlamadıklarını belirten bir işaret yapıyorlar «Başörtülü, yuvarlak beyaz yüzlü bir kadın gördünüz

mü?» diye tekrarlıyorum başka bir dilde. Anlamıyorlar. Dünyanın bütün dillerinde tekrarlıyorum aynı soruyu. «Hayır» diyorlar, «Bilmiyoruz» diyorlar, «Görmedik» diyorlar. Saint-Michel bulvarından geçenleri durdurup bir bir soruyorum. «Hayır görmedik.» Luxembourg parkının ordan Soufflot Sokağına sapıyorum. Karşıda Panthèon bembeyaz sütunları, kubbesinin üzerindeki haçıyla gecenin içinde dikiliyor. Panthèon'un kocaman bıyıklı bekçisi de bilmiyor nereye gizlendiğini. IV Henri Lisesi'nin önünden yürüyüp Mouffetard Sokağı'na sapıyorum. Lokantalar çoktan kapanmış. Bir odanın aralık perdesinden ışık sızıyor. Işığı geçip Contre Escarpe Alanı'nda, sabaha dek açık duran kahveye giriyorum. Tezgâhın berisindeki garson uykulu gözlerle beni uzun uzun süzerek «Git işine kardeşim!» diyor, «kendi derdim kendime yetmiş zaten.» Kahveden çıkıp yan sokaklardan birine dalıyorum. Yokuş aşağı Karaköy'e iniyorum sonra. Yeraltı geçitinden Köprü'ye çıkıyorum. Boğaz'a son vapur kalkmak üzere. Atlıyorum hemen. Yukarda, ön güvertede yıldızlarlayım. Suları yara yara ilerliyoruz. Tüm ışıklarını yakmış, yakamoz parıltıları içinden Kızkulesi'ne doğru yol alıyor vapur Bir de bakıyorum burunda, projektörün gerisinde bir adam. Yanına varıp:

«Merhaba hemşerim, diyorum kolay gelsin.»

«Eyvallah!»

«Otomatik değil mi bunun projektörü?»

«Yok beyim, Kalender vapurundayız!»

Sahi nasıl da unutmuşum! Çoktan hurdaya çıkması gereken Kalender'i Boğaz'a gece seferine koyarlar bazan. Adam düzenli aralarla sağdan sola soldan sağa dolaştırmaya başlıyor projektörü. Işık karanlık suyu tarayarak kâh Tophane önünde demirlemiş bir şilebin uskurunu, kâh lüfere çıkmış balıkçı kayıklarını, kimi zaman da dibi yosunlu dubalarla denizalarını aydınlatıyor.

«Ya kışın? diye soruyorum, kışın üşümez misin?» Gocuğunu gösteriyor.

«Bu olduktan sonra korkmam beyim. İsterse kar yağsın. Yirmi yıl ateşçilik yaptım bu vapurda. Yalımdan içim dışım kavruldu. Yirmi yıl aşağıda pişttim. Emekliliğime beş yıl kala, püfür püfür esen Boğaz yeline karşı projektörcü olmuşum çok mu? Bak nasıl tabaklandı derim.»

Gocuğunu açıp kazanın ateşinden kavrulmuş bağrını gösteriyor. Seni yitireli benim de bağrım yanık ama bundan sözetmiyorum projektörcüye. Nasıl olsa çıkacaksın saklandığın yerden. Oysa projektörcünün yangını sönmez artık. Saklandığın yerden çıkıp sobileyeceksin mezarlık duvarını. Aman dikkat! Elma dersem çık armut dersem çıkma. Portakal portakal! Portakal mı dedim, yoksa orda kal! diye mi bağırdı biri? Bazan olmadık sesler duyuyorum da. Neyse, Üsküdar iskelesine yanaşıyoruz derken. Yolcuların tümü iniyor. Bağrıyanık projektörcüyle başbaşa kalıyoruz Kalender'in burnunda.

«Bundan sonra Anadolu Hisarı'na dek durmayız artık» diyor, gocuğuna sarılıp tahta sıralardan birinin üzerine uzanıveriyor. Projektörün başına ben geçiyorum. Kıyıdaki evlere, karanlık odaların içine çeviriyorum ışığı, yoksun. Nereye saklandın acaba? Hadi çık artık! Elma elmaaaa! Kalafata çekilmiş kayıkların içine, eğri büğrü dar sokaklara, Çengelköy iskelesinde dallarını denize uzatmış çınarın yapraklarına tutuyorum projektörü. Işık evlerin aşıboyalarını, iskelelerin, bekleme odalarının yalnızlığını yalayıp geçiyor. Yoksun. Lokantaların tümü kapanmış, sokaklar, karşı tepeler, yamaçlardaki korular sessiz. Az sonra, bir burnu dönünce Meşruta Yalı çıkıyor karşımıza. Rıhtımın kırık taşlarında, kayıkhanenin yosunlu duvarlarında, köpüklü suların girdiği oyuklarda dolaştırıyorum ışığı. Bir zamanlar üç kıtaya hükmeden padişahların burunları gümüş kartallı

bordaları yaldız kaplamalı, köşklerinden inci işlemeli sırma saçaklı ipek perdelerin sarktığı saltanat kayıklarıyla gelip dinlendikleri, yüksek duvarlı bahçelerinde tambur, kanun, ut ve tef seslerinin hânende seslerine karıştığı, önünden akıp giden denizi yalnızca piyade hamlacılarının kürekleriyle yelkovan kuşlarının kımıldattığı güngörmüş eski yapı bomboş şimdi. Böceklerin kemirdiği ahşap duvarları, kırık pencereleri, denizi neredeyse içine çeken büyük divanhanesiyle karanlıkta yapayalnız duruyor. Gündüz dalgaların gece yarasaların oynaştığı divanhaneye tutuyorum projektörü. Işık, üzerlerine toz birikmiş örtülü sedirleri, minderleri, çürüyen tahta kaplamaları, salonun ortasındaki dörtgen havuzun yıllardır su fışkırtmayan kubbeli fıskiyesini tarayıp Venedik işi bir aynaya yansıyor. Aynı anda, renkli bir düşten uyanır gibi tavan nakışları aydınlanıyor yukarda. Nakışların şavkı karanlık denize vuruyor. Yalı bir an, çok kısa bir an, ışığa boğuluyor ama sen yoksun. Sonra gece örtüyor her şeyi. «Kaptan!» diye bağırıyorum geminin burnundan, «beni Köprü'ye çıkar kaptan! Projektörü biraz da başkası tutsun!» Kamaşan gözlerim karanlığa alışmaya çabalarken Kalender kayıp gidiyor suların üzerinden. Bir de bakıyorum akıntıyla Köprü'nün önüne dek sürüklenmişiz. Projektörcü gocuğuna girmiş uyuyor. Kaptan köşkündeyse kimseler yok. Gemi tam yol bindiriyor iskeleye. Suda çürümüş, yosun tutmuş kalasların parçalanırken çıkardıkları ses duyulmuyor ama. Projektörü söndürüp iskeleye atlıyorum.

Sirkeci'de yapayalnızım. Ne balık tutanlar var rıhtımda ne de vapurlardan boşalan kalabalık. Bir elleriyle bardakla tabağı şıklatırken öbür elleriyle lâstik tekerlekli arabalarını iten limonatacılar, ayrancılar, vişneciler, çeyrek ekmeği yarıp içine koydukları palamutu iştahla yerken ağızlarının kenarından yağlar akan çıraklar, izinli askerler, işsizler, sur dışında-

ki gecekondularına, Eyüp Sultan'a, Haliç'in dip mahallelerine gitmek için durakta otobüs bekleyen başörtülü kadınlar, şişman teyzeler, yeni gelinler de yok. Sırra kadem basmış tümü. Rıhtımın parmaklıklarına dayadığı Harb-i Umumiden kalma çift boynuzlu bir topçu dürbünüyle elli kuruşa Galata Kulesi'nin sivri külâhını, Bogaz'a giren gemileri, Kızkulesi ve Üsküdar'ı seyrettiren yaşlı adam da yok. Dürbün yerli yerinde duruyor ama. Baksam gösterir mi seni? Yuvarlak beyaz yüzünü yanıma, yakınıma getirir mi? Elinin saçlarımda gezindiğini duyar mıyım? Adam kilitlemiş dürbünü, rıhtımın parmaklıklarına da bir güzel zincirlemiş. Orada, denize vuran sarı, yeşil, kırmızı reklâm ışıklarının, iskeleye yanaşmış boş vapurların, suya dalıp çıkan konserve kutularıyla dubaların karşısında yapayalnız dururken yanıma bir çocuk yaklaşıyor. Geceyi Köprüaltında geçirdiği belli.

«Abi, diyor kirli dudaklarıyla gülümseyerek, bu halin ne be abi? Gören Karadeniz'de gemilerin batı sanacak.»

«Yok canım, diyorum, annemi yitirdim de... Saklambaç oynuyorduk. Ebe bendim, ona kadar sayıp arkama dönene kadar saklandı. Bir daha da çıkmadı saklandığı yerden.

«Aldırma be abi! Ben de yitirdim valideyi. Dostu dokuz yerinden bıçaklayınca kevgire döndü kadıncık. Artık ara da bul bulabilirsen!»

Kıvırcık saçlarını okşuyorum çocuğun. Kömür gibi gözleri, küçücük bir burnu var. Yırtık pantolonunun cebinden bir asker sigarası çıkartıp uzatıyor:

«Yak bakalım bir tane, yak da ciğerlerin bayram etsin.»

İlk nefeste dudaklarımın arasında yarılanıyor sigara. Çocuğu rıhtımda bırakıp Eminönü'ne doğru uzaklaşıyorum. Gündüz vapur düdükleri, araba klâksonları, otobüs homurtularının doldurduğu, satıcıların, hamalların, dilencilerin bağrışmaları, dolmuş şö

förlerinin ana avrat sövüp saymalarıyla yankılanan, güvercinlerin kanat çırpmaları, suçuların çıngıraklarıyla çınlayan Eminönü'nün gece sessizliğinde yürüyorum. Yeni Cami kemerinin altından geçip Çiçek Pazarı'na sapıyorum sonra. Orada, bir tahta sehpanın üzerine oturmuş sivri dişleriyle niyet çeken Mercan Hanım'a soracağım seni. Saklandığın yeri bilse bilse alev gözlü, uzun bıyıklı, yumuşak beyaz tüylü Mercan Hanım bilir. Ama Mercan Hanım da yok görünürde. Çiçek Pazarı'nın satılık kuşları, atmaca ve papağanları, binbir renkli akvaryum balıkları da yok. Mahmutpaşa Yokuşu'ndan Kapalı Çarşı'ya çıkıyorum. Çarşı açılmamış henüz. Açılır açılmaz içeri girip, on sekiz kapısından da ayrı ayrı içeri girip, karınca yuvasını andıran sokaklarında dolaşarak, kuyumculara, halıcılara, balıkçılara, baharatçılara, aynacılara, kumaşçılara, yorgancılara soracağım seni. Kubbelerin pencerelerinden süzülen sabah aydınlığında çarşının tüm kahvelerini, lokantalarını, dükkânlarını, depolarını arayacağım. Depolarda sandıkları, sandıklarda kutuları, kutularda başka kutuları birer birer açıp bakacağım. Gümüş kakmalı bir sandığı açtığımda içinden çıkacaksın. Ama sabah olmuyor bir türlü. Kapalıçarşı on sekiz kapısını da üzerime kapatmış, bir ortaçağ şatosu gibi köprülerini kaldırıp kalın surlarının, burçlarıyla kulelerinin ardına çekilmiş bekliyor. Geri dönüyorum Nuriosmaniye Caddesi'nden Yerebatan Sarayı'na dek yürüyorum. Karanlıkta Ayasofya'nın sarı duvarları dikiliyor karşıma. Gecenin bu saatinde bir balinanın karnı gibi karanlık ve ıslaktır Ayasofya'nın içi. Belki orada, terleyen sütunun ardına ya da mermer küplerin dibine saklanmışsındır. Ama kapıyı kapatmışlar, içeri giremiyorum. Yerebatan'ın karanlık dehlizlerine de inemiyorum, elimde meşale yok. Yanıbaşımda bir Çin tapınağınınkine benzeyen çatısı, çatısının altında tahta oymaları, beyaz mermerden duvarları, göz-

kamaştıran çinileri ve sebilleriyle III. Ahmet Çeşmesi duruyor. Çeşmeyi geride bırakıp Sultanahmet Alanı'na geliyorum. Dikilitaş dimdik. Solda ağaçlar, yıkık hamam, havuzun suyu devinimsiz. Çiçekler de kımıldamıyor. Sultanahmet Camii'nin sivri minarelerine bakıyorum. Geceyi delen minareler tenime batıyor. Dikilitaş da batıyor tenime, yılanlı sütun da. İğneli fıçıdaymış gibi acıyla kıvranıyor gövdem. Alanı bir uçtan bir uca geçip, denize inen daracık bir sokağa sapıyorum. Az ötede yıkık surlar çıkıyor karşıma. Bizans surlarını otlar bürümüş. Surların dibindeki gecekondularda tek tük ışıklar yanıyor Işıklara doğru yürürken iyice daralıyor sokak. Bir ara ışıkları yitiriyorum. Gözgözü görmez oluyor Derken, sokağın bitiminde yıkık bir mezarlık duvarı çıkıyor karşıma. Duvardan atlayıp mezar taşları arasında seni arıyorum. Taşların sayısı azalmış, yandaki mescid de kapanmış çoktan. Selvileri göremiyorum, anlaşılan sökmüşler selvileri. Rüzgârın hışırtısı duyulmuyor. Mezar taşlarının kavukları da yere devrilmiş. Toprak örtmüş üzerlerini Kavukların arasından geçip geri dönüyorum. Mescidin boş arsasında yapayalnız duran çınar ağacının arkasına bakıyorum, yoksun. Karanlıkta yorgun argın eve doğru yürüyüp bahçe kapısının önüne oturuyorum. Bir el dolaşıyor saçlarımda. Arkamı dönüp bakıyorum, kimseler yok. Bir süre sonra aynı el omuzuma dokunuyor. Dönüp bakmıyorum. Nasıl da yalnızım dünyada! El sırtımı okşuyor, omuzumdan tutup geriye doğru çekiyor gövdemi. Dönüp bakıyorum hiç kimse yok.

1983

KÖPRÜ

Türkçeye karasevdalı Anne-Marie Toscan du Plantier için: soydaşın Leonardo da Vinci İstanbul'a ilk köprüyü yapmayı tasarladığında Paris'te senin adını taşıyan köprünün temeli atılmamıştı henüz.

«Bir sudur akar gider

Kim kulağıma fısıldayıp duruyor bu tümceyi! Motorda yalnızım, arkada tek başıma. Önde uyukladığını görüyorum kaptanın. Beni de uyku bastırıyor ama direnmeliyim. Kaç gün oldu geceyi mi kovalıyorum yoksa gündüzü mü belli değil. New-York Kennedy Hava Alanı'nda sıcak yapış yapıştı. Uzun süre pistte bekledik, dünyanın öbür ucuna kalkan dev Boeing'lerin kuyruğunda. Sonra okyanusun üzerinde gün ağarır gibi oldu. Gökyüzünün uçuk maviye dönüşmesi çok sürmedi ama. Buluta girince yine geceye döndük. Paris Charles De Gaulle Hava Alanı'na indiğimizde sabahtı. Karanlık, gündoğumundan habersiz bir sabah. Taksiyle neon ışıklı caddelerden geçtim. Arabalar farlarını yakmışlardı. Kente girince tenha sokaklara saptık. Ağaçlı, serin bulvarlardan doğru Seine kıyısına. Rıhtımlar, köprüler... köprüler. Bulana durula akan yeşil su. Sonra Orly'de beni bekleyen İstanbul uçağı. Ortalık biraz ağarır gibi oldu ama, buluta girince yine soldu göğün mavi-

si. Sabaha karşı okyanusu geçerken duyduğum gerilim sürüyordu. Takside yalnızdım, arkada bir başıma. Beni Üsküdar'a götüren bu motorda da yalnızım. Ve bir ses artık ezberlediğim sözcükleri ısrarla kulağıma fısıldıyor: «Bir sudur akar gider.» Kendi kendine yeterli bir tümce işte! Ama her defasında yeni bir sözcük ekleniyor başa. Ses Türkçenin edasıyla, dilimin kolayca yuvarladığı, İngilizcenin neredeyse yuttuğu, Fransızcanınsa iyice genizden çıkartarak söylediği «r» leri, evet ağzımın içinde pas tutmuş, yorgunluk ve sigaradan damağıma yapışmış dilimin halâ kolayca yuvarlayabildiği «r» leri vurgulayarak konuşuyor. «Bir sudur akar gider.» Ve gerçekten akıp gidiyor sözcükler, «r» ler yuvarlandıkça bir sudur hızla akıp gidiyor. Her defasında yeni bir sözcük ekleniyor başa. «Zaman,» diyor ses, «bir sudur akar gider.» «Ömür bir sudur,» diyor, «akar gider.» Akıp giden zamanı, ömrümü düşünüyorum. Ömrümü, yani göçebeliğimi. Nedense boşalmıyor kum saati, süre bitmiyor. Geceyi mi kovalıyorum yoksa gündüzü mü belli değil. «Boğaz,» diyor ses, «bir sudur akar gider.» Doğru Boğaz bir sudur. Akar gider. Hem de lâcivert, derin bir su. Günbatımında erguvan rengindedir. Rüzgârda bulutlar dağılırken maviye çalar. Ve hışırtıyla gemiler geçer üzerinden. Yolcu vapurları, takalar, sandallar bir iner bir çıkar. Anadolu Hisarı'nda, surların içinden fışkıran çiçeklerin rengindedir bazan. Yelkovan kuşları suya bir dalıp bir çıkarlar. Eski bir yalının divanhanesini doldurur çığlıkları. Islak kanatlarından yansıyan ışık tavan nakışlarını aydınlatır. Boğaz da gemilerle birlikte alır başını gider. Beyaz köpüklü dalgalar kalır ardından. Ahşap bir evin sofasında beni bekleyen annemin sabrı kalır. Ama şimdi, Üsküdar'a giderken geride bıraktığım kentlerin anısı sürüyor. Işıklarını söndürmüş gemilerin, yosunlu dubaların arasından geçiyoruz. Az ilerde, sağda bir yanıp bir sönüyor Kızkulesi'nin

feneri. Işık suyu aydınlatıyor bir an, sonra her şey karanlığa gömülüyor.

Charles De Gaulle Hava Alanı'ndan taksiye bindiğimde halâ New-York'un bunaltıcı sıcağının etkisindeydim. Tenime yapışan, yaz boyu bana soluk aldırmayan sıcağın. Ama gerçekte sıcak mıydı beni bunaltan, yoksa Brooklyn Köprüsü'ne bakan odamdaki umarsızlığım mı? Geceleri korkudan sokağa çıkamıyordum. Manhattan'ın ışıkları vuruyordu suya. Kentin uğultusu asma köprünün çelik korkuluklarında yankılanıyordu. Karşı kıyının cümbüşünden uzak, odamdaydım. Masanın üzerinde darmadağın duran beyaz kâğıtlarla bir başıma. Ama hiçbir şey yazamıyordum. Dışarda, sıcak gecenin içinden sesler geliyordu. Anlamadığım bir dilde konuşuyordu insanlar. Gündüz metroda da öyle. İspanyolca Çince'ye, İtalyanca İngilizce'ye karışıyordu. Ve bir insan seli, dünyanın beş kıtasından gelip bu dev kenti kurmuş devingen bir kalabalık, akıp gidiyordu yerin altından. Brooklyn Köprüsü'nün yapımında boğulan işçileri düşünüyordum. İçlerine hava sıkıştırılmış çelik kafeslerde yalnızdılar. Suyun dibinde yapayalnız. Su değil yüksek basınçtı onları boğan. Odamda beyaz kâğıtların boşluğu giderek büyüyordu. Olanca yüküyle üzerime çullanıyordu karanlık. Çelik kafesimin içinde Türkçesizlikten boğuluyordum.

Bu sabah — ne tuhaf, dünya küçüldü, alıştığım bir şey oldu yolculuk! — takside Paris'i kuzeyden güneye katederken New-York'u taşıyordum içimde. Üzerime yıkılan gökdelenleri, Harlem'de yanmış, terkedilmiş evleri, pencereleri tuğlayla örülmüş korkunç yapıları, yoksulluk ve görkemi. Yüksek basınç altında çalışmak gibi bir şeydi New-York'da yaşamak. Sabaha karşı Paris sokakları bomboştu. Bir bulvara sapınca taksinin açık penceresinden serinlik vurdu yüzüme. Boyunbağımı gevşetip arka koltuğa iyice yerleştim. İlk kez, gömleğimin koltuğa yapışmadığı-

ını duyumsadım. İşte Paris! Henüz açılmamış kahvelerin, aydınlık vitrinlerin önünden geçtik. Yaz boyunca soluk aldırmadı bana New-York. Gece, metroya binmeye korktuğumdan odama taksiyle dönerken üzerime abandı. Yatakta terleyen çıplak gövdemi ezdi geçti gökdelenleri ve yangın merdivenleriyle. Her gün sokakların kalabalığında, Central Park'ın serinlik vermeyen ağaçlarının altındaydım. Yanımsıra yükselen ıslı, yüksek duvarlar boyunca yürüyor, caddeleri dikey kesen sokaklarda dolaşıyordum. Boş arsalardan da geçtiğim oluyordu, karınca yuvasını andıran çarşılardan da. Üzerimde gittikçe daralıyordu gökyüzü. Satıcılar bağırıp çağırıyor, Chevrolet'ler Desoto ve Fort'lar hızla geçip gidiyorlardı yanımdan Bu kentte otomobiller de insanlar kadar renkli, onlar gibi aceleciydiler. Ve ambülanslarla polis arabalarının sirenleri durmak bilmiyordu. Wall Street'de bankalar serindi ama sincapların sıçrayacak gücü kalmamıştı Washington Square'de. Chinetown'da hiç İngilizce bilmeyen yüz yaşında kadınlar vardı. Gece Broadway'de ışıklar yandığında, Empire State Building'in farı kuşlar gelip çarpmasın diye söndürülürken bir taksiye atlayıp odama dönüyordum. Günler cadde ve sokak numaraları gibi, birbirine eklenerek geçip gitti böylece. Yaz boyunca soluk aldırmadı bana New-York. Gate Village'ın bir mahzeninde dinlediğim zenci şarkıcının ağzı kadar inanılmazdı. Vantuz gibi yapıştı tenime, gövdemi derinliğine çekti. Çelik köprüleri, uzun, upuzun caddeleriyle sardı her yanımı. Severken boğdu beni. Ve masamdaki kâğıtlar bomboş kaldı.

Motorla Üsküdar'a gidiyorum. «Üsküdar'a giderken aldı da bir yağmur!.» Neyse yağmur yağmıyor, ama gece serin. Arka tarafta yıldızlarlayım. Kaptanın ikide bir dümenin üzerine düşen başını nasıl güçlükle kaldırmaya çabaladığı gözümden kaçmıyor. Böyle giderse karşı kıyıya varmadan Boğaz'ın dibini boy

layabiliriz. Marmara'ya açılan bir Sovyet tankeri, ya da Karadeniz'e geçen bir başka gemi, motoru tam ortasından ikiye biçebilir. Kaptan bir yana, ben bavulum ve yorgunluğumla öte yana! Kimsenin ruhu bile duymaz. Ön tarafa geçip kaptanla konuşmak, onu uyanık tutmak istiyorum bir an. Ama arkada, yıldızların ve yakamozların ışığında rahatım. Üstelik ne diyebilirim kaptana! Kulağımda hep aynı sözcükler, kafamda dönüp duran hep aynı tümce: «Bir sudur akar gider.» Kaptanla konuşmayı göze alamam. Yıllardır Türkçe konuşmadım biriyle, kimse bana «Zaten yanmışım!» demedi. «N'olmuş yani!» ya da «Aldırma bey abi!» de demedi kimse. Gözkapaklarım ağırlaşıyor. Ben de uyursam nereye varır bu işin sonu! Uçaktan iner inmez gündüz gözüyle geçmeliydim karşıya. İstanbul'u, yıllardır görmediğim, ama Paris'te bir köşeyi dönerken ya da bir sokakta yürürken ansızın karşıma çıkan deniziyle, gece Figuier sokağındaki evimde uykuya varmadan önce kurşun kubbeleri, minareleri, surları, ve gemileriyle bana naz yapan, kendini ne tümüyle veren ne de peşimi bırakan sevgilim İstanbul'u yıllar sonra gerçekten görmenin heyecanına dayanamayacağımı düşündüm. Hava alanının lokantasında geceyi bekledim. Şimdi, Üsküdar'a şarkıda gibi «gideriken» çocukluğumun geçtiği ahşap evi, annemin yuvarlak, beyaz yüzünü bir daha göremeden ölebileceğim korkusuyla uykuya direnmeye çabalıyorum. Ama boşuna. Gözkapaklarım ağırlaşıyor giderek, su, sözcüklerle birlikte direncimi, belleğimi de sürüklüyor.

Bir yolcu gemisi geçti yanımızdan. Karanlık suya vuran ışıklarıyla Karadeniz'e doğru kaydı gitti. Sabah açık denizde yol alacak. Sonra bir liman, güneşli, dar sokaklar, kalabalık caddeler. Dönüşte yine Boğaz'dan geçip bu kez Akdeniz'e açılır belki. Karanlık suyun üzerinden kayıp giden ışığı düşündüm. Belleksiz, kör ışığı! Gece lâmbama Türkçe sözcükler üşüş-

müyor artık. Boş kâğıtlar rüzgârda savruluyor. Belleğimin külleri de böyle savrulacak bir gün. Ve İstanbul bensiz uyanacak.

Sabah, uzun süredir yaşadığım, artık benliğimin bir parçası olmuş Paris sokaklarından taksiyle geçerken eve uğramak istemedim. New-York'un ezici ağırlığını, uğultulu yapılarını, korkunçluğunu taşıyordum içimde. Şimdiyse Üsküdar motorunda, yıllardır özlemini çektiğim İstanbul'a kavuştuğum gecenin karanlığında, uykuya direnebilmek için Paris'i düşünüyorum. Ağaçlı bulvarları, parkları, güneşli alanların ferahlığını. Seine ırmağı akıyor köprülerin altından. Ve Notre-Dame'ın vitraylarına güneş vuruyor. Genellikle bu mevsimde beni sol yakada, Seine kıyısındaki bir kahvenin terasında ya da Saint Louis adasının tenha, dar sokaklarında yakalayan, yeni bir güne istekle başlamanın umudunu, sevincini pekiştiren sabah güneşi.

Seine kıyısına vardığımızda şoföre yolu değiştirip beni eve götürmesini söylemeyi düşündüm bir an. Bir gün dinlendikten sonra İstanbul'a devam etmek daha uygun olacaktı. Ama sabah karanhğında, boğucu New-York gecesinin, Brooklyn Köprüsü'ne bakan odamda tenime yapışıp beni yalnızlığa, boş kâğıtların beyazına çivileyen sonsuz gecenin bitiminde yorgundum. Uzun bir günü Paris'te, Hôtel de Sens'ın taş duvarlarının karşısındaki katta geçirecek gücüm yoktu. Aylardır uzaktım evimden. Pencere camlarının iyice kirlenmiş, kitaplığın, perde ve eşyaların tozlanmış olabileceğini düşündüm. Belki lavabonun deliğinden çıkan karafatmalar mutfakta geziniyordu. Tuvaletin sifonu bıraktığım gibi bozuktu mutlaka, yatak çarşafları da yıkanmamıştı. Sonra odaların darlığı, kirli duvarlar, yalnızlığım. Elektrik, su, telefon faturaları, akan dam, akan musluklar ama akıp gitmeyen zaman. «Bir sudur akar gider.» Oysa iki küçük oda ve bir mutfaktan ibaret katıma dön

mek için sabırsızlandığım, Paris'i tüm çekiciliğiyle geride bırakıp yazı masama heyecanla koştuğum günler çok uzak değildi.

Marie Köprüsü'nden geçerken aşağıda, taş kemerlerin altından akan suya bakardım bir süre. Kışın coşkuyla akardı ırmak. Dal parçaları ve ölü yapraklarla birlikte yabancı sözcükleri de sürüklerdi. Belleğimin arınıp durulduğunu duyumsardım. Paris'in afiş ve kitap kalabalığını, tartışmaları, Sorbonne'un karanlık, dar koridorlarını geride bırakır, odamda beni bekleyen beyaz kâğıtlara doğru yürürdüm. Seine bazan taşar, rıhtımları su basardı. Bir zamanlar iki yanında birkaç katlı dükkânların sıralandığı, cambazlarla hokkabazların alışverişe gelen kalabalığı eğlendirdikleri, geceleri yalnızca sevgililerin değil, katillerle fahişelerin de buluştukları köprüden, Paris'in bu en eski, en güzel köprüsünden geçerek Figuier sokağına varır, Hôtel de Sens'ın duvarları boyunca yürüyüp evime dönerdim. Lâmbamı yakar yakmaz yağmur sularıyla kabaran ırmak gibi Türkçe sözcükler yükselmeye başlardı içimde. Marie Köprüsü Saint-Louis adasını kentin sağ yakasına bağlarken, beni de odama, lâmbamın ışığına götürürdü. Sabaha dek yazardım. Türkçem tükenmemişti daha, böyle yalnız değildim. Marie Köprüsü belleğimin derinliklerine götürürdü beni, İstanbul'u odama, sözcükleri başka sözcüklere bağlardı.

«Bir sudur akar gider.» Kim kulağıma fısıldayıp duruyor bu tümceyi! Beni Üsküdar'a, Anadolu Hisarı'ndaki eski bir ahşap evin sofasında bıraktığım annemin yanı başına götüren motorda yalnızım. Ve ses artık ezberlediğim sözcükleri ısrarla kulağıma fısıldıyor: «Bir sudur akar gider.» Kendi kendine yeterli bir tümce işte! Ama her defasında yeni bir sözcük ekleniyor başa. «Seine,» diyor ses, «bir sudur akar gider.» Doğru, Seine bir sudur. Akar gider. Hem de yosun yeşili bir su. Kışın coşkundur, ilkyazda çamur-

lu. Penişler, gezi gemileri geçer üzerinden. Gemilerin şavkı evlere, odalara vurur. Gece pırıl pırıldır sular, köprülerden arabalar gelir, arabalar geçer. Âşıklar dolaşır rıhtımlarda, yaşlı adamlar köpeklerini gezdirir. Ve Seine akar gider bin yıllık yatağında.

Seine kıyısına vardığımızda «Figuier sokağı dört numara!» diyemedim şoföre. Rıhtımlardan hızla geçtik. Pont Royal, Pont des Arts... köprüler... köprüler. Pont-Neuf, Pont Louis-Philippe, Pont-Marie. Marie Köprüsü'nü böyle aşağıdan görmemiştim hiç. Kemerlerinin uyumu, taş sütunları, fenerleriyle nasıl da güzeldi! Hızla geçtik yanından, akıntının ters yönünde Paris'i ikiye böldük. Sonra yine ağaçlı bulvarlar, tenha sokaklar ve güney olo yolu. İstanbul uçağının Orly'den bunca erken kalktığını bilmiyordum. Aynı hava alanından başka kentlere kalkan uçaklara binmiş, Atina'ya, Tunus'a, Cezayir'e gitmiştim. Bir İstanbul kalmıştı gitmediğim. Paris köprülerinin yanı sıra Seine boyunca ilerlerken takside yorgundum. Brooklyn Köprüsünün çelik korkulukları, inanılmaz cıvata düzeni vardı belleğimde. New-York gecesinin odama sarkan ağırlığı, fabrikaların uğultusu vardı. Boş kâğıtların gerilimi sürüyordu hâlâ. Şimdiyse burada, Üsküdar motorunda yıldızlarlayken Paris'i düşünüyorum. Bu sabah kuzeyden güneye katederken bende hiçbir iz bırakmayan, New-York gibi yakama yapışıp peşime düşmeyen gururlu Paris'i. Hôtel de Sens'ın avlusuna yağmur yağıyor. Mazgalların, kule ve taş duvarların çevrelediği avluya. Sinemalar dağılmıştır bu saatte, kahveler boşalmıştır. Ama evlerde, odalarda ışıklar sönmemiştir henüz. Marie Köprüsünün fenerleri de. Eve hiç uğramadan yola devam etmekle iyi yapmadım. Kaç gün kaç gece oldu yola çıkalı! New-York'da son gecemdi. Hiç bitmedi o gece. Uçakta, sonra Paris'i taksiyle geçerken de sürdü. İstanbul'da, Üsküdar motorunda tenime yapışıyor hâlâ. Beni derin karanlığına, ağız boş-

luğuna çekiyor. Gate Village'ın mahzeninde caz söyleyen zenci kadının boşluğuna. Uyursam batarız. Bir de ben uyursam mutlaka batarız. Ve Boğaz derinliğine çeker bizi.

Bir sarsıntıyla yerimden fırladım. Çarpıştığımızı sandım önce. Meğer Üsküdar'a gelmişiz. «Buraya kadar bey abi!» dedi kaptan gülerek. Ne güzel! «Buraya kadar bey abi!» Türkçenin edasıyla kendimden geçmiş bir halde iskeleye ayak basar basmaz gördüm köprüyü. İlerde, Ortaköy tepelerinden Beylerbeyi'ne doğru, altından akıp giden suların iki kıtayı birbirinden ayırdığı yerde duruyordu. Düş görüyorum sandım. Pırıl pırıl yanan ışıklarıyla bir düğün alayı gibiydi gecenin içinde. Gözlerimi ovuşturup yeniden baktım. Evet orada, Karadeniz'den Marmara'ya akıp giden Boğaz'ın üzerinde, havaya asılmış gibi duran bir köprü vardı. Beni bana götüren bir asma köprü.

1984

DÖNÜŞ

Yol boyu kavak ağaçları, köprü, yokuş yukarı dar sokak. Sokağın bitiminde kediyi gördüm. Yıkık bahçe duvarından duta tırmandı, oradan da çatıya. Baktım baca tütüyor. Rüzgârda savrulan külrengi, yoğun bir duman. Kedi dumana girdi çıktı, kiremitlerin arasında kayboldu sonra. Bahçe kapısının önün de durdum. Girsem yol bitecek. «Ömür biter yol bitmez.» Kentlerin, otellerin duvarlarında yazılıydı. Bir geminin beyazında, trenlerin uçakların alnında. Bekleme odalarında, gar saatlerinde, kamyonların otobüslerin ön camlarında yazılıydı. Ya da biri, tanıdık bir ses, hep bu tümceyi fısıldadı kulağıma. «Ömür biter yol bitmez.» Girsem Paris'te Figuier sokağındaki odamın kapısı çalınmayacak bir daha. Ne telefon çalacak ne de Notre-Dame'ın çanları. Gece, lambamın ışığına üşüşmeyecek Türkçe sözcükler. Sürgün bitecek. Girsem sofada sedirin üzerinde bulacağım seni. Saçların ağarmış, yuvarlak, beyaz yüzünde sabır.

— Döndün demek.

— Döndüm.

— Sen yokken ağaçlara soğuk vurdu. Çürüyüp gitti hepsi.

— Bizim duta bir şey olmamış ama.

— Onun da hali benim gibi. Devrildi devrilecek.

— Yok yok, iyisin maşallah! İyi gördüm seni.

Kocadım artık. Bil ki takatim kalmadı. Bu son olsun!

—

— Bir gittin, gidiş o gidiş.

—

— Nasibini almadın mı hayattan, halâ doymadın mı dünyaya?

—

Doğru, bu son olsun artık. Bir daha gitmem. Bunca yalnız kalacağını, böylesine kocayacağını bilemezdim. İşte çürüyüp gidiyor her şey. Ben buradayken de soğuk vururdu ağaçlara. Bahçeyi ayrık otları kaplar, sarnıcın suyu çekilirdi. Ama şimdi, ne tuhaf.. İlkyaz hiç gelmemiş gibi. Sanki kırkikindiler hiç yağmamış. Toprak kurumuş, cılız yapraklarda belli belirsiz bir ürperme. Rüzgâr yağmur getirmiyor anlaşılan. Dallara su yürümüyor. Ne tuhaf... ev terkedilmiş gibi. Koltuk örtüleri kaldırılmamış, sedirin üstü bir karış toz. Duvardaki musafa da uzun süredir el değmemiş. Yanıbaşından hiç ayırmadığın çalar saat bile durmuş. Kirli duvarlar, odalar, bahçeye inen merdiven, tahtaboşun sessizliği... her şey her şey bir eski zaman düşünde. Gözlerine uzak bir yalnızlık inmiş. Yoksun sanki, oturduğun, bana baktığın yerde değilsin. Sevecenlikle bakmıyorsun. İlk kez, yıllardır ilk kez pencereden ayırıp oğluna yöneltiğin bakışların donuk, yaşamasız. Biraz gülümsesen duvarların beyazı geri gelecek yine. Saatin tiktakları sofayı dolduracak. Sedirin, musafın tozu yok olacak bir anda, dallara su yürüyecek. Ama gülümsemiyorsun.

— Seni çok bekledim. Günler geceler boyu.

— Geldim işte, sonunda döndüm.

— Geldin ya, beklediğim sen değilmişsin.

Beklediğin ben değilmişim demek. Doğru, sen bir başkasını bekledin. Bahçede, dutun gölgesinde dizlerine yatırıp salladığını, gece üzerini örtüp duasını

karanlığa üflediğin çocuğu, konuk odasının duvarındaki fotoğrafta gülümseyen delikanlıyı bekledin. Çünkü yakınlarının, özellikle de kocanın ölümünden sonra onunla yapayalnız kalmıştın bu ahşap evde. Yaşamın onun yaşamıydı, onun varlığından ibaretti dünyan. Gün onunla başlıyor gece onunla bitiyordu. Oydu yaşadığın. Bir gün ardından bakır maşrapayla su döküp Paris'e yolcu ettiğin delikanlıyı, seni bırakıp giderken sarsılarak ağlayanı bekleyecektin elbet, yıllar sonra Alâaddin'in sihirli lambasından çıkmış gibi karşında ansızın beliriveren sakallı, yorgun adamı değil.

Bilsen ne acılar ne yalnızlıklar çekti o adam! Bir kentten bir başkasına, bir kadından ötekine savruldu durdu. Dar odalarda, karanlık sokaklarda geçti yaşamı. Bilmediğin, düşünde bile görmeyeceğin dev uçaklara binip okyanuslar aştı, uğultulu kentlerin caddelerinde, parklarında dolaştı. Yuvarlak beyaz yüzünü, yakınlığını unutmadı ama. Paris'te Marie Köprüsünün altından akıp giden Seine ırmağının bulanık suyunda, Figuier Sokağında lambasını yakınca beyaz kâğıtlara vuran ışıkta seni gördü. Senin ellerini, yüzünü, geniş alnını. Moskova'da Puşkin Alanına kar yağarken sen vardın aklında. New-York'da Gate Village'in karanlık mahzenlerinden birinde caz dinlerken de. Ve hiçbir güneş, Akdeniz'in yakıp kavuran güneşi bile, senin varlığın kadar ısıtamadı içini. Şimdi, yıllar sonra karşında dikilen bu yorgun, bu gün görmüş adamın beklediğin olmadığını söylemekte haklısın. Ama o hep bu anı, döneceği bu günü bekledi. Anla artık.

— Tanımadın mı oğlunu? Beklediğin ben değil de bir başkası mıydı?

—

— Döndüm işte. Bu son olsun. Bir daha gidersem yol bitmesin.

—

Bahçe kapısının önünde durdum. Girsem ardımdan sımsıkı kapanacak kapı. Merdivenden sofaya çıktığımda Paris bitecek. Işıklı kalabalık bulvarlar, kahveler, güzel kadınlar, her şey her şey bitecek. Biterse bitsin! Burada, bu ahşap evde seninle yaşamanın, sakin bir hayat sürmenin zamanı çoktan geldi bile. Evi onarır bahçeyi düzenleriz. Toprak canlanır, dallara su yürür yeniden. Bakarsın yapraklar da yeşerir. Bir zamanlar gölgesinde uyuduğum dutun kalın, iri yaprakları.

Kapıyı açıp bahçeye girdim. Umduğum kadar bakımsız değildi. Her şey eski yerinde: Dut ağacı, taş duvar, köşede kullanılmayan sarnıç. Toprak kokusunu içime çekince heyecanım yatıştı biraz. Gövdem rahatlayıp gevşedi. Tam sırasıdır. Şimdi çıkmalıyım sofaya, hemen şimdi. Kaç yıl oldu... Kaç yıl oldu seni görmeyeli, sesini duymayalı. Sofanın tahta döşemesine ayak basmayalı kaç yıl oldu! Gece, üzerimi örtmeye gelirken döşeme ayaklarının altında gıcırdardı. Sarsıldığını duyardım evin. Duvarlar, pencere camları titrer karanlık çoğalırdı. Sen odaya girince ansızın duruverirdi her şey. Karanlık uzaklaşır, yüzünde dünya ışırdı. En derin, en güzel uykuyu sen duanı okuyup karanlığa üfledikten sonra değil, bir yaz günü dizlerinde tattığımı söylemeliyim sana. Dutun serin gölgesinde, sarnıç uğuldarken. Şimdiyse yaşadığım kentler uğulduyor içimde. Sana bugüne dek söylemek isteyip de bir türlü söyleyemediklerimi, ilk suçumu, ilk cezamı, yaşamımdaki tüm «ilk»leri anlatmalıyım. Yanına varıp gördüğüm kentleri, tanıdığım kadınları, her şeyi her şeyi söylemeliyim bir solukta.

Bahçede fazla oyalanmadan yukarı çıkıp kapı tokmağını vurduğumda tuhaf bir sessizlik oldu. Bir süre bekledim. Karşılık gelmeyince yeniden çaldım. Yine ses yok. Yumuşak tüylü bir yaratığın ayak bileklerime süründüğünü duyumsadım o anda. Bak-

tım kedi. Merdivenleri hızla inerek bahçeyi bir uçtan bir uca geçti, taş duvarın üzerinden atlayıp kayboldu. Kediyi görünce bacadan tüten dumanı anımsadım. Bu kez vargücümle vurdum tokmağı. İçerde bir kıpırdanma oldu. Döşemenin gıcırdadığını duydum. Kapı açıldı. Karşımda başörtülü, yaşlı bir kadın.

— Kimi aradınız?

— .....!

— Siz Nurhayat hanımın oğlu musunuz yoksa?

İçeri daldım. Sedirin üstü bomboş.

— Ben Nurhayat hanımın komşusuyum. Hacı'nın karısı. Paris'e çektiğimiz telgrafı almadınız demek... Anneniz sizlere ömür...

Sedire çöktüm. Yıllarca beni beklediğin pencereden vuran ışıkta sofa sensizdi.

1905

DÜZYAZIYI CİDDİYE ALAN BİR YAZAR

Demir Özlü

Genç yazar Nedim Gürsel'in son kitabı Anne-Marie Toscan du Plantier'nin çevirisiyle anayurdundan önce Fransa'da yayımlandı Duyduğuma göre bunu, başka Avrupa ülkelerindeki çeviriler de izleyecek. İki ayrı bölümde yer alan öykü ve metinlerden oluşuyor yapıt. Metinlere tema olan kentler arasında İstanbul (en çok), Atina, Moskova, Paris, Cezayir de var. Nedim Gürsel'in bu yapıtından önce de «Kadınlar Kitabı» adlı çok ilginç bir öykü kitabı yayımlanmıştı. Ayrıca «Uzun Sürmüş Bir Yaz» adlı ilk kitabı üzerinde de epeyce konuşulmuştu. (Bkz. Cem yay. 1983 ve 1986)

Yeni yazınımızda, belli özellikler taşıyan bazı yazarların yapıtlarında yer alan, bu kent ve sokak tasvirlerini (betimlemelerini) ya da sırf tasvir olmaktan çıkarak, yer yer istiare (metaphore / eğretileme) düzeyine yükselen metinleri, onların taşıdıkları anlamı epeydir düşünmeye çalıştım. Yazınımızdaki bu eğilime, aslında bu eğilimin herhangi bir felsefi mistisizmle ilgisi olmasa da, şimdilik «kent gizemciliği» diyorum. İlhan Berk'in, son «Galata» adlı düzyazı-şiir kitabı da, bu eğilimin içinde. Fakat İlhan Berk'de, bu kent ve sokak tasvirleri imge yüklü istiarelere doğru yollamıyor. Tersine, şair, imgeyi yazının ve yazının teması olan nesnelerin içine yediriyor. Öyle sanıyorum ki amacı da bu. Böylece Berk'in yazısında, nesne ve imge, çok tuhaf bir biçimde, salt yazıya dönüşüyor. Yazı kalıyor geriye. Eski yüzyıllardan bize kalmış olan yazılar gibi. Bu onun özelliğidir. Nedim Gürsel'deyse, bu

kent gizemciliği (başka bazı yazarlarımızda da olduğu gibi) imge ve açıklanması gereken istiareye dönüşür.

Yeni düzyazımızdaki bu bir bölüm yazarı, Nietzsche sonrası yazarlar olarak nitelemek doğru olur sanırım. Kendi sarsıntılı döneminde, bireyle ilgili sorunlardaki çığlıklarını duymazlık edemeyeceğimiz bu filozof «İnsan artık sokağa bırakılmıştır» demişti. Tahar Ben Jelloun da «Le Monde» gazetesinde yayımlanan Gürsel'in son kitabıyla ilgili yazısında (2 Ağustos 85, s. 10) «Nedim Gürsel öykülerinde ülkeleri ve gövdeleri aşan yolu izliyor» diyor. Şimdi bizde yapılan bu edebiyat, insanın sokağa bırakılışından sonrasına ait bir edebiyattır.

Evet, kentlerin ve sokakların anlatılmasında felsefi, hele dini bir gizemcilik amacı güdülmüyor. Öte yandan, izlenen bir fotoğraf gerçekçiliği de değildir. Kentler ve sokaklar, yani nesneler aracılığıyla, kendi ruhsal durumunu da (klasik yazında olduğu gibi) yansıtmak istemiyor yazar. O, bireyle ve çağımızın ruhuyla ilgili metaforlar ardındadır. Anlamlarına tek tek varılması, çözümlerinin tek tek yapılması gereken metaforlar.

Nedim Gürsel «Kadınlar Kitabı»nda —bu gelişkin düzyazı örneklerinden oluşmuş öykülerinde de— yazısını ve kendi öznelliğini metaforlar yoluyla açıklıyordu. Beyoğlu'nun popüler bir genelevinde, yaşamına ilk giren kadının durmadan değişime uğrayan ve yazarı rahat bırakmayan hayali ya da «Ayna» adlı metindeki kadının, erotik varlığını yansıtarak metafor düzeyine yükselen aynada görülenler (o çarpıcı metin) Hepsi, hayran olunacak bir duyarlığın dışavurumuydu. Ansıma hayal etme, geçmişle bugün, orada ya da burada olmanın iç içe geçtiği; geçmişin, hayallerin birbirleriyle yer değiştire değiştire yazara baskı yaptığı bu yazış, gerçekle imgeselin sanatsal bir karışımıydı. Öyle ki bu yazınsal olgunlaşmada yazar, yer yer, başka yazınsal metinlere göndermeler yapmaktan da çekinmiyordu.

Nedim Gürsel, o kitabında da, bu öykülerinde de düzyazıyı ciddiye alan bir yazar. Tasvirlerini aceleye getirmeksizin eksiksiz yazıyor, yazısı geçmişin kapısını çaldığında, onu, tüllenmiş perdesi ardından ortaya çıkarıyor; imgesi umudun ya da umut kırıklığının renkli görüntü-

lerine kadar sürükleniyor. Bu anlatım gücünü elde edebilmek için de yazar, Türkçenin cümle yapısını en geniş olanaklarına kadar genişletiyor, sözdiziminin hareketlerinin ve sözcüklerin seslerinin ustası oluyor. Onun bu geliştirilmiş düzyazısında, metin, ister yüksek sesle, isterse içten okunsun, hep Türkçenin en güzel sesini duydum. Belki de, yurt dışında yaşaması ve başka bir dille de Türkçe kadar uğraşması, onun, kendi dilinin en güzel seslerini yakalamasını kolaylaştırmıştır.

1950 yılından sonra yapılan denemelerin birikimi, Türkçede düzyazıyı gerçek bir aşamaya getirmiştir. İki sözcükle belirtmeye çalışırsak: Düzyazının, düzyazı olmaktan çıkmasıdır bu. Son yılların şu kitaplarını bir anımsayalım: Ferit Edgü: «Çığlık» (öyküler, 1982), Feyyaz Kayacan: «Çocuktaki Bahçe» (roman, 1982), Bilge Karasu: «Gece» (roman, 1985), Onat Kutlar: «Yeter ki Kararmasın» (denemeler, 1984), Leyla Erbil: «Karanlığın Günü» (roman, 1985...) Hepsi bu aşamanın ürünleridir. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir.

Roman ve öykü sanatları açısından soruna eğilmeyi şimdilik bir yana bırakalım. Sadece düzyazının dilbilgisel öğeleri: Sözcükler, sözdizimi, sesbilgisi... ve yazınsal sanatların kullanımı açısından ele alalım: Türkçe düzyazıda yeni bir aşamanın oluşmasıdır bu. Hem bu defa bu aşama yazınımızda daha eski dönemler içindeki anlayışlardan anlamca farklı ve sesbilgisi karışık bir dil içinde değil, yalın ve anlatımsal gücünü kazanan bir Türkçe içinde olmaktadır. Nedim Gürsel'in yapıtları, buna, en genç kuşaktan en güçlü katkıdır.

1985

NEDİM GÜRSEL «BİR YAZARIN YAŞADIĞI ÜLKE DİLİDİR»

Zeynep Oral

Zeynep Oral — Yıllardır yurt dışında yaşıyorsunuz, bir çeşit sürgün. Bu sürgün yaşamı yazınızı nasıl etkiliyor?

Nedim Gürsel — Bu konuya birkaç kez yazılarımda da değindim. Kısaca şunu söyleyebilirim: Bir yazarın kendi yurdundan uzakta yaşaması, anadilinden de uzakta yaşadığı anlamına gelmez. Yazar, anadilinde yazdığı sürece, sürgünü kök salmaya, yerleşmeye dönüştürür çünkü Doğup büyüdüğü, içinde yaşamış olduğu coğrafyaya değil, bir yazar olarak kurduğu dünyanın, kendi sözcüklerinin, kendi özgül dilinin içine kök salar. Yaşadığı ülke dilidir. Öte yandan başka kültürlerle de beslenir elbet. Bu durumu bölünme değil, bir zenginleşme olarak görüyorum. Rilke dil bilincine Paris'te vardığını söylemişti. Alman dilinin en büyük şairlerinden birinin böyle konuşması rastlantı olamaz. Demir Özlü son iki kitabım üzerine yazdığı bir yazıda bu konuyu açıklayarak, Türkçenin sesini çok yakından duyduğunu belirtti. Vedat Günyol da, «Kadınlar Kitabı» için aynı şeyi söylemişti. Bana kalırsa hem yakın, hem uzak bir ses bu. Ama gelişmekte olan düzyazı dilinin bir uzantısı yine de.

Diyeceğim, sürgün ve yazın ilişkisi, «sürgün» sözcüğüne geniş bir anlam verirsek, her yazarın öznel tarihi, tinsel coğrafyasıyla açıklık kazanabilir. Kendi ülkelerinde şu ya da bu nedenle sürgünde yaşayan yazarları, çağdaş Robensonları da unutmayalım. Bir yazar karşılaştığı, gi

derek özümlediği, hatta benimseyip savunduğu yabancı kültürlerle de yoğrulabilir. Kuşkusuz olumlu, zenginleştirici bir deneydir bu. Ama yazınsal yapıt, ancak diliyle varolabiliyorsa, sürgünü her şeyden önce bir dil, yani bir kişilik sorunu olarak ele almalıyız. İçinde yaşadığımız dünya küçülüyor giderek. Coğrafya öznel bir alana, imgesel bir gerçekliğe dönüşüyor. Gurbet sürgüne bırakıyor yerini. Böyle bir dünyada, yurt dışında yaşayan bir Türk yazarının durumu, köyünden koparak gurbete çıkan saz şairinin durumundan farklı olsa gerek.

Zeynep Oral — **İstanbul'un anlamı ne sizin için? Öykülerinizde İstanbul'un adı geçsin geçmesin,** bu kentin varlığını hissediyoruz.

Nedim Gürsel — «Kadınlar Kitabı»nın başına Kavafis'in «Bulamazsın ne başka bir deniz / Ne başka bir ülke / Bu kent peşini bırakmaz senin» dizelerini almıştım. Başka öykülerimde de İstanbul'un önemli bir yeri var. Kavafis'in, İstanbul doğumlu bu büyük şairin deyişiyle, «peşimi bırakmayan» bir kent İstanbul. Son kitabım «Sevgilim İstanbul»un kentler bölümünde her öykü bir kentin hem gerçek, hem de düşsel mekânından yola çıkılarak yazılmıştır, diyebilirim. Ama öykü kahramanı kentlerde gezerken içinde asıl kenti, yani İstanbul'u taşır. İstanbul onun hem geçmişteki yaşamını, hem de gelecekteki varoluşunu belirleyen kenttir çünkü. Bir bakıma kendi nevrozu, alınyazısıdır. Kitabın kahramanı Moskova'da Nâzım Hikmet'in, Atina'da bir Yunanlı sürgünün, Paris'te ressam Gümrükçü Rousseau'nun, Leningrad'da Dostoyevski'nin, New-York'da Boğaziçi'nin anılarıyla başbaşadır. Ama her kent, İstanbul'un denize inen dar sokaklarına çıkarır onu. Yine Kavafis'i anımsayalım: «Madem ki yaşamını bu kentte yıktın / Dünyanın her yerinde yıkıldı demektir yaşamın.» Kitap kahramanı dünyayı yalnız dolaşırken «hasret» de peşini bırakmaz. Tanımlayamadığı bir «hasret»tir bu, özlem değil. Bu «hasret», sevdiği kadının yokluğu, Türkçe sözcüklerin belleğindeki varlığıyla özdeşleşecek ve böylece kahramanımız ölüme direnebilecektir.

Zeynep Oral — **Öykülerin ortak yanı yöreler, kentler, günümüzün ve geçmişin insanları arasında çok duyarlı bir ilişkinin olması.** Ama tüm bu ilişkilerde sanki ölümün

tadı, ölümün gölgesi (sevişirken bile) var. Neden ölüm?

Nedim Gürsel — Sevişirken bile. Özellikle sevişirken, çünkü cinsel hazzın sonu yoktur. Bu anlamda, görünüşte erotik de olsa, aşkın, cinsel isteğin metafiziği sözkonusu bu kitapta. Yıllar önce İstanbul'da bir delikanlının, Galatasaray Lisesi yatılı öğrencilerinden Nedim Gürsel'in «Yeni Gazete»de yayımlanan bir öyküsünü anımsıyorum: «Ölümden Güzel Kadın Yoktur». Hiçbir kitabıma almadım bu öyküyü. Şimdi, yıllar sonra, bu adın, ama yalnızca bu adın, birçok şeyi açıkladığını düşünüp şaşırıyorum. Georges Bataille'ın yapıtını temellendiren de bu tümcedeki erotizm anlayışıdır bana kalırsa. Bir Japon filmi görmüştüm. Paris'te üç yıl boyunca kesintisiz oynadı: «Duyular İmparatorluğu». Filmdeki duyuların tümü bir kadınla bir erkek arasında olabilecek her şeyi kapsıyordu. Kendi öykülerimin de öyle olmasını isterdim. Bu anlayışa en çok «Kadınlar Kitabı»nda yer alan «Odalarda» adlı öykümde yaklaşabildiğimi sanıyorum.

Zeynep Oral — Öyküleriniz arasında, içerik yönünden organik bir bütünlük olduğu söylenebilir mi? Bu öyküler ayrı ayrı dünyaları değil, bir kişinin parçalanmış ama tek dünyasını yansıtıyor...

Nedim Gürsel — Daha önce yazdıklarımda olduğu gibi bu öykülerimde de bir bütünlük var. Ortak bir izlek sözkonusu. Bu izleği oluşturan eksen tarih-coğrafya eksenidir diyebilirim. Öykülerin anlatıcısı İstanbul, Paris, Moskova, Leningrad, Atina, Cezayir, Marakeş kentleriyle, yani belli bir coğrafya ile kurduğu yazınsal ilişkileri hem kendi öznel tarihi, kendi anıları, hem de sözkonusu kentlerin nesnel tarihiyle bir bütün olarak yansıtma çabasında. Bu metinler için belleğin, hem düşsel hem de gerçek mekânlarda dolaşan, geçmişle şimdiki zamanı aynı anda yaşayan bir belleğin ürünleridir diyebilirim.

Zeynep Oral — Öykülerinizde ayrılık, sevi, yalnızlık olduğu kadar kültürel çağrışımlar da önemli bir yer tutuyor. Bazı öykülerinizde bilgi veriyor, kentleri tanıtıyor sunuz. Bu tutum öyküden uzaklaştırmıyor mu sizi?

Nedim Gürsel — Bu değerlendirmenize katılıyorum. Bazı öykülerde kentlerin tarihi ve anlatıcının bu kentlerle kurduğu kültürel ilişkiler ağır basıyor. Örneğin Cezayir

yir ve Atina'da hem Homeros'a, hem de çağdaş şair ve yazarlara göndermeler var. Moskova'da Puşkin, Mayakovski ve Nâzım Hikmet'in anıları, Leningrad'da Dostoyevski'nin Raskolnikov kılığında dolaşması, Mont-Souris parkında, ki Paris'te bir parktır, Gümrükçü Rousseau'nun fantastik dünyası ön plâna çıkıyor. New-York ve Paris'teyse Türkçenin, Türk dilinde yazmanın coşkusu egemen. Ama yine de kurmaca metinler, dolayısıyla da öyküleme sözkonusu, deneme ya da yolculuk izlenimleri değil.

Zeynep Oral — **Bugüne dek üç anlatı kitabınız yayımlandı. On yılda üç kitap az değil mi?**

Nedim Gürsel — Titiz bir yazarım. Türkiye'de yaşayan «verimli yazarlar» gibi, her yazdığımı yayınlamıyorum. Ayrıca, eleştiri ve inceleme kitapları da yayımladım bu on yıl içinde. Sorbonne Üniversitesinde ve Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi'nde yaptığım çalışmalar beni, bir süre anlatı türünden uzaklaştırdı. Nâzım Hikmet üzerine hazırladığım geniş kapsamlı bir araştırma için dört yıl çalıştım. Bence bir yazar, yalnızca anlatarak değil, başka yazarlar üzerine düşünerek de kendi yapıtını oluşturabilir. Yazın türleri arasında kesin sınırlar olduğuna inanmıyorum

Zeynep Oral — **Yaratıcı ürünlerinizle araştırma ve incelemeleriniz birlikte ilerledi hep. Yalnızca Türkiye'de değil yabancı ülkelerde de ilgiyle karşılanan «Uzun Sürmüş Bir Yaz» adlı anlatı kitabınıza yazdığı önsözde Prof. Etiemble'ın, Hugo'dan alıntıyla belirttiği «Hem yalnız hem başkalarıyla» olma tavrının bir yansıması olarak düşünebilir miyiz bu özelliğinizi?**

Nedim Gürsel — Yazmak, yalnızlığı gerektiren bir uğraştır. Beyaz kâğıdın karşısında sözcüklerle başbaşadır yazar. Belleğinin, yaşadıklarının, özlemlerinin, düşlerinin ışığında yalnızdır. Ama yazdıkça, yapıtını oluşturdukça çoğaldığını duyumsar. Yarattığı kurmaca dünya, imgeleminden kaynaklanan kişiler, hem kendi özerk yaşamlarını sürdürürler; hem de yazarın bilinçaltına itilmiş isteklerine, başka kişiliklerine dönüşürler. Hem yalnız, hem başkalarıyladır yazar. Hele edebiyat dünyasına, düşünce üretimine katkıda bulunmak savındaysa, başkaları ağır basmaya, yazarın benliği giderek toplumsal bir nitelik kazanmaya başlar.

Anlatı türünde az yazdım. İnceleme ve araştırma etkinliğimle yazarlık uğraşını bir arada yürütmek kolay olmuyor elbet, insan istcr istemez bölünüyor. Ama bu iki uğraşın birbirlerini tamamlayan, birbirleriyle eklemlenen yönleri olduğu da bir gerçek. Bir yazar başka yazarların yapıtlarına ilgi duyduğu, onları yorumlayıp çözümlediği ölçüde kendi yapıtının, öznelliğinin dışına çıkabilir. Diyeceğim, her iki etkinliğimin de yöneldiği bir tek alan var: edebiyat. Kafka gibi «Ben edebiyattan ibaretim» diyemem. Hepimiz gibi, et ve kemikten, haz ve acıdan, asıl önemlisi de özlemden ibaretim. Edebiyat, benim için bir varoluş biçimi olmakla birlikte, hiçbir zaman yaşamımın tümünü kaplamadı. Yazmadan yaşadığım çok olmuştur Ama yazmak, onsuz edemediğim bir şey yine de. Sartre'ın deyişiyle söylersek, «insan bir nevrozdan kurtulabilir ama, kendinden kurtulamaz.»

İstanbul. 1985.

İÇİNDEKİLER

Sevgilim İstanbul	5
Haliç'in Kıyısında	9
İstanbul Agapi Mu	16
Atina'da Bir Ev	21
Puşkin Alanı	30
Raskolnikov'un Odası	39
Mont-Souris Parkı	51
Kör Kuşlar	62
Atlas	65
Kazba	71
Ölü Canlar Alanı	79
Saklambaç	86
Köprü	94
Dönüş	103
Düzyazıyı Ciddiye Alan Bir Yazar (Demir Özlü)	108
Bir Yazarın Yaşadığı Ülke Dilidir (Zeynep Oral)	111

Nedim Gürsel

SEVGİLİM İSTANBUL

Sevgilim İstanbul, önce Fransa'da yayımlandı: *Les Lapins du Commandant* (Komutanın Tavşanları) adıyla yayımlanan kitap, *Sevgilim İstanbul* baskı dayken 'Fransız Pen Kulübü Jüri Özel Ödülü'nü de kazandı. Bu öykülerin ülkemizde de yankılar uyandıracağını sanıyoruz. Bu kitapta, dünyayı yapayalnız dolaşan gurbette bir yazarın aşklarını, anılarını, özlemlerini bulacaksınız. Öykülerin kahramanı, Paris, Moskova, Leningrad, Atina, Cezayir, Marakeş, New York ve İstanbul'da dolaşırken, gerçekte belleğinin derinliklerinde yol alıyor. Her gittiği ülkeye, her gördüğü kente kendi geçmişini de taşıyor çünkü. Ve yalnızlığını sevdiği kadının özlemiyle paylaşıyor.

Her önemli yapıt gibi Nedim Gürsel in yapıtı da, öylesine ince bir acıyla dokunmuş ki, çoğunluğun öyküsü öznel bir bilincin duyarlığında somutlaşıyor.
Le Monde

Nedim Gürsel'in öyküleri yalnızca bir tanıklık değil, gerçek bir yazınsal çabanın ürünleri olarak da yetkinleşiyor.
Le Nouvel Observateur

Kapak resmi: **MELİH ÖZUYSAL**